R. SIRGE

VÄIKESED SOOVID

NOVELLID

NOOR-EESTI · TARTUS

VÄIKESED SOOVID

R. SIRGE

VÄIKESED SOOVID

LIHTSAID JUTTE

NOOR-EESTI KIRJASTUS TARTUS

KEELELINE KORREKTOR A. SELGE

KAAS J. VAHTRA'lt

TRÜKITUD „KULTUUR"-JOH. MEISTER'I TRÜKIKOJAS
VALGAS 1935

JÕUMASIN

1.

Ohvitser Mart Veem eelistas poissmehepõlve ja möbleeritud tubades elamist tülikale ning kulukale perekonnaelule — nagu ta vahetevahel ise tähendas sõpradele.

— Naine pole seda väärt, et mõistlik mees end temaga seoks, filosofeeris tavaliselt Veem ja — unustas vana armastuse sama ruttu, kui sõlmis uued vahekorrad.

Teda peeti naiste poolt toredaks meheks ning — talle andestati ütlemata palju. Väike pettus, kergel käel mahajätmine — need polnud kunagi pahakspandavad Veemile; mida talle aga ei andestatud, see oli igavene vallaliseks jäämine. Naised, niihästi need, kes temaga flirtisid, kui ka nood, keda ta ainult tundis, tavaliselt rääkisid talle emalikult:

— Peaksid, Mart, abielluma juba sellepärast, et oled liiga paljusid ninapidi vedanud. Abielludes ühe naisega lunastaksid oma patukoormakese teiste vastu. Ja odavam, mugavam oleks su eluke . . .

Aga Veem kergitas kulmu, vaatas silma irooniliselt pilkudes monokli tagant:

— Miks arvate, et mul nii on ebamugav? Ometi on mul ju teenija, kes koristab, keedab; pesunaine, kojanaine, lehenaine — ütelge, mis ma tollele päris oma naisele siis veel peaksin ülesandeks jätma?

— Häbematu! vastasid daamid. — Ega's proua ole pesu- või kojanaise ameti pidamiseks! See oleks su oma ja su järeletulijate huvides peamiselt . . .

Ent tol ajal järeletulijate küsimus huvitas väheseid, iga nägus ohvitser pidas oma ainukeseks kohuseks peale väeteenistuslikkude ülesannete elada lõbusalt ning muljeterikkalt. Seepärast leitnant Veem ei saanud säärast nõuannet võtta tõsiselt. Ja vahest kui ta omas mõttes tahtiski seda tõsisemalt kaaluma hakata, selgus alati, et see osutub absoluutselt võimatuks: ohvitseri väike palk ja suured võlad, millega seal toita naist! Ent sellest ta ei rääkinud. Ta arutas järgmiselt:

— Naine ei anna mehele midagi juurde, pigemini kulutab energiat ja raiskab aega. Milleks siis naist? Teiseks — abielu väliselt, see on eeskätt vormi küsimus. Kõik mõtlejad mehed, võtke kas või Tolstoi, minupärast, on hoopis vähe rõhku pannud vormile. Samuti ka Dostojevski. Strindberg ei kannatanud üldse naist, Nietzsche käsib võtta piitsa ligi, kui lähened naistele. Kuidas siis mina kui arusaaja, igati mõtlemisvõimeline inimene peaksin vahetama ainult vormi vastu oma vabaduse ja elusisu? Kolmandaks — abielu sisuliselt, see on teatud määral lahing-seisukord. Mees, kes sellega riskida tahab, peab tundma strateegiat — mina aga olen ainult lendur-vaatleja! Vaatleja, see on rohkem passiivne kui aktiivne tegur ja — järelikult abielufrondil vastaspoole pealetungil kergesti vallutatav, isegi vangivõetav. Parem mitte!

Sellise jutu eest naised teda ei kiitnud. Aga kuna neile meeldis Mart Veemi siledalt ümber piha

istuv munder, meeldisid ta laiad õlad ja joobnustavalt südame põhja puurivad pilgud teravatest hallidest silmadest, vahest isegi natuke erutasid neid ta avameelsed seletused oma seiklusihast ja vabaduse-armastusest — siis silitasid nende pehmed käekesed Mardi juba hõredaks muutuma kippuvat ruuget juust sama hellusega nagu endistel aastatel ja — leppisid.

Tal polnud nii karta mingisugust hädaohtu armastatud üksiklasepõlvele oma seniste naistuttavate poolt. Ent seal sattus järsku Mardi teele võhivõõras tüdruk ja — purustas ta maheda poissmehepõlverahu hoobilt, nagu purustab välk kivimüraka.

Lugu ise algas hoopis lihtsalt. Mart kolis uude korterisse jo silmas seal ühel hommikul sinises pidžaamas tütarlast, kui see vannitoast üle koridori lipsas oma tuppa. Teel tütarlaps kaotas käterätiku, mis rippus ta õlal. Mõni teine mees vahest poleks kukkunud käterätikule osutanud erilist tähelepanu. Kuna aga Mart Veem tundis naisi, ja kuna tal pealegi oli väga elav kujutlusvõime — siis ta seadis endale kohe teooria sellest, kuidas tütarlaps meelega kukutas käterätiku, et anda ohvitserile võimalus temaga tutvumiseks. Ning kuidas võis siis Mart Veem kui kavaler säärasel juhul daamile korvi anda? Mitte kuidagi! Ta tõstis roosakirja pehme käterätiku ilusti näpu vahel üles nagu visatud võitluskinda, köhatas tasakesi hääle puhtaks ja koputas uksele, kuhu kadunud sinises hommikkuues tüdruk.

Vastati valjult ja julgelt:

— Palun, astuge sisse!

Mart Veem tõukas monokli ilusasti silmaauku,

lõi pea selga, nagu kohane hästitreneeritud kehaga ohvitserile, ja lükkas ukse lahti.

Esimene asi, millele ta pilk langes tuppa astudes, olid tüdruku valged õlad. Need ulatusid välja natuke tagasiheidetud hommikrüü vahelt ja olid nagu lihvitud elevandiluust. Nende omanik seisis seljaga ukse poole, töötades oma poisipea kallal kammiga.

— Vabandage, armuline preili . . . algas Mart Veem kohmetult.

Samal hetkel märkas õlgade omanik nende paljust ja peeglis vastukujutuvat ohvitserikogu käterätikuga näpus. Iga teine tüdruk oleks kohmetunud, kiljatanud, vähemalt punastudes silmad peitnud minutiks-paariks mantlivarrukasse või naermagi turtsatanud, aga Irma Lubi ei kaotanud hetkekski oma loomupärast rahu. Asjalikult lõi ta mantlisiilud kokku, kergitas rinnaesise ilusasti vaheliti ning pöördus siis sissetunginu poole.

— Ah, see olete teie, härra... major! Meie uus naaber. Mina mõtlesin, et perenaine, proua Kirves.

— See olen mina — leitnant Mart Veem. Mitte sugugi major, nagu armuline preili suvatsesid tituleerida, kummardus Mart kannuseid kõlinal kokku lüües.

—Noh, kui leitnant, siis leitnant! Teate, härra leitnant, hirmus raske on võhikul vahet teha nende keeruliste sõjameeste aukraadide vahel. Ja mina arvan ikka, et mis see natuke eksida! See pole midagi. Või kas see major pole samuti mees nagu leitnantki?

— Justament samuti mees, armuline preili, kinnitas Mart Veem kavalerlikult naeratades. Sealjuures

kõlgutas ta nii abitult käterätikut, et tütarlaps seda märkas ja tähendas:

— Aga härra leitnant! Suurim tänu teile. Olite vist küll sunnitud minu rätiku üles korjama ja sellega ennast tülitama? Ma olen ju nii hajameelne, kohutavalt hajameelne! Teate, see härra, kes enne teid vastastoas asus, see tundis minu hajameelsust juba niivõrd hästi, et ta enam vaevaks ei võtnud mu mahapillutud asjakesi üle ukse sisse ulatada, vaid asetas need ukse kõrvale varna. Ja niipea kui mul midagi kadunud oli, siis vaatasiu ikka kõigepealt varna. Väga sageli leidsin sealt oma tualettesemeid, kord — mõtelge — isegi sukad!

Kui mõni senistest leitnant Veemi naistuttavatest oleks jutustanud sääraselt oma sukaleiust, ta oleks kahtlemata muigama pidanud või midagi kahemõttelist tähendama vastuseks. Aga siin räägiti säärase südamliku avameelsusega, suurte tumedate silmade särades lapselikkusest, et Mart Veem ainult julges köhatada. Ja köhatadagi oli tal nagu piinlik — kartuse tõttu, et teda mitte valesti ei mõistetaks. Ta kummardus uuesti ja vastas:

— Teeb mulle suurimat au, armuline preili . . .

— Irma Lubi, vastas juuksekammija ja ulatas käe. — Olge lahked, vestelgem vähe — kui teil jätkub aega, tähendas toolile.

— Tänan lahkuse eest! Meeleldi! võttis viisaka naeratusega istet kannustes ohvitser.

Šatään tüdruk, kelle näonahk oli varasele märtsikuisele ajale vaatamata juba tõmmu ja sile nagu haavapuraviku kooruke, laskus pehmesse tugitooli ja viskas parema jala hooletult pahemale põlvele.

Ta oli kasvult vähe üle keskmise, aga võrdlemisi priske ja värke. Sellele värskusele lisandus kuidagi, nagu ta liigutuste ja hoiaku tõttu, suurel määral hoogu, jõudu, mida veel eriliselt alla kriipsutas tugevasti väljaarenenud lõug.

Leitnant Veemi pilk libises ruttavalt üle väikese pruuni, nikerdustega kirjutuslaua, üle tualettlauakese peegli ees ja seinte. Kirjutuslaual silmas ta metallist kettaheitja kujukese, rühma võimlejaid marmoris ja väikese garnituuri. Tualettlaualt jäid silma paar hõbedast toosikest ja mõned kuldehted. Toosidelt võis ta lugeda: auhinnaks esimese koha võitjale 60 meetri jooksus, auhinnaks paremale naiskergejõustiklasele ja parimale naisujujale. Nii siis oli tal tegemist sporditüdrukuga, poisitariga — milline liik naisi seni veel polnud sattunud Mart Veemi juba vanapoisilikkuse poole kalduvatele teedele.

Sinises mantlis tütarlaps viskas juuksed kõrva taha, haaras ühe laadiku ja ulatas:

— Ehk tohib pakkuda?

— Tänan, kummardus Veem, võttes nüüd juba suurema imetluseta pakutud sigareti. Ta oli selle mõne minuti jooksul, mis ta siin toas veetnud, näinud niipalju poisitarilikku käitumisvabadust ja lihtsust, et suitsupakkumine tundus loomulikunagi. Ainult viisakusest haaras ta oma kuldmonogrammidega toosi taskust ja ulatas võõrustajale:

— Vahest ehk preili katsub poola marki?

— Poola? kordas hommikmantlis tüdruk. Tulite hiljuti Poolast?

— Seda küll, veetsin sealses mägikuurordis oma puhkeaja.

— Niimoodi. Aga üldiselt, ma pean ütlema, poola sigaretid pole suuremad asjad. Ja kallid. Mineval aastal sai seal võistlemas käidud ja hädas oldud. Nüüd tõin juba Londonist kaasa niipalju, et jätkub mõneks ajaks. Ma suitsetan üldiselt vähe, teate, nii tuju ja seltskonna kohaselt. Aga ma olen harjunud sellega, et mul suitsu ikka kodus leidub, head suitsu. Nii et kui tõmbad korra — siis teist ei taha ... naeris valgete hammaste välkudes.

Vaadeldes neid hambaid, milledest ülemised olid natuke etteulatuvad ja näivalt teravad, mõtles leitnant Veem: nagu noore hundi hambad. Ent ta jättis selle mulje enda teada, tundes ainult, kuidas nagu kerge külm kahm hunti meenutades üle ihu jooksis. Siis oli tal juba põlev tikk käes ja süütas nõtke liigutusega tütarlapse sigareti. Oma sigaretti süüdates märkas ta, et teda salaja silmitsetakse ja et too silmitsev pilk on rohkem mehelikult hindav kui naiselikult uudistav või luurav. Imelikus segaduses laskus ta toolile ja sirutas eneselegi märkamatult varsti ka jala hooletult üle teise nagu ta vastasistuja.

— Nii siis, teie spordite tublisti ja olete hajameelne? Kui tohib teada, armuline preili, kas need kaks omadust on kuidagi teiseteisega paratamatult seotud või on säärane kompleks ainult juhus — ka minu onupoeg spordib ja on pööraselt hajameelne.

— Mis teie onupoja nimi on? päris tüdruk suitsu puhudes.

— Rünno Maat.

— Ah too pikk tore poiss, jookseb kui põder! Tean teda! Meile on ennegi ette heidetud, et olevat

paras paar lühikese mälu ja kergete jalgadega vasikaid! Aga see on muidugi kadedate leiutis. Ma ei tea, öeldakse, jalad asendavad mõistust — ent oma teades mul just aru puudust kannatada pole tulnud, ainult mälu, see, jah, pole tugev . . .

— Vabandage, ma ei tahtnud teid sugugi solvata! See tuli niisama jutujätkuks. Tegelikult pole ma sugugi nende meeste liigist, kes igati halvutada püüavad sportivaid naisi, kes ei hinda nende saavutusi spordi alal ega ka nende vaimlisi võimeid. Mina hoopis vastuoksa olen väga huvitatud kehalise kasvatuse saanud naistest ja leian, et sport sama vajaline on naistele kui meestele. Sport arendab keha koos vaimuga, sest eks ütelnud juba vanad roomlased: mens sana in corpore sano . . .

— Käsi selle peale! tõusis tüdruk toolist ja ulatas oma tugeva, laia labakäe, mis oli päikesepõlenud ja kare võrreldes ohvitseri ravitud, hästikreemitatud nahaga.

Ta tõusis ja pigistas pakutud kätt, ent tundis samas, et tüdruku lihases peitub rammu enamgi võibolla kui tema käsivarres. See oli selline veider kogemus, mis sundis teda ruttu toetuma taas toolile. Midagi tundmuse taolist, mida täiskasvanud vahest üle elavad, kui nad end kuidagi lastena naeruvääristavad.

Ka tüdruk taipas seda mehe kohmetust, kuid ta oli harjunud pealetungiga ning võttis ka seekord kohe ataagi käsile:

— Meist võiksid saada head sõbrad, mis te arvate, härra leitnant? Kas harrastate ka mingit

sporti? Suusatate, mängite tennist vähemalt, kui mitte muud? Eks ole?

Peaaegu oleks tahtnud Mart Veem vastata, et ta seni peamiselt on sportinud naiste südametele tormi joostes, aga ta valitses oma teravust ning valetas, pilku kõrvale juhtides:

— Oh, suusatan tublisti... Ja tennistki löön aeg-ajalt...

— Suurepärane! Talisportlane ja tennisist! härra leitnant, kui mina teid oma hoole alla saaksin... Oi-oi, no küll kasvataksin välja teist suusataja: Teine Matti Lappalainen kohe! Milline tore keha teil on suusataja jaoks: pikad sihvakad reied ja väljaarenenud rinnalihased! Vean kihla, kui talve treenin, kevadel toote esimese koha välja! Ah, mis?

Leitnant Veem oli esimest korda elus täielikult löödud. Auhinnad, esimesed kohad — see meenutas midagi pullidest, sõnnidest ja kukkedest igasügisesel põllumajanduslikul näitusel. Aga ta ei võinud ometi seda öelda oma kaaslasele — kelles kõigele vaatamata ei puudunud ka teatud protsent daami. Seepärast ta kummardus kergelt ja pomises:

— Olen teie käsutuses, armuline preili.

— Tore! Milline haruldane juhus! Ühes korteris ja naabritena elutsevad kaks ühiste huvidega inimest. Kohe homme teeme esimese ühise suusasõidu, eks ole? Ja niipea kui kevadel tennis lahti läheb, lööme ka meie oma esimesed pallid! Suvel ja talvel! Oh, härra leitnant, kui te ainult oleksite natuke noorem — mis me kõik ei võiks teist veel ära teha! Maailmarekordimehe! Tõepoolest!

Nüüd protesteeris Mart Veemi südametunnistus natuke, kui tähendas tagasihoidlikult:

— Aga ma pole sugugi nii vana, nagu võib-olla näin oma paljakstõmbuva pealae tõttu. Ainult 38 aastat. Teate, see on rohkem tubase töö, alkoholi ja üldse . . . eluviiside tagajärg kui — vanadus.

— Nojah, vahetati laia mantli all jalgu, — igal juhul siiski mitte enam esimest värskust. Seepärast ei või tulemustele väga kindel olla, aga mehe teeme teist igal tingimusel! vastati, kusjuures Mart Veem tundis jälle end mõõdetavat selle hindava pilguga, millega mõõdetakse vahest looma või last.

Nad istusid tol oma esimesel kohtumisel terve tunni Irma Lubja väikeses toas, mis ei jätnud Veemile ei naiselikku muljet, nagu tavaliselt nende toakesed naiselikkude pisiasjakeste, padjakeste ja vaasikestega, keda ta seni oli külastanud — ega meenutanud ka mehe mugavusteta ja lihtsat eluruumi. Ses oli midagi segast ja tormakat. Üks ese ajas teist taga, igas paigutuses ning joones valitses mingi kärsik dünaamika. Natuke võõras Mart Veemile, aga just seetõttu ka huvitav — sest kõiksuguseid teist liiki naisi ja nende eluviise olita juba näinud. Kindel tüdruku käitumise leebemaks muutumises mõne päeva pärast — kui näeb, et ohvitser tast suuremat võlutud polegi — otsustas Mart Veem mängida.

Et mäng oli otsustatud ka teiselt poolt, ja et see pealegi oli otsustatud va banque — sellest polnud tol hetkel Mardil aimugi. Ta leppis järgmise kohtamise kindlaksmääramisega ja — lootis eneses kõige pöörasemat võitu juba lähemail päevil, sest tüdruk paistis tulisena ja tormakana.

2.

Palavates ettevalmistustes kulus too kevadtalvine päev. Mart Veem, kes teenis väeosa staabis, ilmus ametkohta ainult tunniks-paariks, nõutas sealt suurema avansi ja kadus.

Õhtupoolikul toodi ta korterisse korralikult sissepakitud mägisuusad täieliku varustusega, mille hulgas ei puudunud isegi määrdekarbid ja varusidemed. Ning eel õhtut oli ka suusadress kohal.

Ta pidi väärikalt esineda võima vähemalt väliselt tolle sporditüdruku kõrval, kellega võrreldes ta oma võimete poolest nagunii maha jäi — sest oli ju ainult juhuslik pühapäevasuusataja, sedagi aastate eest kunagi. Ent olles loomult optimist, vähemalt naiste suhtes, ja harjunud võitudega, ei kartnud ta uueski seikluses kaotust otsekohe, küll pidas aga silmas, et oma käitumise ja erinevusega tavalikkudest spordipoistest — kellest ju pidi Veemi arvates koosnema suuremalt jaolt selle tüdruku mees-tutvuskond — suurendada mõju, kiirendada lõpliku võidu saabumist ja säästa aega.

Nii ilmuski ta järgmisel pealelõunal kohtamisele, suusad kaenlas, monokkel silmas.

Aga ta naerdi välja:

— Võtke see klaasitükk ära, võite kukkudes silmast ilma jääda. Siis järgnes rida uusi käsklusi. Ta pidi võidma mõlemad suusapaarid päevakohase määrdega, siduma tüdruku rihmad ja ulatama talle

kepid. Muidugi oleks seda iga tütarlapsega suusatama minev kavaler teinud. Aga Mart Veem polnud oma naistuttavatega suusatamas käinud, ja seepärast tusatses ta natuke, eriti pahandasid teda suuskade võidmisest õhetama löönud peopesad. See oli võõras, vastik tundmus. Midagi taolist oli ta tundnud vanasti kunagi isatalus vikatilütt pihus hoides. Nüüd aga polnud ta ammugi enam tegemist teinud kehalise tööga, oli hakanud isegi alahindama säärast tööd ja selle juures tekkivat higilõhna. Seepärast tähendaski mööda minnes tüdrukule:

— Mulle meeldib tasane ja rahulik sõit lausmaal.

Nende ees avardusid parajasti linnaäärsed põllud üksikute tumedate põõsakühmudega kesk sätendavat tund. Väljade taga eemalt paistis metsarõõne ja küngastik, mis tõusis pikka kõrgemale, kuni kadus kuskil sinetavas silmapiiri kauguses ja ühines taevarannaga.

Tüdruk tõukas valges suusamütsis pea selga, surus rinna hoogsalt ette, ahmis kopsu korraga õhku täis ja — läks. Valge salli lehvides kahel pool, libises ta üle lume nagu kerge lind. Alles mõnikümmend sammu eemal, hõikas ta üle õla:

— Minu tavaline norm on mägedesse ja tagasi. Tehke kuidas tahate, härra leitnant... Te võite ju ka istuda ja oodata...

Ja jälle välkusid sallitiivad. libises sahinal sihvakas naisekeha, vähe ette kummardunud nagu hüppevalmis kass.

Mart Veemi pilk rändas korra metsapiirdeni ja tagasi üle lumelagendiku. Seda maad võis olla küm-

mekond, aga ka enam kilomeetrit. Vahepeal paistis kraave, aedu, väikesi, räbuseid võsastikke ja muud säärast takistust, mis suusatajat eriti ei meelita. Ta tubase valgusega harjunud silmad kibelesid lume pimestavast läikest ja tõmbusid vesiseks. Hetkelt oli teda juba haaramas säärane ahastusemeeleolu — et lööb käega ja pöördub tagasi linna. Milleks õieti tormata säärase pool-metsistunud seelikut-kandva lihasekasvataja järele nagu mõni noor ahv? Kas haritud ja viisakal inimesel enam ei leidu muud ajaviidet?

Aga siis langes ta pilk jälle liuglevalt kaugenevale naisekujule ja — ta vihastus. Peab siis kohe esimesel katsel alla vanduma sellele muskelnaisele? Pealegi kui ta oli otsustanud teda võita, oli seks vastavad ettevalmistused teinud ja kuludki kandnud. Ei! Nii kergesti Mart Veemi loobuma ei sunnita! pigistas ta suusakepid pihku ja hakkas end täie jõuga suruma edasi läbi lume. Ta jalad polnud kindlad, suusad laperdasid ja kepid eksisid sageli — aga ta liikus siiski edasi, ta vuhises läbi õhu nagu see teine tema ees. Ja oma rõõmuks märkas ta peagi, et see teine enam ei kaugenenud järjest, vaid püsis vältavalt samas distantsis.

Kümneminutilise kihutamise järele tõmbus Mardi piht soojaks ja otsaesisele tekkisid väikesed higipärlid. Ta hingeldas, püüdes kõigest väest hoida end tüdruku ladus, et saada kergemat edasipääsu. Kuid suusast võõrdunud jalg vänderdas ning sidemed lõikasid järjest kahelt poolt värsket lund nagu seepi. Algas võsastik, etteaetud ladu siiru-viirutas põõsaste vahete — hetkegi polnud võimalik ette ai-

mata, kuhu poole hoida või pöörata. Mart tormas läbi põõsaste aeg-ajalt ja kriimustas nägu, vandudes kuuldavalt. Korraga tundis ta enese alt maapinna kaduvat. Lennul läbi õhu silmas kuskil eelpool, mitte kaugel suusakeppidele toetunud naervat tüdrukut — siis prantsatas ta kummuli lumme, käedjalad laiali, mõeldes ise, et huvitav, missugune koht nüüd murdus . . .

Ent täiskasvanud mehe kondid on kõvad, lumi pehme. Silmapilgu lamanud, ajas ta end puristades üles, katsudes sääreluid ja käevarsi, nagu uskumata nende olemasolu. Siis langes ta segane pilk tüdrukule, kes seisis samas ta lähedal ja kihinal irvitas:

— See oli esimeseks mäestlaskumise harjutuseks teile, härra leitnant. Õnnestus suurepäraselt, mis?

Leitnant oleks tahtnud virutada kepiga sellele lõhverdisele, aga nüüd vast alles märkas, et oli kaotanud lennul läbi õhu suusakepid. Ajas end täitsa sirgu ja vaatas ringi. Nende ees avardus lai põõsastes ning mätastes heinamaa, taga sirgus vastu õhtutaevast ligemale paarikümne meetri kõrgune kaunis järsk kallak, mille ülemisel äärel nagu noaga lõigatult lõppesid kadaka- ja männivõsad. Ühe kadakapõõsa harjal nägi ta kõlkuvat oma tuliuut, vahatatud suusakeppi. Nii, sealtkaudu siis see harjutuslend, mõtles ta omaette ja pidi nüüd tunnistama, et see polnudki mingi kaelamurdev laskumine. Varematel aegadel oli ta harutihti sääraseid kallakuid alla sõitnud tasakaalus ja rahulikult. See teadmine rahustas teda nüüdki. Pöördus tüdruku poole, kes korraldas valgete hammaste välkudes suusamütsi, ütles:

— Nüüd lähme üles ja katsume uuesti — ilma lund nuusutamata!

— Braavo! karjus tüdruk täiest kõrist, tehes hüppelise poolpöörde suuskadel. — Ma ütlesin ju kohe, härra leitnant, et teist saab asja! Ja sealjuures särasid ta silmad, nagu oleks tervitatud teda kõige kallima kingiga.

— Minust on ikka asja saanud — siis kui ma vihastun, pomises omaette Mart Veem, hakates külgkäigus tammuma mäkke.

— Vihastusite, minu peale või? uuris naerev tüdruk.

— Ei! Iseenese peale, et üks mees võib olla viletsam naisest, piilus uudishimulikult õhetavate palete poole.

— Kas teie seda siis esmakordselt kogete, härra leitnant? lõkerdati sealt vastu ülemeelikult. — Mina olen selles päris veendunud, et naised mitmes suhtes on meestest üle. Mina näiteks võin ütelda, et ka jõu poolest mõnest kehvemast mehest jagu saan.

— Noh, teie ... Teie olete ju jõumasin ...

— Mis asi?

Mart Veem kordas higi pühkides ja — siis lajatas korraga kogu võsastik südamlikust naerupuhangust. Ta isegi pidi sellele heatujulisele, nakatavale naerule kaasa muigama.

— Milline võrdlus! imestus lõpuks tüdruk. — Teist oleks pigem küll vist pidanud tulema poeet kui ohvitser.

Nad tammusid tuhkjas lumehanges mäeküljel.

— Siis kahjuks poleks teie aga mind suusatama

saanud, oleksin kihutanud peegasusel kirjanduslukku . . .

— Ükskõik, aga ma oleksin võinud ikkagi juhtida, ka peegasust, vaidles energiline tüdruk.

Nad jõudsid mäkke ja seisatasid hetke hingetõmbamiseks.

— Teie olete siis nii veendunud, et naine võib juhtida meest või isegi mehe vaimuandeid, kuhu tahab?

— Tugev naine igatahes, vastas Irma pilku otse mehe silmadesse juhtides. Mart pöördus kõrvale, korjas kepid ja laskus vihinal alla nõlvakust. Seekord jäi ta tuikumisele vaatamata jalule.

Hetk hiljem peatus tüdruk ilusa pöördega ta kõrval ja kiitis oma õppetöö rahuldavaid tulemusi. Aga Mart ei vastanud sõnakestki. Teda huvitasid hetkel hoopis olulisemad küsimused. Ta plaanitses ja kaalutles eneses, kuidas võiks sellele tüdrukule hakata lähenema kui naisele, kuidas leida kergemini ta õrnu kohti, millele vajutamine muudaks ta tavaliseks igatsevaks ja mehe soovidele alistuvaks naiseks. Seni polnud talle minutikski mahti antud sääraste asjadega tegelda, oli aina lõõbitud ja suurustletud. Ükski naine ei lepi aga ainult sõnamänguga, nad kõik on huvitatud nii või teisiti õrnustest ja embamistest — oletas oma kogemuste põhjal Mart Veem ja ootas juhust üleminekuks teisele noodile, noodile, kus tema mängib ja see šatäänlokiline amatsoon hardumuses kuulab, aga mitte vastuoksa.

Ent juhust ei tulnud.

Tüdruk nagu aimates teise mõtteid tegi ettepaneku võtta veel ilus ring lagedal luhal ja siis liuelda

tagasi linna poole. Mart pidi enesestmõistetavalt nõustuma. Nüüd nad sõitsid kõrvu, pikka ja rahulikult. Tüdruk oli oma esimese tuhina välja tormanud, sobitades oma tempot nüüd päris ilusasti vähekogenud saatja tempoga. Mart mõistis sest tähelepanu-avaldusest lugu pidada ja jutustas aeg-ajalt tüdrukule lookesi oma varematest suusaretkedest. Neid polnud ta, nagu püüdis paista lasta, kaugeltki kõiki ise läbi elanud. Aga tal oli mälu, ta oskas jutustada ning — teda kuulati huviga.

Viimaks, kui nad juba jälle linna ääres tagasi olid, kui talvemaastiku puhtuse ja karguse asemel nende ninasõõrmeid kõdistama hakkas linnakorstnate kibe suitsuving ja kostsid autoröögatused, õhkas tüdruk tähendades:

— Küll tahaksin meelsasti linnast eemal elada!

Ohvitser mõõtis teda ülevalt alla pilkudega. Ei paista omavat talutüdrukule iseloomulikke jooni, aga on vist siiski kustki metsatagusest külakesest pärit. Sellised noored igatsevad tavaliselt linna sattudes paaril esimesel aastal tagasi isakoju. Ja ta küsis:

— Aga mis teid siis takistab maal elamast?

— Maal? küsiti vastu. — Kas ma ütlesin maal? Ei, vist tähendasin, et linnast eemal.

Läbi laskuva videviku märkas Mart, et tüdruku pilk erilise õrnusega puhkas loodemaastikul, mille kohal hõõgus taevas vasksena ja veretavana ning mille taga kuskil avanes lõpmatu laius, piiratus, silmilmõõdetamatu tasandik — jääs puhkav meri.

— Sellest ei saa mina aru. Kuidas te mõtlete: eemal? küsis.

Lokke silmilt lükates, pühkis tüdruk kindaga üle näo, vastates:

— Noh nii, et linnast natuke eemal. Näiteks, seal mererannas oma majakeses ... Või kui soovite — suvilas. Seal elavad praegu juba paljud perekonnad aasta läbi. Kasvataksin oma aias lilli, kohendaksin ja korraldaksin oma koduümbruse järjest kenamaks... Seal pikkamisi tõusval kõrgel kaldal, vanade mändide all on ju väga ilus. Eriti suve lõpupoole ja sügisel, kui torm mere keema lööb ja kui lained nagu hullumeelsed tuiskavad vastu kaljust kallast, purunedes määratuteks vahupilvedeks... Siis on seal suurepärane, seal mändide all istuda ja kuulata toda igavest loodusemängu . . . Aga ka praegu, talvel, kesk lõpmatut rahu ja vaikust on seal kena . . .

See oligi uus toon: igatsev, unistav, ilutsev. Täpsalt sama, mille äratamisega tüdruku hinges Mart oli kavatsenud katsetada juba täna õhtul. Spordipiiga, poisitar oli ise sellele sattunud või meelega otsinud ning Mart Veem poleks olnud mees, kui ta poleks osanud kinni pidada sest toonist.

Suuski jalast võttes rääkis ta mahedal häälel ilusatest randadest ja romantilistest mägedest võõrastel maadel, kus ta kunagi suvitanud või muidu läbisõidul päeva-paar peatunud. Tüdruku vaimusilma eest jooksid mööda nagu kinolinal Uuralid, Karpaadid ja Alpid, kõrvus kohisesid mägijõed ja ettekujutuses kerkisid taevani ulatuvad laviinid. Mart Veemi jutustused olid alati kujukad ja elamustpakkuvad. Aga kui nad jutuga viimaks tagasi jõudsid kodumaa kõrge kalda juurde Udrias ja Toilas,

sammudes juba, suusad kaenlas, linnatänavai, korraga ütles Irma Lubi:

— Teate, härra Veem, tehke mis tahate, aga mulle meeldib siiski kõige enam kodumaa rand ja loodus.

— Aga mulle samuti, loomulikult! ruttas kinnitama Mart Veem, kuigi tundis, et see tüdruku järsk ning lühike otsus oli kangestanud ta keelepaelad nagu külm vesi. Jutt ei siginenud enam hästi, astuti trammi ja sõideti vaikides koju. Mardi ust avades, ütles Irma oma suusamütsi peast tõmmates ja lokke raputades:

— Vist väsisime ära... Aga meeleldi lobiseksin veel natuke — kui teil aega jätkub, härra Veem?

Kuidas ei oleks jätkunud aega Mart Veemil oma järjekordse huvi jaoks? Ta otse põles ihast tohtida veel kord täna õhtul astuda üle koridori tuppa. Ja nüüd pakuti talle kahel käel see võimalus. Ta tänas, ütles tütarlapsele, et võib rahulikult kasutada vannituba, nii kaua kui tahab — sest tema peseb end magadistoas — ja lipsas oma uksest sisse end kiiruga korraldama. Kujutluses hoidis ta samal ajal juba oma naabrinnat süles ja sosistas talle erutavaid rumalusi — nagu ikka oli teinud naistega...

Nööpe avades lõi talle aga vastu oma enese keha higilehk ja ta kainenes. Siiski oli vastik kõik see tormamine ja jooksmine tolle sporditüdruku pärast! Ta ei suutnud seedida vaeva ja higi, võite oli ta seni harjunud saavutama galantsuse ning peene sõnamänguga. Uus seiklus algas hoopis erinevalt kõikidest senistest ja arenes sootuks uusi radu. Kuhu — seda Mart eneselt ei küsinud. Polnud

ühegi seikluse puhul küsinud. Ainult tundis, et too tüdruk seal teisel pool seinu teda silmapilgul enam huvitas kui ükski senistest naistuttavatest olgu nad nii peened ja kogenud kui tahes, ja et ta pidi sinna minema.

Ta ei riietunud ettevaatlikkusest liiga tugevasti, sest külastus teostus ju sama korteri piires. Ainult puhta krae pani kaela ja sidus nägusa lipsisõlme. Jalad usaldas ta koguni jätta hommiktuhvlitesse, nagu oli toas tavaliselt kombeks.

Ning kui ta kõlava „palun" peale naabrinna tuppa astus — leidis ta ka tema ainult hommikkuues ja tuhvlites.

— Ma ei viitsinud enam riietuda, vabandas tüdruk, — õhtune aeg . . .

Mart näitas oma jalgadele — vastuseks.

— Ütlemata mõistlik teist! kiitis tüdruk. Oleme ju ometi naabrid ja arusaajad inimesed . . . Milleks siis säärast piinlikku etiketitamist ja tseremooniat?!

Nad toetusid laiale, madalale diivanile, üksteise kõrvale, kaunis ligistikku. Tüdruk keeras põlema diivani otsas laia punase abažuuri, kustutades teravalt valgustava laelambi.

— Nii on rahulikum ja mugavam, eks ole? küsitles.

— Aga loomulikult, p.eili Irma! Selline mulje kohe, nagu oleks kuskil ballisaalis või teab millises jumalikus kohas . . . tegelikult küll jumalikumat kohta ühele mehele ei või ollagi kui noore ja iludusest lõkendava tütarlapse tuba, parandas.

— Te armastate seiklusi? uudistas silm loki tagant.

— Jah — aga mitte seikluste eneste, vaid nende abil saavutatavate eesmärkide pärast. Mulle meeldib võita... või kaotada... ta puuris pilgud tüdruku silmadesse ja lähendas end pikkamisi, oodates ise, et vastane nihkub taganema. Aga seda ei juhtunud. Ka tüdruk ligendas end pikka, nagu eesmärgile lähenedes. Äkki küsis ta:

— Kas tulite võidu peale välja või? Hääl kähises vähe.

— Tulin sind ära võitma! vastas veelgi enam hääle kähisedes Mart Veem ja haaras äkilise liigutusega tüdruku ümbert kinni, püüdes teda suudelda. Aga siis tundis järsku kohkudes, kuis tüdruk end nagu kruviga keeras ta embusest välja. Haaras uuesti, rabeles — kuid mõne sekundi pärast istus tüdruk jälle rahulikult ta kõrval ja naeris:

— Härra leitnant Veem, kutsun teid korrale!

— Mina ei taha praegu korrast midagi teada...

— Aga mina tahan. Ja pidage meeles: siin toas ei juhtu midagi ilma minu tahtmata. Ja veel: mina olevat jõumasin, ütles keegi!

Mart Veem häälitses midagi ja haaras siis sigaretitoosi.

Nad suitsetasid, vaikides minuti, luurates üksteist. Siis algas poisitar natuke pikka ja madalal häälel:

— Kui te õieti teada tahate, miks ma teid kutsusin täna õhtul oma tuppa, härra Veem, siis kuulake: mul on teile üks ettepanek...

— Noo! Väga huvitav ... tänaseks? ironiseeris Mart.

— Ei. Pikemaks ajaks. Ärge pange pahaks, härra

Veem, et ma sellise igapäevse jutuga rikun võib-olla teie seiklustuju, aga ma pean rääkima, et vältida teil minust tekkida võivat valekujutlust. Mina ei ole tüdruk nagu kõik teised. Ma tean, et teie armastate võtta naisi kergelt. Jah, jutlemiseks ja niisama võin minagi mehi võtta samuti kergelt. Rohkem aga mitte. Kui juba seltsimehelikkuse piirest olen lubanud üle minna kellelgi, siis võib kas ainult armastada või täitsa põlgama hakata ja eemalduda. Tean teid juba ennemgi, oma tuttavate kaudu... Ja tunnistan otsekoheselt, et ei tahaks teist eemalduda... Pealegi oleks väga huvitatud kuulma, missugused tunded on teil minusuguse poisitari, spordiplika vastu?

Mart laiutas käsi:

— Olete toredam tüdruk, keda mina eales kohanud!

— Tänan. Ma loodan, et need sõnad tulid südamest, ja seepärast lubage, et ka mina räägin tühjaks oma südame... Ühe sõnaga: tahaksin abielluda. Teie meeldite mulle, olete minu tüüp, nagu öeldakse ja — ma näeksin meeleldi, et meist saaks paar...

Mart kergitas end üllatusest, siis ohkas. Viivukese pärast köhatas ja kogeles nagu vabanduseks:

— Aga see on ju võimatu... Mul puuduvad seks majanduslikud eeldused, absoluutselt... Väike ohvitseri palk, mõningad võlakesed...

— Ei tee viga. Majanduslikud eeldused oman mina, pahvis natuke rahutult suitsu punase tule suunas.

— Huvitav, missugused? Teenistus?

— See ei paku palju. Aga mäletate, ma rääkisin, et oleksin meeleldi linnast eemal mererannas. Noh, oman seal rannas ehituskrunti ning pangas ehituseks vajalikku summat. Ent kadunud isa testament ütleb, et saan päranduse valdajaks vaid sel juhul, kui abiellun enne kahekümne viienda eluaasta täitumist ja panka paigutatud rahaga asun välja ehitama rannas juba aastakümneid seisnud krunti. Vastasel korral läheb pärandus onupojale, kes on kohustatud ehitama samuti . . . ja pärandama selle kas minu lapsele — kui seda on — või oma pojale. Mina oleksin valmis ehitama randa suvilat, mis arvate teie?

— Arvan mina? Mart Veem tõepoolest ei leidnud enam sõnu täna. See oli esimene kord, kus teda kositi ja — see oli nii võõras, nagu oleks keegi teda alasti kiskunud. Ta komistles, kuni viimaks sai üle huulte: — Mina arvan, et . . . ma pole veel abieluks küps. Ma olen ikka kujutlenud seda asja kui niisugust, mis mehele midagi erilist ei paku, aga siin pakute te nüüd kohe ennast, ja krunti, ja maja . . . Tõepoolest, ärge pahandage, ma ei saa praegu vastata!

— Hüva. Annan teile mõtlemisaega, ulatas tüdruk käe. — Räägime sellest mõne päeva pärast jälle. Head ööd tänaseks! sirutas ta end korraga püsti tõusnud mehe kõrgusele ja suudles tuliselt, suudles nii, et naistekütiks ja elumeheks peetud ohvitser Mart Veem tuikus järgmisel minutil nagu joobnud poisike oma tuppa ja end selili voodisse visates tundis veel kaua oma huultel tolle suudluse

tulist jälgel, tundis ja mõnulesses, kuni uinus: riietes, tuhvlites, segane nagu oli.

Ent see uni polnud magamiseks, oli jamps. Ta nägi end nagu poisikest liblikapüügil, kihutavat üle luhtade ja niitude, üle mägede ja läbi võsastikkude Irma Lubi järele — ikka värske suudlusmaik huulil, tugev, kõrvetav maik, nagu see, mille jätab hea, kange jook. Iga hetk oli ta tabamas põgenejat, iga sammuga kasvas pinevus. Aga kui ta viimaks oma käed ulatas põgeneva tüdruku pihtade ümber ja oli valmis haarama teda tulisesse sülelusse — ärkas higisena.

Rebis end riidest lahti ja sundis uuesti uinuma. Aga uni kordus veel erutavamana, veel väsitavamana. Mart tõusis hommikul roidununa nagu mõne joodud öö järele, mil ainult hommikutunnil korraks tukastatud. Kirus ja siunas — aga asjata. Unenägu kestis öid nagu teinekord kuri ilm.

Truuks jäädes oma senistele põhimõtetele, ta oleks ju võinud visata oma peast välja igasugused kujutlused tollest kummalisest tüdrukust ja ta ettepanekust ning elada endise lustaka hoolimatusega. Aga ei raatsinud. Oli midagi kogu selle loo arengus ja arendajas, mis teda vastupanematu jõuga paelus ja sidus. Aeg-ajalt kordas ta enesele: see on suurim rumalus. Juba praegu valitseb ja käsutab ta nagu opman, mis siis veel pärast! Minna meelega naise tallaaluseks, tuhvlilakkujaks! Ei . . .

Aga samas jälle meeldiski talle too energia ja jõutulv, mis sest naisest hoovas otse vangistavalt. Kui ta õhtuti oma diivanil selili lamas ja lakke vahtis unistades — nagu nüüd oli kujunenud juba

igapäevaseks kombeks — siis arvas ta teises toas rõõmsalt laulvat naist võrrelda võivat metsapuid kohisema lööva kevadtalvise tuulepuhanguga või üle kallaste pakitseva tormaka ojakesega. Nii palju ürgset ja loodusele omast oli igas selle naise liigutuses, häälitsuses, teos. Viimaks polnudki Irma Lubi enam Mardi silmis nagu tüdruk, naine, tavaline inimene — vaid looduse enese kutsumus, kohustav ja püha. Kui ta ühel päeval niikaugele oli jõudnud oma targutustes, astus ta üle esiku, koputas ja ulatas käe:

— Otsustasin sinuga lunastada oma patud kogu naissoo vastu ning loodan, et sa mulle ka enam pakkuda suudad kui ükski teine naine . . .

Irma suutis — kõigepealt kadusid painavad uned.

Siis ühel vulisevate vetega kevadisel päeval ütles Mart:

— Sinu, ritsika, tõttu hakkan oma flegmaatilises südameski jälle nagu elu ja jõudu tundma . . . Minusugusele ärakulunud vanapoisile võisid ainult sina õige eluhimu ja teotahte tagasi anda . . .

Paari kuu pärast, lillede õitsemise ajal kevadel alustasid nad majaehitamisega kõrgel mererannikul, kaljusel pinnasel, vastu igavesti mõõnavat vetevälja, vastu rahutut elu.

Mart viskas monokli lauasahtlisse ja asus juhatama ehitustöid, Irma ei tahtnud palju teada tol kevadel spordiväljadest ega sigarettidest — ta istutas lilli ja kaevas värsket, juurtest läbipalmitud aiamaad, nii et selg raksus võidu labidavarrega.

KUIV PARFÜÜM

Kohtan juhuslikult sõber Kivipuru. Istub käidavama baari kõrge puki otsas ja rüüpab õlut, palituhõlmad ripakil kahel pool kui läbiklopitud kukel, lühike suitsujunn peos tossab.

— Muretsed, sõber? küsin.

— Rõõmustada ei ole just asja... viskab, ning jäme soon ta otsaesisel vibutab kui kummipael letitaguse tütarlapse käsivarrel.

— Toeta, kolistab teise puki lähemale, — näe, naisest olen lahti.

— Ära räägi? Kuidas?

— Lugu algas lihtsalt, seletab. — Istume bŭroos üks päev; kliente pole, raha pole ja — tuju loomulikult pole. Kõlistatakse. Noh, klient, tead, mõtlen. Meiesugune väike advokaadike, kes pole veel parteis ega parlamendis, teadagi, peab näitama suurt joont — võitmiseks. Löön lahti aktikaaned, vanad teadagi, ja süvenen töösse. Mõistad? Ma ju kirjutan palvekirju ja naa, aga kutse au, eetika peab olema. Naisele kõrvaltoas hõikan: avagu. Ta mul ju nii seki ja selli eest.

— Nojah, avabki. Teeb ilusa liigutuse, ütleb „palun“ isegi. Ja sisse litsub ülinoobel noorhärra, justkui moelehest maha lõigatud, mõistad: helehallid viikis püksid, sügavsinine kuub, kollane poolosärk ja punane lipstük. Nagu Tuglas Vairbanksil,

tol kino südametevargal — aina mingi ja puudri hais taga. Kummardub galantselt, naeratab õndsat kavalerinaeru, tänab, südamest tänab mu naisukest, portfellike kõikumas näpus.

— Küllap mõne lahutuse asjus, mõtlen, ja haistan raha. Kohe sihuke tundmus lööb ihusse, et noh, vend, teeme, mis võime ... Oled noobel poiss, ja päästame su naha.

Noorhärra kummardub mullegi, sõnab:

— Tohib teiega üks sõnake, üksainus ..?

— Olge lahked, palun, võtke istet, sean end ootavasse olemisse.

Võõras noogutab tänulikult, istub siis sama galantselt kui seisabki, tõmbab värvilise taskurätiku, nuuskab ja peenelt, tead, asetab tagasi rinnataskusse.

— Vabandage, algab, — tohin küsida ehk, härra Kivipuru, millega teie end lõhnatate?

— Kuidas, mis!? keeletun.

— Ja-jah, lõhnatate, päris tõsi. See on väga tähtis probleem, liiatigi seltskonnainimesel. Peab olema ju igal haritud ja kultuursel tegelasel oma individuaalne lõhn, viisakas lõhn ...

— Kuulge, mu härra, teie ... ma'i ole sokk, jumala eest! tõusen.

— Üksainus momang lubage, härra Kivipuru, tõuseb ka, siblitseb mapis, — lubage tutvustada teile uusimat maailmakuulsat sensatsiooni. Professor Grubenstocki, üle maailma kuulsa Londoni teadlase viimane leiutis, patenteeritud Ameerikas, Hiinas ja Jaapanis — kõigis maailmariiges. Müüakse aastas 3000 miljardit tükki, kuigi maakeral elab vaid 2000

miljonit inimest. Iga viimane kui neeger tarvitab. Harukordne! Lubage esitleda, tõukab varrukad ülespoole mansette, võtab mapist peene liigutusega roosasse paberisse mässitud kuubikukese, avab, otse silmamoonutaja võtetega, tead, lust vaadata, kuis inimene asja oskab.

— Kuiv parfüüm, olge lahked, mu daamid ja härrad! Ei enam mingisugust lõhnaõli pudelit, märgumist ega plekihirmu. Võite panna otse paljale nahale kui ka kõige õrnemale ja valgemale siidrüüdele. Kohane elegantsemaile daamele, piilub naise poole, — kui ka härradele. Üksainus puudutus kuiva parfüümiga ja — teie kehal või kehakattel on terveks kuuks kõige magusam šanšelli või tsüprii lõhn, just nagu soovite. Ennenägematu kuulmatu edu! Filmitähed hõiskavad kooris, Mussolini on üllatatud ja sõber Hitler isegi lõhnatab oma vurrukesi kuiva parfüümiga. Luhvt! Ja ainult 50 senti paar, olge head, nuusutage — torkab naisele nina alla. Müüme praegu reklaamhinnaga. Tuleval nädalal juba sada protsenti kallim, kui lähete ostma ärist.

— Ah, teeb naisuke, ja tead, punane jume ta palgel mängleb.

— Palun, mu härra, teie käitumine . . .

— Teie käitumine on otse jumalik, lõkatab naine naerma, riisudes sõna mul suust. — Nagu filmist, ütlen teile, — kui noobel, vaata aga, sosistab mulle silma pilgutades.

— Armulised prouad ehk ise veenduvad. Sajaprotsendiline ime. Kuiv parfüüm . . . ulatab nüüd

juba galantne noorhärra roosa paberikesega kuubiku naise kui kaitsja ja toetaja poole.

— Siin on büroo, mitte rohupood, härra, saan tuletada meelde. Kuid seda ei kuulda, ei võeta lihtsalt teatavakski. Mees ketrab endiselt maailmakuulsast professorist, patentidest, asendamatust saavutisest, menust. Ning naine aina muheleb. Tuppa levib magus maasikamarja hais. Pähe hakkab kohe. Säh sulle siis üksainus sõnake!

— Ei, ei vaja teie parfüümi, võite minna! saan lõpuks suust ja süvenen laua taha.

Kuid noorhärra ei mõtlegi minna! Laob aga uusi pakikesi lauale ja kudrutab:

— Armulised prouad, ainult viiskümmend senti paar: šanšell ja tsüprii. Harukordne juhus. Riiast just eile saabusin. Reklaamülesandel, proovige. Meeldivuse korral ainuesitus Eestis teile, härra Kivipuru, kui soovite, ja-ja . . .

— Mõtle, kuidas lõhnab, tõukab naine pakikese mulle. — Parem kui ükski õli . . . võtan paarikese.

— Võtad! ühmatan kurjalt. Raiskad raha, sedagi vähekest, mõtlen, aga nii ei või ju öelda võõra inimese juuresolekul. Võtku! heidan käega.

Härra moelehelt pakib peenelt ühe šanšelli ja teise roosiõie hõnguga pakikese. Naine maksab ja surub jumenedes kallid parfüümikuubikesed vastu rinda. Ta silmad sädelevad. Elu on tulnud korrapealt temasse büroo luitumuses. Laginal naerab noorhärra rasketele komplimentidele, mis see jagab ukse poole taganedes ja ikka järjest küürutades, tahtsin öelda kummardudes.

— Loodan, et jääme igavesti sõpradeks. Teie

ei unusta, armuline proua, ealeski seda peent parfüümi, mis teid seltskonnas tõstab esirinda, teeb kõigi huvi keskuseks ja paneb pööritama kavaleride pead . . . läheb.

— Säärane setuke, täituru džentlmen, torisen oma laua tagant. — Jälle muudkui raha! Ei tea, kust mina selle pean välja võtma, kui sina mitte raasu ei oska kokku hoida, tõrelen.

Ent naisuke teeb näo, nagu ei räägikski ma temaga.

— Eks ole, algab, kus ikka peenike kaup: kuiv parfüüm! Kas pole uudis, mis? Ah, kuis ma nüüd Adeele ja Minna silmad kadedusest nutma panen, esimene Eestis, ja minul! surub rusikakesi meeleheas kokku.

— Sai ta seda lõbu endale lubada või mitte, sõber, ei tea täpsalt. Tänaseni ei tea. Aga kui järgmisel päeval peale ringkäiku kohtusaalides ja paari pitsi ühe viiekroonise kliendiga koju lõunale ilmun, no mis sa ütled, on kisa lahti:

— Sina kurjavaimu suli niisugune! võtab naine mind auavaldustega juba uksel vastu, silmad nutust punased.

— Kes? küsin heatahtlikus juhmuses.

— Häbi sul ei ole, sina, lakes! Panid nahka mu kuiva parfüümi oma piibulakaga seal öölauakesel, näe, sulab!

— Naeran täiest kõrist, nagu mees peab naerma, kui naisel midagi vedanud viltu, sest abielus peab olema mõnu, ja mõnu, tead sõber, seisab selles, kui saad vahestki näidata, et oled üle naisest, oled mees.

— Nojah, aga too mõnu läks mul kalliks.

— Lurjus! karjub ta, — sina rikkusid meelega mu kuiva parfüümikese! Ütle aga nüüd kohe, mis sa talle tegid? Ei lõhna, vedel peaaegu . . .

— Tola oled, hani päris! mina vastu. — Lasksid end lopsaka lõuaga täituru džentlmenil tüssata ja nüüd — mina! Mina pole teinud liiga mitte kärbselegi, tõendan.

Aga kes seda usub. Abielus väga harva juhtub, et ustakse teineteist, sõber, omast käest tean.

— Valetad! kisab ta, silmist purskub valuvett. — Tema oli ju nii aus ja peen, noobel. Ei müünud prahti. Kus oli luhvt! Aga nüüd! Sina ja ei keegi muu, sa näru mehe nahas!

— Räägi või ära räägi. Mitte teragi abi. No pole minugi kannatus kaameliga paariskäimisest kasvanud ja oma meheau jaluleseadmiseks kohman, et küll olen ikka lolli naisega kokku sattunud, minusugune haritud inimene. Olgu jumal armuline lollidele, sest minu süda on puhas ega tea midagi tost kuivast hõngust peale eilse, mis nägin büroos, nagu tead, Ilseke, isegi.

— Või loll ja hani? Ah nüüd olen ma see ja teine ja veel kolmaski! Enam sõimunimesid ei oska sa leida. Aga siis, kui mind tahtsid saada, jooksid taga kui peni! Häbi sul pole! Sa ei armasta mind enam, ei armasta — ja see on kõik! karjub naine hüsteeriliselt.

— Muidugi, et ei armasta, Ei saagi armastada nii rumalat naist, nagu sina oled! kohman.

— Oi sa õnnistus, mis siis järgnes! Näkku sadas mulle sohvapatju, põrandavaipu, puudritopse. Just nina otsa jäi kleepuma midagi vastikult pehmet ja rasvast nagu käntsakas võid. Puristan ja kraabin. Roosa paberilipakas libises põrandale ja pihku satub midagi kujutut — kuiv parfüüm ise. Ainult lõhnast tõesti pole enam juttugi. Nätsutan peos, pigistan närviliselt ja ilus piklik pulgake kujuneb välja, nagu küünal.

— Kuule, Ilse, räägin, — näed, vaha või mingi muu solk, puhas pettus . . .

— Ise oled petis! kisab teinepool. — Rikkusid ära mu õnne ja au. Läksin näitama, ja nisuke häbi . . . Mitte minutitki ei ela ma enam mehega, kes ei oska hinnata oma naise õnne, kriiskab. — Ära lähen sinu juurest, otsekohe praegu, silmapilk lähen!

— Ilse! hoiatan.

— Nüüd ja veel Ilse-Ilse! Lurjus, abielu hävitaja! Mitte kõige väiksematki lõbu ta ei või näha sul. Nisuke barbar! Issand, küll mina olen õnnetu inimene! oigab ja langeb kummuli diivanile, nutab.

— Mõtlen, et noh, nuta aga pealegi. Vihma järele tuleb ikka kuiva ilma ja kuiva järele vihma. Kuid naiste pisaraid mina ei kannata, nagu kunagi mees, ja seepärast surun kaabuloti uuesti pähe ning kõnnin uksest välja. Vihmavarju, sinna, kus teisigi omasuguseid.

— Läheb tund, teine, kolmas. Õhtu saabub ja sügav videvik juba. Kilgike on peas ja südameke kergem.

Tuleb kojuigatsus, abieluinimene. Võtan paar koogikest pagari juurest näppu ja sõuan koju, et noh, teeme Ilsekese meele jälle heaks. Kaua sa oma teisepoolega ikka viha pead. Niisuke süda, sant teine, hale, ei või kohe elada, kui pole rahu majas. Kõnnin ja mõtlen, kuis kõik ilusti öelda, et olime ägedad ja lepime nüüd jälle. Elus juhtub ju mõndagi, kes's sellest. Teel võtan veel eidekeselt kimbu pnnaseid astreid, ja süda otse juubeldab sees, et oled ikka ametipoolest õigusetundja ka, küll see asi edeneb. Avan tasahiljukesi ukse, poetan end sisse ja kikivarbail hiilin elutoa ukse taha. Kuulatan. Ei kõppugi. Magab, mõtlen siis, vihastus ja keeras voodisse. Pöördun magamistoa poole, pimedas, mõtlen, äratan ta lilledega ja, ja — suudlusekesega. Koban kassisammul voodi ette, kummardun — tühi! Läinud! Tõesti läinud!

— Ikka tolle parfüümi pärast?

— Sama pärast neh. Süütan tule ja veendun, et mis poissmees, see poissmees. Pole ei naise riideid ega õhkugi enam toas. Isegi kirjakest pole jätnud, et nii ja naamoodi.

— Vaat' sulle pirukas, koogid, lilled ja lepitus! ohkan ning pistan suitsu hambasse. Põlvedki löövad võbisema. Perekondlik draama. Mitte nagu ei suuda harjuda mõttega. Marsin mööda tuba. Aga kaua sa ikka marsid. Inimene väsib, pealegi sihukese ärrituse puhul. Panen lillekesed ilusti vaasi ja magusa lauale lahti, et kui Ilse peaks tulema varahommikul — vahest ehk süda rahuneb või nii, — siis kohe meelehea võtta.

— Magan öö. Rahutult visklen ja tunnen, et ikka mida vaja, seda vaja: naisemees naiseta on nagu ratsapoiss hobuseta. Ei und ega küljesoojendajat. Hommikuks valmib kava: lähen ja palun andeks Ilselt.

— Lähen ja — ei lähe ka. Kus sa ikka lähed end tegema puhta narriks! Mehe au on mängus, taipan. Ei või. On vaja leida nõks. Ja leiangi keskpäevaks nõksu: tarvis otsida üles too kuiva parfüümi kupeldav džentlmen ja viia naisega silm-silma vastu. Las tunnistab ise, et kaup oli kaval ja petise töö. Siis pole mina ja nii edasi, mõtlen . . .

— Otsin ja otsin meest. Nädal aega vahin iga portfelliga noorhärrat, tänavail jooksen järele, tungin asutustesse. Kuid mees nagu tina tuhka kadunud. Siis äkki täna hommikul III jaoskonna rahukohtuniku kojas, vaatan, nagu tuttav kuju kõnnib alla trepist. Sonike viltu peas, kortsunud kaltsud ümber sääretorude. Mees on sama, tõepoolest, aga — moelehest enam mitte haisugi küljes.

— Härra, peatan ta lävel.

— Härra, tere, muigab vastu. — Kas härrale ehk läheb häid žilette? Tosin viiskümmend senti, laulab sama kudrutava häälekesega nagu toona, kõlgutades käes väikest kohvrit. — Vaese inimese asi . . .

— Ahaa, mõistan, nüüd püütakse teise sildi all.

— Petis! puristan talle näkku. — Naiseröövel niisugune. Tunnistage üles, mis te sokutasite mu

naisele kuiva parfüümi pähe, mis sõnnik see oli, ah mis?

— Rahustuge, sõnab tõsiselt, — ega teie naine pole ainuke. Ja siis elutargalt lisab: — Lugupeetud härra Kivipuru, eks ole äri ikka äri, seda teate isegi. Ka meiesugune peab elama. Elama peab — kord kuivast parfüümist džentlmenina, kord kehva poisikesena žilettidest, eks ole? Mis siin siis asja vihastuda! Aumehelikult . . .

— Haaran ta rinnust kinni ja ütlen, et lähme aga nüüd mu naisevanemate juurde ja teeme draama komöödiaks, mehike.

— Punnib vastu, ei olevat aega. Ja jutustab kümme lugu järjest, mis kõik kuiv parfüüm korda saatnud. Lõpuks! — Ja mis sest naisestki nüüd kehval ajal nii taga ajada, puurib targu. — Oleme mehed omavahel, kas naisi puudu, härra Kivipuru . . . Ega's elule maksa alla anda, õpetab.

— Suli, viskasin käega. Mine veel räägi säärasega! Kohe ei saa, üle lihvib sind igat viisi. Ja siin ma nüüd istun ja mõlgutan mõtteid selle ilma asja ja olemise üle: kas anda elule alla või mitte? Kas tol täituru džentlmenil lõpuks pole siiski õigus? Mis arvad sina?

— Mis kohtunik nüüd mina . . . aga kui sul just naisest kahju pole, kui sa tema järele sama vähe igatsust tunned nagu oma surma järele . . . siis . . . võib olla küll . . .

— Tja, lausub sõber — lood on siiski sealmaal, et no jah, igatsus on päris poisikeslik, kui olla õiglane ... Ainult enesetunne, uhkus ... sa vist mõistad mind.

Miks ei oleks ma mõistnud oma head sõpra! Tegin poolpöörde baaripukil, vastates, et sääraste asjadega nagu uhkus ja enesetunne saame hakkama. Ja saimegi. Pealegi päris viisakalt. Sel kombel lihtsalt, et võtsin telefoniühenduse proua Ilse vanemate kodusse ning mängisin natuke parlamentööri. Aitas meenutamisest, kui korralik nind soojasüdameline abielumees on sõber Kivipuru, ja et ühe väikese arusaamatuse pärast ei maksa ometi karile joosta lasta õnnelikul abielul, jumalikul harmoonial, mis valitsenud nende vahel aastaid.

Kõneluse tulemus oli see, et tundi paar hiljem siirdusime kauaoodatud ja armsate külalistena proua Ilse vanemate avarasse kodusse kohvile. Soojad sõnad ja soe jook sulatasid peagi viimse jääkirme abielurahva südametes. Nad õrnutsesid ja kallistasid üksteist pilkudega veel samal õhtul nagu noored vastarmunud. Aga enne kui ma lahkusin neist, tähendas proua Ilse mulle omavahel:

— Teile kui oma mehe sõbrale võin ma ütelda, et see ärajooksmine polnud sugugi mõeldudki ärajäämisena. Tahtsin ainult näha, kas tullakse paluma andestust või mitte. Meie naised oleme sellised, et võime eksida rumalalt, aga meie ei palu kunagi andestust ... Seda peavad tegema mehed, isegi siis, kui meie oleme süüdlased ...

— Mispärast? üllatasin.

— Mispärast? Seepärast lihtsalt, et mehed on ainuke siin maailmas, mida meie, naised, valitseme hästi ja täielikult! vastas ta kelmikalt, lipsates minema.

TULGE HOMME!

I.

Tõmmunahkne keskmist kasvu tütarlaps toetus pelglikult pika pingi nurgale ja kuulas ara linnukesena, süda hüppamas mitmepuudase vasarana kitsa rinnalehe alasil. Toetus ning nirgina sirutas kõrva kabineti ukse suunas, kust kostis vaheldumisi mehehääle rämedaid kõminaid ning naise kudrutavaid naeruturtsatusi.

— Kas õnnestub siingi? lõikas kohmetu-valus mõttekiil ajju.

Kuski lähenes kõrvaluksest ilmunud vanaldane, kavala näoga käskjalg ja päris:

— Teie soovite, preili?

— Rääkida härra direktoriga, pool-luksudes, pool-ärevalt pajatas kõhetu ootaja.

— Praegu tal on ees meie suurima kaasomaniku proua, küll kulub aega, enne kui saavad asjad joonde... peitis muheluse habemetuusti varju, — teil tuleb oodata, lisandas elutargalt, lahkudes samas kuhugi, paberitega toimetades.

Oodata, oodata! jaa, seda ta ju oskas. Käinud oli kuid ukse tagant teise taha ja ikka kuulnud vaid neidsamu sõnu — teades peast juba tooni ja hääle, millel neid lausuti iga käitise juhtija sulase poolt. Ent õhukesed sukad olid aukudes ja silmis kimeles näljase lapse nutt: mida jäi teha muud kui

vaid uuesti joosta, uuesti kuulata neid igivanu sõnu ootamisest, teinekord-tulemisest, peatsest paremate aegade tulekust.

Hilbud ümber keha aga ei läbenud oodata paremaid aegu, jakike odavast plüüsist venis iga veedetud päevaga enam sorgu, narmendas varrukasuil, ja nööpaukudest, kingil oli rohkem auku kui talda, mis paitas krobelist sillutiskivi.

Huulilt valgus õretav veri, kõht korises päevpäevalt häbematumalt ja piinlik hakkas inimeste ees, kelle juures veedetud tasuta söödikuna viimased viis kuud.

Pidi ometi leiduma maailmas tegevust ja kohta noorele töövõimelisele, agarale ja osavale käele! Pidi ometi saadama kord üle tundest, mis sisendas otstarbetust ja elutüdimust igasse liikmesse kehas ja ajas pähe jubedad aimed pimedast tänavast, kõrtsitoast, tormava rongi rataste lõikavast hoost või sadamasilla ääres volksuva tinaraske vee hõljuvast varjust.

— Ei, kohendas käsi varrukasse ja otsustas panna mängu kogu oma kõne- ning teadmiste võime, et ometi kord . . .

. . . — Palun, ärge siis saage minust valesti aru, kõlas korraga mehine hääl valjemalt kitsa ukse tagant, millel väike lakitud silt „Direktor".

— Mis te õige mõtlete, härra Kaarma . . . lõgistas vastu naise hõbedane alt.

— Seisukorda tuleb käsitada nii, nagu ta on, kostis seepeale mehelt mügiseva naeratuse varjul ning — siis kerge kobina saatel surid pikiks minutiteks kõnelused sealpool ust . . .

Kõhetu ootaja võpatus tahtmatult, heites ukse poole ara, uuriva vaate. Ent küllalt paks oli uks, ning mis selle taga ka räägiti või sündis, selget kujutlust sest kojas konutaja ei võinud kuidagi saada. Aimas vaid midagi tumedalt, naiselik-targalt.

— Olge heaks, astuge aga jälle peatselt sisse... jaa, kindlasti, muidugi ... teie sarnaseid külalisi ... oo, palun, palun ... tõugati korraga pärani raske kahepoolega kabineti värav ning kaks õhetavate, tervisest ja elujõust lõkendavate paletega inimest seisid ooteruumi künnisel näruse tütarlapse vastas.

Sügav, teineteist mõistev pilk, tugev käesurve ning — lahti korgitud lõhnaõlipudelina libis väiklane karusnahas daam välisukse taha.

Ümmarat kasvu valgepäine direktor kergitas üleolevalt kulme. Tõmbas alumise huule viltu, kärsutas nina, käed harjumusest jutlemisel enesest alamatega vajusid püksitaskute põhja. Pilk aga riivas apla roomajana saleda tüdruku pihta, jalgu, näojooni. Tundus, kui tahaks ta ainsa vaatega läbi katsuda võõra siseelundid.

— Soovite teie minuga ...?

— Härra Kaarma, paluksin ja minutiks tohtida teie kasinat aega . . . kogeles kähku ja kooliplikalikult tõustes.

— Hm, preili Lõhe — kui ma ei eksi, olete varem käinud minu juures, teenistuse asjus.

— Jah, olen, aga ...

Direktor Kaarma nägu venis pikale muigele. Vaevaltmärgatava pealiigutuse andis ta märgi astumiseks kabinetti, kust veel nüüdki hoovas vastu hiljutise daami apteegilõhnu.

Toetus Klaara Lõhe, tütarlaps keskkooliharidusega, töölisperekonnast pärit, oma kondise ja hilpudes ihu nahktooli servale. Härra Kaarma ise aga asetus mugavalt peaaegu ristseliti, pihuga pühkides üle oma hõreneva juuksega kolba.

— Otsekoheselt öeldud, algas direktor, — kui te oma „aga“ pole kõrvale jätnud, siis teate küll — haigutas salaja roidunult — missuguse vastuse ma umbes võin teile anda . . . Tänapäeval pole teie ainuke tütarlaps, kes vajab teenistust . . . Vaadake, teie olete noor, nägus . . . Võiksite elada, elust mõnu tunda ja nautida teda, selle asemel et, noh — te mõistate mind ju — meenus hiljutine seiklus prouaga, kerge väsimus levis üle keha, jätkas enam jonnist kord algatatud mõtte kaitseks kui huvist vastse seikluse vastu noore aguliplikaga, — jaah, ma usun, te mõistate mind, mul pole tarvidust head teha, olen äriinimene: käsi peseb kätt, kaup kauba vastu... arendas uniselt jutulõnga, samal ajal ise alateadvuses tundes oma liikmete vastu suruvat kaasomaniku sulava abikaasa vormikaid kehaosi. Isegi ta silme ette kerkis justkui midagi ovaalset roosat, üleni lõhnavat ja pehmet, mida kallistades käsi kippus uppuma naha seemisvoltidesse.

Proua Niina vahtõrnad huulepalistused . . .

Proua Niina krabisev siid . . .

Direktor Kaarma nägu vajus kõne lõppedes koos tooni kindlusetusega nõksu madalamale.

Pahaselt viskas pilgu kohmetunud tüdrukule enda vastas.

— Noh? häälitses korraga läbi nina, tundes häbi oma nõrkusest naise vastu, kelle eluviiside

omapärast ja sarmikuse arendamises ta polnud kaugeltki mänginud viimast osa. Tundis teda ometi viimase peenuseni. Miks ei tulnud tüdimus? Või oli see lihtsalt öeldud, armumine? Tema kogemuste juures ja vanuses! Naeruväärt!

Raputas enesest viimase mälestusteuima ja suunas küsiva pilgu uuesti kügelevale tütarlapsele.

— Ma, ma ei tea, kuidas ... koperdas see abitult sõnade rägastikus, silmad varbaküüsi näitavail kinganinadel.

Mees ise oli nüüd jälle härra Kaarma. Unelm oli vaibunud. Inimene, mõtlev homse päeva peale ette, ärkas tas uue jõuga. Sõnas reeglipärasuseta, kuivalt kui viilides:

— Ei tea! Tähendab me jõuame kokkuleppele ... Nii, väga rõõmustav, haaras taskust kollase kullalatakast ajanäitaja, — pean just ruttama panka ... ehk te's homme umbes samal ajal astute sisse? Teen teist nägusa kontoripreili, mis?

— Jaah, hingeldas hädine naisehääl kurgupõhjast läbi alanduse ja kerge viha kui purev tulekeel.

— Hea, homme kell kaksteist!

— Päevavalges, siinsamas ... Issand! purskus järsku fontaanina tüdruku silmist koos pisaratega sõnu, — siis juba kohe, aah,! viskas pea kablatatud metsloomana tõrksalt selga Kitsalt palgelt pudenes vesihaavleid kortsunud rüppe.

— Ei, homme! lõi Kaarma sahtliukse paukudes kinni, — ärge mängige plikakest ... olete ometi täiskasvanud naine ... Palun, avas ukse pilukile,

— minu aeg on tänaseks läbi! vihastus jälle oma nõrkuse üle lõhnav-roosa proua suhtes.

Ning teine naine poetus välja direktor Kaarma kabineti väravaist: naine alandusest nõrkemisel ja kääriv oma sisemises vihas kui salajane vulkaan, silmaripsmeis peidetud tukslevad veeterad, kingakontsad vildakad — naine kui õnnetuse ja häda hunnik.

II.

Punaseil silmil koputas Klaara Lõhe õhtuvidevikus ühe agulimaja katusekambri võidunud ja ruskele uksele, koputas ning ehmus ise, nagu oleks end tabanud kuriteolt.

— Kas tohtis säärasena külastada teda? Häbi ja alandusejuga jooksis tast läbi nagu särtsuv elektrivool. Kuum vaheldus külmaga ning väike jalg lõi võbisema läbiligunenud, märjas, punga nõelutud sukas, mis kunagi olnud siid, nüüd aga kujutas enesest vaid risti-rästi veetud nõelalõnga täitvana siiski veel ausalt oma otstarvet.

Sügistuul vingus oigavalt ning pimeduses avanes uks krääksatuse saatel, mis meenutas pigistatud kassi hädakisa. Täis ämbreid, luudi, tünne ja räpaseid kaltse hallile esikupõrandale langes vihk kollast valgust nagu pikki õlgi ja poolküürutava tüdruku kohmetud jalad said korraga nähtavaks oma rahutus värinas.

— Tere, Robi! ta peaaegu halises. Poetas end sisse, tundes, kuis kurk kippus kuivama ja silmad äkilisest üleminekust pimedusest valgusse lõid kimelema imelikult. Neissegi oli nakanud ebamäärane ärevus, millest muidu ei osanud vabaneda, kui vedas väikese pesuriidest taskurätikuga korda paar üle näo.

— Tuul on väljas nii vali, kisub silmad vette kohe! naeris vallatusetahtega, kuigi hääl murduvana ja haprana helises endiselt võõralt ja vastumeelselt.

— Sina, pole nii kaua enam näinud . . . mügises turjakas poiss hallis kampsunis, valge juus värskelt surutud üle lauba tahapoole ja noored silmad täis elurõõmu. — Pidin kohe tulema täna teile . . .

— Meile? Oh, muidugi! Aga mina rumalake jooksin ise jälle enne siia. Kas ei ole imelik, Robi — saabusin just siis, kui sina kavatsesid tulla? Justkui mingi nägematu side meie vahel . . .

Noormees vabastas ta õhukesest mantlist ja asetas kehva, neljast lauast kokkulöödud pingikese küdeva ahju ette.

— Oled külmunud, soenda . . . Keedame teed ja puha . . . rääkis.

— Kas tõepoolest? Robi, oled sa õnnelik, on sul tööd jälle? tüdruku silmi, mis läikisid mõhuka klaasiga petrooleumilambi valgel kui must samet, tekkis lootuse- ja uhkusesäde. — Ja-jah, ma näen, sul on laual terve pool leiba, ahi köeb, soe ja teed lubad keeta . . . Sa oled jälle leidnud teenistuse ning töö, Robi?

Poiss ringutas, toetas selja vastu krohvitud ahjunurka ja siis venitas pikka nagu pingutades passikeelt mänguriistal:

— Tööd, kus nüüd seda, aga sain muidu väikese otsa . . . Näe, majahoidja siin viskas vedru välja, tehti kojahärraks, naeris. — Reaalgümnaasium andis mulle küllaldase ettevalmistuse . . . agulisse majahoidjaks, sähvas teravalt lõppu, nagu oleks

tahtnud katsuda tolle nägematult pingutatud keele vastupidavust. Ta hääletoon tõusis järsult ning üle helevalge näo lendas tume vari, nagu oleks tema ja lambi vahelt vilksatanud läbi mingi suur lind.

— Sina majahoidjaks? Siis sul on ju prii korter vähemalt? Sa ei tarvitse enam maksta selle urka eest raha? nõudis uudishimulik tüdruk.

— Raha, kui seda ka oleks, just mitte. Selle eest pean aga küürima iga päev kõnniteid, nii et särk käriseb! Nägid, koda luudi ja nuustikuid täis... tuleb vahel treppegi pesta. Ah! Üks sõnnik puha!

— Sa oled siis õnnetu, Robi? Sul oli ju nii tore talent matemaatiliste keerdküsimuste lahendamiseks, oskasid lihtsustatud korras välja arvata isegi taevakehade suhtelise liiklemise ja nende kiirgamise tugevuse. Sinust oleks võinud saada täheteadlane, professor, maailmakuulsus, aga nüüd . . . kojamehekoht! Kas sa pankades oled käinud, ülikooli sisseastumise sooviavalduse andnud? Õpetajad ehk aitaksid muretseda mõne kohakese, lubasid ju nii lahkelt soovitada sind?

Poisi nägu pöördus iseenesest eemale tulest. Varjud nurkades nihkusid pealekippuvalt ettepoole ja ahjus praksus halg kurjalt.

— Mind . . . ja paljusid teisigi. Teistest mõnest on saanud, minul pole lootust. Olen pärit proletaarlase perekonnast... Tead isegi, mu isa läks punastega, vend mõisteti kinni, ema suri südamevalusse ja puudusse kevadel, kui oli tapnud end enne poolsandiks ainult selleks, et võimaldada oma tööga aedniku juures mulle reaalhariduse saamist. Olin ta viimne lootus, kuid jäin hiljaks... ema ei

pidanud kauem vastu. Kaarma aednik võttis talt viimase jõu ja tervise...

— Ah, direktor Kaarma juures oligi sinu ema viimati tööl? huvitus Klaara. — Mina käisin täna ka Kaarma jutul... poetas nagu varastades sõnu ettevaatlikult ja pikka, silmad suudlemas auklikku kinganina ja rõsket sukka.

— Käisid? Noh?

— Lubas teha minust kena kontoripreili, kui... püüdis naerda, aga naer suri nagu kustuv tuli toores haos.

— Ütle mulle otsekoheselt: kui?

— Ah, ei midagi... ainult kui saan viisaka riietuse selga. Tema kontoris, alatiselt rahva hulgas, ei saa ma ju nende hilpudega... kergitas oma kulunud seelikut ja näppis pluusi, nagu näiteks, et ta just nende süül polnud veel saanud kohta Kaarma eksport-import kontoris. Ja vaatas enda üle kummarduvale noormehele lõokesena silma. Ta isegi rõõmustus oma lootusrikkusest, märgates, kuis see poissigi nakkas.

— Millal siis?

— Kutsus homme tagasi, juba homme... Mõtle, Roobi, saan koha!

Uusi halge viskas poiss küdevasse ahju. Leek lõi rõõmsalt ja julgelt vastu ahjulage, mis õhetas juba, hakkas isegi valgenema tulisusest nagu separaud ja värske sööda sütele sattudes pildus praksuvaid sädemeid kui säraküünal.

— Hõõguv soojus ja tüdruku siiras pilk, mis oleks nagu kastnud poissi oma südameverega, lähendas neid. Keldris kasvanud kartuli-idudena kooldu-

sid nad mõlemad vastu soojust ja lasksid lõdvaks oma lihased, luud, ajud. Vaeste inimeste lastena nad olid harjunud piskuga ning see natukegi, mis oli ja millele loodeti, tegi nad õnnelikuks. Raasuke õnne on enam kui õnnetus, lootus kergem kanda kui pettumus. Sõnatult vaatasid nad teineteist ja mõistsid mõlemad mõtisklevat samast.

— Kas sa... kas sa jääd siis ikka edasi tädi juurde? algas viimaks kohmetult poiss, tammudes jalalt teisele, säärsaabaste kobisedes.

— Roobi, aga kuhu ma siis lähen? Mul pole omakseid ega sõpru linnas. Ema tolle palgakesega ma ülal pidada ei jaksa, peab jääma maale... võõraste tööorjaks...

Nii raskeks osutus poisil esitada uut küsimust, et ta ohatas; ohatas nagu hinge tõmmates ja uut jõudu kogudes kesk rasket tööd. Püüdis siis tuimalt ja närviliselt tüdruku käed oma pihkudesse, värisedes surus sisemise hinge alla.

— Oled sa unustanud, et armastan sind, alati olen hellitanud lootust? Kõhna tüdruku kastanpruun pea nõksatas allapoole:

— Tean, Roobi, tean, sosistas. — Aga mina...

— Sa ei taha koos kannatada minuga? Muidugi, suure ettevõtte naisametnikul ei sobi... ühe kojamehega! viskas peaaegu vihaselt tütarlapse käed oma pihust ja hakkas pikil sammel mõõtma toapõrandat. Kuid see oli nii kitsas, et ta kahe sammu järele leidis end madala voodikese ja tagasiastumisel kohe jälle Klaara eest, kelle õlad olid löönud vappuma, nagu kipuks nutt kurku. Silmadega,

mis nagu pruunid soojärved, täis leebust ja lohutamatust, jälgis ta raevutsevat noormeest.

— Eksid, Roobi, kallis... Ainult... et sina...

Poiss jäi ta ette peatuma ning natuke virila naeratuse saatel vahtis tähendusrikkalt leegitsevatele sütele, tüdrukust mööda, rääkides:

— Mina? Minusugune saamatu täheteadlane kojamehe kuues... muidugi ei vääri sind, mõistan. Hakkad teenima, ostad uhked riided selga, vajad ehteasju ja seltskonda... Minul aga on sulle pakkuda vaid nuustikuid ja luudi... Eh, milleks oled sündinud, selleks pead ka jääma. Ei ole mingit väljapääsu sest mülkast... Igal pool ainult irvitavad näod ja halvutav vaatamine üleõla: mingi põrandaaluse võsuke aguliurkast! Keegi ei arvesta sinu andeid ega teadmisi, äpardunud poolharitlane, ütlevad... Parem kui säärased saaksid vähem haridust ja rohkem piitsa, tuleksid neist korralikumad tööorjad, ei viriseks ega targutaks! Niisugused on nende mõtted, kellelt olen käinud kerjamas haridusekohast teenistust ja tööd. Loen seda nende silmist, suuliigutustest... Isegi majaperemees kiidab ülalt alla ja mõnuleb teadmises, et kojamehel tarkust enam kui tal endal. Ja ta on rahul, sest tal on raha. Rahas seisab võim ja au... Oleksin jätnud kooli sinnapaika ja siirdunud kas või laadakaupmeheks... raha kokku ajama. Aga mul pole ju seda hingeelu, tööline olen, töömehe poeg, töönaise poeg, veres istub töö ja... viha!

— Kelle vastu? julges küsida viivukese pärast tüdruk, kes oli jahmudes jäänud kuulama.

— Kõikide vastu, kõige vastu!

Ta ajas end sirgu, valge lakk väratas oimudel.

— Sa oled õel. Alati, kui sind vaatan, imestan su silmi: neis on pealmine pool täis kurjust, alumine hellust ja südamlikkust... Lõhkikärisenud hing! Aga, Roobi, ära vihka mind! Ma tahan ju olla sinu, ikka ainult sinu oma. Kui saan ametisse, hoiame niipalju kokku, et võid jätkata õpinguid ülikoolis, võid neile alles näidata, mis suudab tööveri...

Kaks kõhna kätt palmusid ümber noormehe soonelise kaela nagu õrnad väädid. Leppimine ja teineteise taasleidmine oli nii joovastav, et noormees unustas ajutiseks isegi oma raevu kõikide ja kõige vastu.

— Ja kui mina kord lõpetan stuudiumi, siis ei tarvitse sul enam kunagi muret tunda homse päeva eest! tõotas ta.

Nad vallatlesid teineteisega nagu noored loomad, hõõrudes oma siledaid põski teineteise põskede vastu, pigistasid ja muljusid ja hellitasid teineteist, mügisedes õnnetundest.

Siis keedeti teed, pandi pidulikult lauale leib, terve heeringas, mille Klaara hoolega puhastas nahast ja sooltest, lõigates tükkideks, ning isegi viilukake odavat, lahtist turuvõid. Söödi ja maitsti üksteise lähedust täite meeltega, nagu maitstakse vett või toitu.

Soojas toas, ühiste unistuste kallal nokitsedes lendas aeg ning õhtuvidevikust oli saanud juba sügav poolöö, majades kustusid tuled üksteise järel nagu tähed eel koitu, surisema lõi vaikus väikeses pööningukambris.

— Ega sa koju ei lähe, ega? sosistas noormees. Soojärve taolised silmad pöörati talle näkku, tuline käsi paitas põske, millel tärkamas esimesed habemeudemed.

— Kui sa tahad ... Ma jäängi sinu juurde, kohe täna ...

— Jääd! Jääd!

— Jah, mind ... visati välja ... võeti uus, kes suudab maksta ... nuuksus tüdruk kogu kehaga.

— Ära nuta, lohutas poiss. — Teen sulle hea aseme, alla panen ema vana vatiteki ja peale annan palitu ... Kahekesi on siiski hubasem kui üksi...

Nii algas nende abielu.

III.

Uus päev algas uduselt ja märjalt. Taeva põhjatust hallusest nirises peent, külma vihma kui traati, tänavakivid läikisid, loikudele tekkisid lopsakad vullid ning veetorud hundasid ja laulsid kui oreli passviled.

Jalakäijad ruttasid vihmavarjud seentena kõikudes pea kohal, kruus kriiksus talla all ja autoratas sahistas märjal kivil salalikult kui madu põõsas.

Külm, rõske ja sompus ilm justkui lössitas kokku vanalinna keskaegsete majade teravad katused; madal, vesine taevas näis rippuvat otse akende ja uste kohal määrdunud tüllina, surudes kitsaks ja väikeseks kogu linna, ängistades ka inimesi, autosid, mis ajuti kesk kenamat kihutust järsult peatusid tänavanurgal ja nagu hirmunult püüdsid pilku heita taha, et veenduda, kas pole märjal teel kogemata sõidetud kellestki üle.

Sama ängistus vaevas ka Klaara Lõhet tol hommikul, kui ta kõmpis pikka ja segaste tunnetega agulist südalinna poole, vajudes pehmel muldkõnniteel vahest terve kingakontsa ulatuses porri. Teadmata miks, mõjus hall-nukker ilm temassegi painajana, mis pani teda aeg-ajalt hirmunult heitma pilke üle õla tagasi ja piiluma kahele poole möödaminejaid ning vastutulijaid. Ta oli ju

teel Kaarma kontorisse — teel kohta ja teenistust saama, kuid tundis end minevat nagu vargile või mingile muule kurjale, keelatud teole.

Püüdis peita kananokka taolist kitsast lõuga plüüsjakikese madala krae vahele ja käsi toppida vastamisi varrukasuudesse. Kui see aga ei õnnestunud, vihm endiselt peksis vastu jahedusest punetavat nägu ja kippus rahutute ojakestena voolama mööda palet, kaela ja kukalt, ta vedas tumeda bareti lihtsalt kõrvadele ning hoolimata vihmast kui ka tuulest surus end edasi, üle vulisevate rentslivete, alla ligastest treppidest, mööda kivi- ja puumajadest, kus kirendasid kaupluseaknad tuhande hädavajaliku ja huvitavaga. Ent ta ei näinud neid. Tal oli vaid kaks mõtet: töö ja au.

Milline vastuvõtt teda ootab direktor Kaarma pool — seda ta teadis. Teadis ka, oli kindel eneses, et peab alistuma selle mehe vastikutele, tülgastama ajavatele soovidele — kui tahab saada teenisttust. Ainult oma lapselikkuses ta ei suutnud otsu sele jõuda: võis ta end sellisena pakkuda ahnele öösturile, kas teda enam hinnatakse endiselt ja kas-ta ohvrit tasutakse lubatud suuremeelsusega või kujuneb see lihtsalt ta usalduse ja au porritallamiseks, rõvedaks irvitamiseks ja kinnimaksmiseks mõninga paberrahaga, nagu oli kuulnud teistelt tütarlastelt talitavat ärimehi, kellele need olid tõtanud pakkuma oma tööjõudu ja teadmisi? Ning ta heitles iseendaga, nagu heitleb noor ja nõrk ujuja lainetega, mis vägisi kipuvad lööma üle pea. Mõistis muidugi agulilapse varakogenenud küpsemeelsusega, et see auraasuke, mis ta tahab visata suur-

ärimehe kaalule, ei vajagi palju, et ärimehel sest võib-olla pole suuremat meelehead ega elamust kui uut koera omandades või mõnusat automatka sooritades. Ja siis õnnitles ta salakesi eneses Roobit, kes mehise loomulikkusega oli mõistnud ta salajasemad südamesoovid ning teinud ta oma naiseks... Vähemalt ei tarvitsenud tal nüüd ohverdada end jäägita... Ta võib hiljem hakata võtma seda tänast käiku direktor Kaarma juurde isegi kui teatavat äritehingut — tehingut, mis küll praegu ajab talle kananaha ihule ja sunnib suruma hambad huultesse, nii et neist ähvardub purskuda verd, kuid millel siiski on oma kindel ja suurejooneline eesmärk... Kui Roobi kord on professor, ei, — olgu doktor, — olgu magistergi! Taevas, missuguseid alandusi ja vaevu ta poleks valmis kannatama, et pärast seda julgemalt ja uhkemalt toetuda mehe õlale teadmisega,et oled ise justkui osake sellest, millest tema au ja kõrged teadmised tuletatud! Üksi selleks elada ja kannatada paistis Klaaral olevat üliküll... Ainus pikale lapsepõlve sõprusele järgnenud ühine öö oli moondanud ta ses mõttes otse kangelaseks... Kui vaid poleks olnud seda hirmu, mis naisel ikka tekib, armastatud mehe seljataga ja teadmata teisele mehele lähenemisel... Väikest vargalikku hirmu, mis kardab paljastamist ja kinnivõttu...

Klaara tajus seda kõike selgelt, kui peegelpilti jälgides. Tal oli kahju, et peab patustama armastatud inimese vastu — isegi pisarad kippusid talle aeg ajalt kurku ja ta neelas neid segi vihmapiiskadega, suutmata neid eraldada ükteisest — kuid teist

teed polnud. Otsustavalt keeras ta ümber viimase tänavnurga, hüppas üle veetire, tundes sealjuures kerget torget niuetes, puusas — ja libises siis suure kivimaja hallis seinas haigutava pruuni ukse vahele nagu kiskja lõugadesse.

Esikus tukkus vana käskjalg, pea lauaserval, juuksed ripakile.

Klaarat haaras mõte tormata sest vanast narrist mööda ja joosta otse direktori kabinetti nagu tagaaetu, hullunu. Oleks ehk võinud jääda nägematuks sel kombel võõrale silmale. Kuid äkki ta siiski ei tahtnud end näidata arana direktorile. Seda võidakse mõista vääralt. Ja kogunud taas tasakaalu, võtnud kokku isegi julguse, ta köhatas korda paar, ühtlasi kobistades kingakontsadega, et hüüateluga mitte valmistada piinlikku silmapilku vanale valvurile.

Vanamees tõukas korraga pea selga kui ehmunud sokk. Ta unerammetusest kangestunud silmalauad tegid hüppelisi liigutusi üles-alla, selg sirgus kõrk-viisakaks seisakuks ning andestustotsiva lahkusega päris ta:

— Preilid soovivad härra direktoriga, kui ma ei eksi?

— Jah, just direktoriga, masinlikult vastas Klaara Lõhe. Vastas nii külmalt ja äriliselt, et isegi imestus oma käitumisosavusest.

— Kohe vaatame järele, vaatame järele . . . tatsas sokuhabemes ja hallipäine teener direktori ukse poole. Ta kadus selle laia tiiva varju nagu poisike täismehe mantlihõlma alla. Minuti pärast aga ilmus ta hall koon jälle nähtavale.

— Teie olete preili Lõhe, jah?

Tüdruk noogutas tummalt, vihmavee sirisedes mütsiservalt põrandale.

— Härra direktor ootab teid, vedas teener aupaklikult kabineti laia ukse pärani. Hämarasse ja hääletusse esikusse langes lai juga eredat elektrilampide valgust nagu sooja vett. Ja korraga märkas Klaara, et astudes mööda siledat pruuni linoleumi ta märjad jalad jätsid sinna vormituid, inetuid jälgi. Tal oli häbi, punastus sügavalt, kohmetus hetkeks. Nagu hüpnotiseeritu jäi ta ukse kõrvale seisma, väike käekott surutud vastu pahemat puusa, kehahoid ettepoole. Kuulis imeselgesti, kuis uks ta järel suleti hoolikalt.

Kui jookseks minema, lippaks, nagu võtavad jalad, ei vaataks kunagi enam selle maja poolegi? vilksatas korraga läbi aju. Samas aga märkas ta avaras nahktoolis selitavat ärimeest, kes justkui mõistes ta mõtteid muheles lihavate huulte tukseldes ja valge lõvilaka kiikudes ning — Klaara jäi kindlaks oma otsuses. Tulgu kõik, mis tulema peab. Ta surus pea kangekaelse uhkusega selga, toetas selja vastu vaibatatud seina ja pigistas väljakutsuva ükskõiksusega kitsaste huulte vahelt:

— See olen mina, härra direktor, agulitüdruk, kellest lahkesti lubasite teha kontoripreili! Kõpsutas siis paar korda märja kinganinaga närviliselt vastu põrandat, lisades kärsituses: — Ma oo-ootan!

Direktor Kaarma kargas püsti kui ussist nõelatu:

— Häbematus teist, tütarlaps, julgeda sedaviisi!

Ta astus üle toa, jäädes paari sammu kaugusele tütarlapsest kesk lagedat ruumi seisma, surus käed taskutesse ja vangutas pead:

— Oi noorust, kui uhke ta on! Mis te enesest kujutlete õige, preili? Arvate, et mul teid nii väga vaja on? Et ma ilma teieta enam toime ei tule? Tänan! Direktor Kaarma on täies meheeas, jumalale tänu, ja võib valida endale sõbratare, nagu just heaks arvab! pööras selja, tehes paar rahutut sammu teise toanurga suunas.

Klaara pea nõksatas ettepoole. Tundis korraga olevat nagu tühja joosnud kogu oma hoo ja energia; tal hakkas häbi, teistkordselt vajus sügav puna üle rõõsa palge.

— Teie ju kutsusite mind selleks, et ... kogeles pool-luksudes.

— Milleks? Ainult, et oma heasüdamlikkusest ja vastutulelikkusest teile kui noorele inimesele pakkuda väikest teenistust oma kontoris! Eks ole? Ja ma usun, me saame kaupa, mu laps! pöördus naeratades tagasi, lahkus ja osavõtlikkus viimases kui liigutuses.

Tundis järsku võimatu olevat käituda selle viletsas seelikus ja vihmaveest tilkuvat agulitüdrukuga samuti nagu oli käitunud seni iga hästiravitud, mingitud, lõhnatatud ja maniküüritud daamiga, kes oli teinud isu ta silmale. Proua Niina ja kõik teised — hoopis eri maailma kujutasid nad enesest. See tüdruk siin praegu polnud mingi ahvatlev lõbuese, vaid hädine, alistuv, kannatav loomake. Niisama kui direktor Kaarma vahest oma aias puruks tallata ei suutnud vihmaussikest, ei suutnud ta kal-

lale tungida sellele olevusele teisest keskkonnast. Imetles ise, kui palju oli ometi säilunud temas ärimehelikkusele vaatamata inimest. Kuid ei suutnud seda hetkel ka surmata eneses ning alistus; alistus aga siiski teadmises ja kindlas veendes, et tulevikus roogib välja sest tüdrukust külgesündinud uhkuse, nagu roogitakse välja noorest koerast ta vallatud kombed ja — saavutab kõik ilma dramaatilikkuseta, loomulikult, nagu enesestmõistetavalt. Oo, selleks tal oli koormate kaupa kogemusi oma naisteenijatega! Naine on ikka ja alati vaha, millest võid vormida mudeleid ja asju, mida iganes suudab su aju ja käsi. Milleks siis mingisugune vastumeelne, võigas ja sunnitud stseen siin ametlikus tööruumis? Pikka ja rahulikult! Iga äri tuleb sisse töötada.

— Nii siis, jätkas, — teie lõpetasite kaubanduskooli? Oskate masinkirja, stenograafiat ja arvepidamist?

— Jaah . . . lõõtsutas tüdruk, ruttu ära pühkides paari higipiiska, mis tekkinud erutusest ta otsmikule.

— Suurepärane, suurepärane! Kiitis Kaarma, võrreldes eneses samal ajal selle tütarlapse ja oma viimase aja lemmiknaise, peene ning hästisäilunud Niina olemust ja laadi. See siin näis olevat täis tuld ja jõudu nagu noor sälg enne rakmesse astumist; teine, kuigi lõhnav ja koketne, seevastu aga ärajoosnud sõiduhobune. Ja hobuseid tundis Kaarma hästi, sest hipodroomil oli ta alaline külaline ning sageli võistlesid seal kaasa ta omagi mõisas kasvatatud loomad. Teadis ka, et mäng noorele on kind-

lam ja enampakkuvam kui äraväsitatud traavlile. Kuidas siis mitte mängida! Ta ütles:

— Mulle meeldib teie esinemine, preili Lõhe. Teist võib saada ärile väga tulus ja kasulik tööjõud. Olen kuulanud järele teie õpetajailt ja saanud aina häid soovitusi teie kohta... Täpne, korralik, kindel iseloom... Mulle on säärast tütarlast tarvis oma isiklikuks asjaajajaks ja sekretäriks... Esialgu maksan teile 70 krooni kuus, edaspidi iga aasta gratifikatsioonid ja kolme aasta pärast üleviimine kõrgemasse palgaastmesse... Nõustute sellega astuma minu teenistusse, palun teid ilmuda 15-dal, see on ülehomme hommikul kohale.

— Südamlikum tänu, härra Kaarma! nuuksus tüdruk. — Ma ei ole seda õnne väärt... Kuid ma püüan teenida teid ausalt ja hoolikalt. Ta oli valmis nõksutama põlvi kõrge isanda ees nagu õpetatud koolis. Ent isand ise haaras ta käsivarrest ja lisas:

— Pole põhjust, preili Lõhe! Hakkame koos töötama, harjume, õpime üksteist tundma... Küllap läheb! Niisiis, head nägemist ülehomme! surus esmakordsolt oma uue naisametniku kitsast, kõhna kätt, mis kui elutu asi kõlkus tühjalt ja jõuetult märjast plüüsjaki varrukast.

Palju oleks tahtnud Klaara veel küsida oma uuelt peremehelt tulevase töö ja esitatavate nõuete kohta, kuid ta ei julgenud. Säärane ootamatus oli löönud ta nii segaseks, et ta kartis nagu katkestada magusat unenägu, mis oli kesk päist päeva haaranud ta oma võimusesse. Sirutus vaid korraks ja libises avatud uksest varjuna hämarasse esikusse.

Ummisjalu, nagu kartes kuhugi hiljaks jääda tormas ta siitki läbi, trepist alla, üle laia läve vihmasele, vilule ja porisele kivikõnniteele, ikka vaid korrates üht ja sama:

— Mul on koht! Mul on koht!

Kord ometi tõotasid temagi elus tulla rõõmupäevad.

Hall ilm ei ängistanud teda enam, vihmatraadid ei peksnud nägu valusate rooskadena, märg jalg katkises kingas ei külmetunud. Ei, — see otse kallistas jäist, liimerdavat tänavakivi, toetudes kindlalt ja julgelt maha, noore inimese iseteadvuse ja tärkava lootusrikkusega, kes tunneb end võitnud olevat esimesed kindlused elurindel. Pidumeeleolus jooksis ta kuulutama oma rõõmu Roobile, ent oleks valmis hõisates kuulutama olnud ka igale vastutulijale — kui keegi neist oleks mõistnud märgata julget sädet ta silmis ja kindlust sammus.

IV.

Esimene sügiskuu Kaarma sekretärina möödus Klaara Lõhel asjaajamisega tutvumise ja sisseelamise tähe all ning esimese kuu palk maksti talle välja naeratusega:

— Järgmisel kuul, preili, lisanduvad mõningad õhtused töötunnid... arvatavasti need ei tee teile erilisi raskusi?

Loomulikult need ei teinud raskusi. Klaara oli vahepeal ametliku abiellumise Robert Sarapuuga osanud lükata edasi määramata tuleviku peale ettekäändel, et tarvis end panna korralikult riidesse enne ja omandada seisukoht ametis. Ta oli neid tüdrukuid, kes vaatamata oma noorusele oskavad tabada õhust moodi ja tooni, valitseda mehi ning neile sageli sugereerida oma vaateviisegi. Mõnepäevaline ühiselu noormehega oli ta koolitanud ettevaatlikuks oma sidumise asjus, ta hakkas nägema tühjust pisiasjades, millest varem unistanud kui elumõttest, ja taipama raskuste suurust, mis tal tuleb ületada, tahtes olla Roberti toetajaks ta õpingute jätkamisel. Kokku puutudes kontoritöös mitmekesiste inimestega, tutvudes ametikaaslaste elusaladustega ja nähes üldse seda peenutsevamat ja nõudlikumat eluviisi, mida oma heaoluks harrastasid teised vallalised naisametnikud — teda hakkas see huvi-

tama ning kaasa tõmbama. Mõtted pühendumisest perekonnale ja abielule hävitas vanem nais-arveametnik ainsa lausega:

— Tütarlapsele mees ja lapsed on vaev, elanud naisele aga nagu igapäevane leib. Omandage enne elukogemusi ja maitske rõõmu, mida elu pakub noorele — siis on teil pärast, mida järele nutta . . .

See tundus nii üllatava tõena Klaarale, et ta sellega oma külmaksjäämist Roobi vastu kippus põhjendama, jah, aluseks võtma isegi uuele lahkuminekule. Muidugi hävitas viimase kavatsuse lapsepõlvest pärandunud sõprusetunne poisi vastu ja selle heatahtlik, liigagi leplik suhtumine kõikidesse Klaara soovidesse; kuid teiselt poolt just seesama hakkas temas ergutama uudishimu tundmata elamuste ja võimaluste vastu — nagu ergutab paigaelanikku ümbruse üksluisus aeg-ajalt rännakuile ja vahelduseotsinguile.

Kui ta esmakordselt mainis poisile, et peab õhtupoolikul uuesti siirduma kontorisse, kus mõned kirjad jäänud vastamata, taipas see vaid kohmata lihtsalt:

— Tööd palju, eks tule minna. Kui tead, millal vabaned — tulen sulle vastu?

— Ei tea kahjuks, Roobi. Mis sa asjata tuled külmetuma . . . Lippan ise, niipea kui saan, koju!

Aga ta saabus alles enne kesköötd. Oli natuke ärev, õhetas. Kurtes, et pikk tööpäev väsitanud pööraselt, heitis kohe asemele, sirutas ja uinus — näos, suunurkades eriline vine nagu inimesel, kes joonud mõnd kanget, kuid maitsvat viina.

Noormees, olles kasvanud lihtsuses ja kasinuses, puutudes vähe kokku mitmesuguseid ja varjatud eluhuvisid omavate inimestega, ei osanud muud kui imetseda oma armastatu äkilist meelemuutust. Tal puudus isegi võimalus vestelda sellest kellegagi, sest oli eemaldunud koolisõpradest kui eluvõõras unistaja, oli jäänud üksiklaseks, nagu olnud kogu oma lapsepõlvegi kesk kilavat ja kriiskavat lasteperet agulis, natuke jäik, pisut põlatud. Ent tal oli siiski küllalt tervet mõistust ja taipu, et mõne säärase õhtu kordumise järele pärida tüdrukult ettevaatlikult:

— Kas see töö sulle liiga koormavaks ei muutu, Klaara? Oleks ehk õigem minulgi hakata energilisemalt otsima mõnd korralikumat teenistust kui praegune hädakoht luuarüütlina . . ?

Klaara rüüpas teed, kehitas kitsaid õlgu:

— Tahad teenida, peab välja kannatama . . .

— Aga minul ei ole südant sinu kannatuste arvel maitsta rahulikku elu ja õppida . . . Ei ole! lõi noormees sõrmed läbi paksu juukselaka, kulm kipras.

— Mulle enesele meeldib see! Oled mulle nii armas ja kena, kui vaatan sind küürutamas raamatute taga. Ei kujutleks sind üldse teisiti . . . tulevana kustki ametist rutuga, haaravana vihkude järele ja tormavana ülepea-kaela loengule . . . Mis täheteadlane tuleks säärasest üliõpilasest? See sobiks võib-olla juristile, tulevasele advokaadile, mitte aga sinusugusele rahulikule ja ehtsale teadusmehetüübile . . .

— Võib-olla sul on õigus. Ent kui ma kannatan . . .

Klaara naeris, juukselokikese kelmikalt hüpates palgele;

— Siis meenuta, et mina vabatahtlikult kannatan sinu eest . . . et järelikult võiksime olla tasa.

— Kui mul aga avaneks võimalus kohta saada?

— Eks võta siis. Kolime kuhugi kesklinna poole, muretseme natuke mööblit juurde. Korraliku voodi, mõned pehmed toolid, raamatukapikese, lauanõusid . . . Paneme end paremini riidesse . . . Muidugi, oleme noored inimesed ja iga sent raha kulub nagu marjaks . . . Lihtsalt saame end varem inimeste moodi elama seada, ega see paha pole . . . jätkas seletusi korralikkude inimeste korterite sisustusest ja tarbeasjade rohkusest, mida oli näinud paari töökaaslase pool käies.

Kuid need väljavaated ei huvitanud Roobit. Nõu jäi nõuks.

Rahus ja asjalikkuses jätkus kahe noore inimese ühiselu, millest algul pidi kujunema vormiline abielu. Nad kumbi ei rääkinudki enam sellest. Nii tundus mugavam. Isegi natuke nagu kartsid ametlikkusega segada oma idülli, sest niihästi tüdruk kui ka poiss olid lugenud raamatuist: abielus lõpeb armastus. Nad olid aga nii noored ja — püüdsid, tahtsid — vähemalt tahtis seda ülikooli täheteadust õppiv kojamees — kogu maailma kiuste säilitada ja elavana hoida enestes tuld, mis kord löönud lõkkele.

Ent aegade kerilaud lükkis päeva päevale peale, nädalaist said kuud ja kuudest peagi pool aastat — sügisest lõkketuld noorte südameis kippusid ikka enam ähvardama kevadised vihmahood.

Klaara õhtused kohustused aina sagenesid, uhkemate riiete tagavara suurenes. Tihti ta ei saabunud koju keskööks. Tuli alles vähe enne hommikut, magas siis kaua, valutas pead ja vahtis tuimalt väikese toakese krohvitud lakke. Näojumelt ta oli muutunud veelgi kahvatumaks kui sügisel enne teenistusse minekut, ja kannatlik noormees märkas peagi, et Klaara koos karvkraega palitu ning siidkleitide tarvituselevõtuga oma kaunistamiseks hakkas aina suuremal arvul tarvitama toosikesi ja pudelikesi. Kitsas tuba otse lehkas aeg-ajalt mitmesugustest värvihõngudest, neist lõhnadest ei saanud lahti ka tuba tuulutades.

Ühel hommikul, kui Robert oli valmis keetnud kohvi ja toonud lähedasest poest leivakõrvase, julges ta tähendada tüdruku tualettpeegli ees seistes:

— Kas see ei riku su noort näonahka, Klaara?

Tüdruk heitis talle laia imestuva pilgu oma sügavaist silmist:

— Arvad? Miks teevad siis seda kõik viisakad ja haritud naised?

— Neil pole loomulikku ilu nagu sinul . . .

— Minul! Ah, mis tead sina naise ilust! viskas Klaara pea selga hoolimatusega, mis riivas nagu nüri nuga õrnaloomulist poissi.

— Siiski. Olen õppinud esteetikat ja kunstiajalugu . . . püüdis protesteerida. Kuid ta naerdi nii kõledalt välja, et hakkas häbi. Tõusis lauast vana tooli raksudes ja ütles:

— Klaara, ma ei taha, et sa seal kontoris teenid.

Nüüd juhmistus tüdruk imestusest. Aga ta valitses end hästi, oli omandanud teatava kraadi jul-

tumust ning vastas väikest musta kindakest kätte tõmmates:

— Paljugi, mis mehed ei taha. Aga kui neist endist pole õiget meest — siis pole ka naine kohustatud arvestama nende irinat! Sa Roobi, oled vanameelne narr! tõmbas ukse selja taga kinni ja kadus.

Tol kevadhommikul täheteadlane Robert Sarapuu märkas õieti esmakordselt, et oli ehitanud liivale oma õhulossid: naise armastus ja ohvrimeelsus olid haihtunud. Sääraseid sõnu pillutakse ainult siis, kui kooselu on muutunud juba hädavaevu kannatatavaks, mitte, kui seda tahetakse jätkata ja isegi arendada.

Ta viskas nurka oma õpingud ja tormas vihaselt hoovi. Igast nurgast nirises vett, hallist taevast valas vihma ja naised hädaldasid, et suur loik kesk hoovi ähvardab alakorra korterites tekitada uputuse. Ta haaras kangi ja raius jäässe kraavi. Tagus nii, et lendasid jääkillud ta ümber ja pihus tuliseks läks kang. Viimaks sai vesi jooksma ning pikka tühjenes sügav loik hoovil. Raskeid saapaid vastu jääkeltsa tampides ta vaatas oma töö üle ja leidis korraga, nagu oleks vete jooksmalaskmisega ummik ta hingeski lahenemas — nagu oleks jooksma pääsnud valutav mädapaise.

Peab otsima lahenduse! otsustas kindlalt.

Kui saabus videvik, ähmane ja sume nagu õhku puistatud tuhapilv, tõmbas ta ümber oma paremad riided, surus soni silmadele ja lonkis südalinna poole. Klaara polnud ilmunud lõunale ega õhtulegi ja — ta ei oodanudki teda eriti. Hommikune sapp kääris

veel. Kõndis kuskil kõrvaltänavas asuva kõrtsi ukse ees edasi-tagasi. Oli kuulnud kaasvõitlejaid sageli nimetavat selle asutuse kõlavat nime, ning imetses nüüd isegi selle tuledesäras kilgendavaid aknaid ja uhket sissekäiku. Kuidas ta seni kõigest eemale oli hoidunud, ainult kodule ja õpinguile end püüdnud pühendada! Olgu sel nüüd lõpp! Saagu ka temast mees ja üliõpilane, nagu on kõik teised! Miski polnud enam takistamas ta langemist — ta otse igatses langeda nagu kivi, suurest kõrgusest hea hooga langev kivi, mis kõvale pinnale sattudes muutub pihuks ja põrmuks. Meteoor! Taevakeha, mis paksemaid õhukihte läbistades oma sünnitatud soojusest süttib ja tuhaks põleb. Jah, olgu ta ennem meteoori tuhk kui tüdrukust häbistatud mees!

Olgu! Neelas muusikahelisid, igatsevat ja südamessetungivat tangot, mis kostis tuledes säravate akende tagant, valmis sukelduma kõrtsirimasse.

Korraga tõukas sätendavate nööpide ja kuldtressidega mees joogikoha ukse pärani lahti ja kummardus;

— Palun väga, härrased!

Kõnniteele astus ümmar, karakulkübaras mees, noore naisega käekõrval. Tujust ära täheteadlane seisatus, vaatas järele enesega rahulolevale, uhkele paarile. Miski paelus eriti ta tähelepanu naise kehahoius ja kõnnakus. Siis kuulis ta ütlevat imetuttavat, kodust häält:

— Küll on aga siin toredad lõunad . . .

— Ja pehmed kabiinid, mügises naerdes vastu mees, surudes pea naise kiharaid vastu.

— Rumal . . . kuulis ta kihistavat naisehäält ja nägi, kuis selle kitsas käsi naljatades lõi mehele vastu põske.

Samal hetkel jõudsid nad tänavnurgale, kus asus autode peatuskoht kümne tummalt tukkuva masinaga. Mees karakulmütsis tõstis käe ja hõikas hooletult:

— Sohver!

Ühe auto mootor lööndi käima . . .

Robert Sarapuu ei läbenud pikemalt kannatada. Nagu hullunu tormas ta paarikese juurde ja tõmbas naise õlast kinni, keerates selle peaaegu ringi kannal. Ja muidugi!

— Taevas, milline häbematus! kiljatas naine.

— Sina, Klaara! pigistas poiss läbi hammaste, tõstes käe löögiks.

— Eemale joodik! tundis ta samal hetkel tugevaid mehekäsi tõugatavat endale rindu ja kuulis, kuis sädistas ärev naisehääl:

— See on meie maja kojamees . . . Kardab vist üüri pärast . . .

Auto sõitis ette. Mootor müdises kui lennule valmistuv sitikas. Härrased istusid patjadele.

— Kojamees, üüriraha järele tulge homme minu ametkohta! kuulis enesele hõigatavat autoukse sulgedes.

V.

Vaevalt oli mootorpõrnikas saanud lennuhoo kätte, libisedes sulavalt mööda klaassiledat asfalti kesklinna poole, kui ta sisemuses puhkesid hüsteerilised nuuksatused. Sügavalt palitusse peidetud Klaara heitus autonurka ja halises kui ehmatatud laps. Suured pisarad veeresid üle ta puudrijahus näo, jättes sinna vingerdavad jooned. Ta ei teinud katsetki neid pühkida, andis täitsa vaba voli oma meeleliigutusele, hoolimata oma uhkest saatjast või mehest rooliratta taga.

— Säärane häbemata haavamine, teotus... Selle mehe anname politsei kätte! Laps, ärge nutke asjata! Elus tuleb ju mõndagi ette! püüdis teda lohutada punapõskne direktor, kuivatades ta nägu ja silmi.

Aga samas tundis isegi, et lohutussõnad ei tulnud südamest, et oli temagi riivatud vahejuhtumisest ning igatses rahu, võimalust lasta loiuks oma päevasest tööst ja raskest söömaajast pingule kistud närvid. Esialgu vähehaaval, kuid siis järjest paisuvamal kujul hakkas tegema enesele etteheiteid selle tütarlapsega liiga kaugele mineku pärast. Nagu poleks tal küllalt suurt valikut olnud seltskonda kuuluvaist rafineeritud daamidest oma seikluspartneriteks? Vaikselt ja kärata oli seni tulnud toime

ka kõige pöörasemate üleaisa-löömistega. Milleks siis nüüd säärane vastik nutt ja kära? Autojuht võib tunda teda, võidakse seltskonnainimeste poolt märgata kuidagi juhuslikult! Ei, see tuleb likvideerida silmapilkselt — otsustas.

— Kus te elate? päris asjalikult, raputades tüdrukut õlast. — Viiksin teid koju, saaksite ilusasti rahuneda ja välja puhata . . .

— Koju . . . ah-ah-haa! naeris võikalt läbi nuuksete poolpurjus tüdruk. Ei ole minusugusel enam kodu ega ulualustki . . . Kui olete mind teinud omaks, härra direktor, siis viige nüüd, kuhu tahate! Jah, viige mind kohe, kuhu iganes tahate, mul pole kuhugi minna! naeris ja nuttis segiläbi.

— Tst! Tasa, olge ometi mõistlik, Klaara! ägestus Kaarma.

— Ei, mina ei ole tasa! Ei taha olla . . . tahan Roobi juurde . . .

— Kelle juurde . . . jäi Kaarma ärimehelikult kuulatama. Tas ärkas kuri teadvus tundmatu võistleja olemasolust, ning igapäevastes võitlustes karastunud mehe jonnakusega tundis valmisolekut vastase hävitamiseks. Sirutas end löögivalmilt püsti.

Samal hetkel peatas mees rooliratta taga masina, teatades:

— Härra direktor, oleme teie büroo ees. Kuidas käsite?

Kaarma võpatus. Ta sile nägu tõmbus morniks meelepahast. Teda oli tuntud!

— Käsin sõita, lurjus! Sõitke, kihutage! Mis te magate siin! Kes teil käskis peatuda minu büroo ukse ees?

Sütik särtsus ja mootor turtsatas uuesti käima.

— Kuhu? küsis rooliratal küürutav nahkjopes mees.

— Kuhu ma teid viin? kordas Kaarma tüdrukule.

— Ükskõik ... väsinud olen, tahan magada, alistuvalt rääkis Klaara.

— Laske võõrastemaja „Suveaeda“! Kähku!

Must mootorloom ägises, puhkis ja veeres siis uue vilkusega sätendavate elektritulede all kesklinnast välja, tumedalt kohiseva pargi laiale teele, kus vihises mööda paarist omataolisest vastutulijast ja viimaks ilusa kurviga keerutas põõsastesse peidetud uhkeloomulise hoone valgustatud trepi ette.

Juht avas ukse ja haaras lennult talle visatud pangatähe. Karakulkübaras mees talutas kergelt tuikuva tüdruku trepile, rääkides isaliku hoolitsevusega:

— Väsisid ära, vaeseke ... Kohe paneme sind puhkama ...

Mõni minut hiljem juhiti külalised suurde pehmelt sisustatud ja luksuslikult vaibatatud tuppa, kus surid jalaasted ja kõnehääledki nagu tühjusse. Ümberringi valitses sügav vaikus. Ses linnaäärses lokaalis polnud veel alanud suvine hooaeg, talvel sattusid siia vaid üksikud tuntud ja teatud külalised — aga neid oli vähe.

Esimene tormipuhang oma raputustega oli tüdrukul selja taga. Rahulikult ja pikka laskis ta end vabastada üliriietest, kallas öölaual asetsevast karahvinist vett ja jõi seda suurte lonksudega. Meelekindlus hakkas pikkamisi tulema tagasi. Vajus pehmesse tooli ja toetas lõua pihupesadele. Kuulas,

kuis akende taga mustavas öös vingus tuul ja kohisesid tumedalt vanad, põlised pärnad.

— Kauaks ma siia pean jääma? küsis siis järsku õige asjalikult mehelt, kes parajasti läitis ta vastasasetsevas toolis sigaretti.

— Niikauaks kui soovite, vastati teeseldud lahkusega.

— Ah, see on siis teie poissmehe-korter . . . väga kena . . . sirvis sõnu.

— Kas toote ikka siia oma armukesi?

— Ei. See on võõrastemaja, kärsitult piilus kella direktor Kaarma.

— Ja mis puutub minu armukestesse, siis tahtsin teile just praegu meelde tuletada, et ei teil ega ühelgi teisel naisel tarvitse minuga seltsides sääraseid rumalusi rääkida. Olen teie sõber ja toetan teid, kui vaja. Muide, nagu ma teist aru saan, soovite vist jääda üksi? Ma võin minna . . .?

— Võite minna ja — jääda! purskas halli siidi peidetud õlgade võppudes kärsitu tüdruk. — Näen, teil on kiire . . . Ainult, palun, ärge unustage tasumata arvet! pööras selja ja surus raksudes hambad kokku.

— Teie olete õel, kallis laps! noomis püksiviiki korraldades ärimees. Peaksite ometi aru saama minu seisukorrast: olen perekonnainimene, lapsednaine ootavad kodus, raske jääda eemale kogu ööks. Üks asi on meie kahe eravahekord, teine inimese igapäevased kohustused . . . Teie ei kujutle ometi, et suudaksite asendada oma võlu ja sarmiga minu kodu, majapidamist ja seltskonda? Tütarlaps . . .see on teovõimsale mehele armas ja huvitav ajaviide,

kaunim lõbu: naine ja perekond aga tarve nagu söök või jook... Arusaadavalt ei saa ma loobuda tarvetest, küll aga lõbusast ja armsast ajaviitest, kui olud sunnivad...

— Kaabakas! karjus tüdruk mustade silmade välkudes, nägu viril.

— Mitte sugugi halvem kui teie ise, ärge pahanduge! vastas mees stooilises rahus. — Nagu ma järeldada võisin teie sõnadest, pole teiegi kellegi ingel... Teil on oma kallike, südamearm — mis siis võib tähendada säärasel juhul minu kui ajutise vahepala eemalejääk? Võiksite vist ainult tunda end vabamana ja rõõmustada? Olgem arusaajad ja võtkem asju loomulikus lihtsuses, nagu nad tegelikult on. Olin teile kõrvalmeheks, teie mulle kõrvalnaiseks; hüva, lõpetame mängu ja meie bilanss peaks olema korras? Või tahate öelda, et teil on puudujääke? Kui nii, siis olen valmis katma vahe... tõmbas rahatasku.

- Ärge piinake mind, elajas! kriiskas tüdruk. — Minge juba! Tean, et olen igavaks läinud teile! Minge.... Mis ma küll olen teinud sulle Roobi... halas nagu järsku mõistusele tulles.

— Kas tahate, et viin teid tema juurde? ütles mees roosat lõuga hõõrudes, hääles enam uudishimu ja pilget kui sooja kaastunnet. Vaadeldes tüdruku haletsemist ja meeleheidet temas järjest kahanes tahe võidelda tema pärast kellegi tundmatuga, võtta seda tundmatut enese vastasena, pigemini oli ta valmis loovutama tüdrukut — et aga võimalikult kiiresti pääseda ebameeldivast olukorrast. Võõras oli talle kogu see situatsioon, see kärakus ja traagilisus

— täielik vastand tavalisele leplikkusele ja leebumisele, mida oli kohanud nii paljude naiste juures. Metsloom, mille kujutluse temas oli äratanud see tütarlaps oma olemisega esimesel nägemisel, võttis järjest valdavama, vastumeelsema ilme.

Tüdruk vaikis, pilgud pehmete prunellkingakeste teravatel ninanööpidel. Tas kihas ja kees miski. Kuid äkki talle meenusid nood kingad, odavad, kaledast nahast, põhjadeta jalanõud, millega astus kord vihmasel sügishommikul direktor Kaarma kabinetti ja mis jätsid läikivale põrandale viletsad veejäljed... Värin jooksis üle selja. Keelele tekkinud kibe vastus vajus kurgupõhja. Parem kannatused, teotused, häbi kui jälle töötus, halastus, häda ja puudus! Kokkuvõttes oli see mees siiski talle teinud ka head. Võlgnes tänu talle nii mitmeski suhtes, tema najal oli kõhetust plikakesest sirgunud korralikuks ja ihaldatavaks tüdrukuks, kellele heideti kõikjalt sooje, meelitavaid pilke.

Ajas end õhates püsti, toetas käe lauaservale, kõneles:

— Ärge pange tähele . . . Olin paha . . . Aga ma saan üle . . . kindlasti! Mul on juba palju parem! Võite jätta mind üksi . . . Lähen koju hiljem . . . tegi paar kõikuvat sammu nagu püüdes näidata oma enesekogumist.

Mees kõhkles, kuid tõmbas siis kasuka selga.

Alakorralt kustki immitses valsihelisid, tagasihoidlikult ja nagu häbenedes tungisid mahedad helid vaiksesse tuppa, kus võitles enesega kehvast agulitoast tütarlaps kesk uhkeid vaipu ja plüüsmööblit, mis olid talle sama võõrad ja kauged kui see karv-

kasukas mees, kes õiendades kätt kiireks hüvastijätuks, sõnas:

— Nägemiseni siis . . . hommikul, Klaara!

— Jaah, nägemiseni, vastas murtud nukrusega. Pehmelt avanes ja sulgus uks. Hetkeks valjenesid muusika, paisus nagu kohisevaks jõeks, et samas jälle vaibuda tasaseks soo-ojakeseks, mis nagu roostene vesi luhta närbutas hinge.

Ta viskus kummuli pehmesse voodisse, kuhu vajus nagu lumme. Külm ja kohmetama panev ükskõiksus, paindumatu tundmusetus lõi kokku ta üle kui kore jääkaas. Hulka aega ei julgenud ta end liigutadagi, tundes, nagu valvaksid teda teravad külmad elektrisilmad kõrgelt lae alt, kus rippus kuldkarraline armatuur.

Kaua ei tulnud und, ja kui see viimaks sulges vaevatud tüdruku silmad, tegi seda nagu vastumeelselt, et uinujat veel enam piinata erutavate ja hirmutavate unenägudega.

Varblasekarva hallil varahommikul hiilis tütarlaps uhkest hoonest välja ja kõndis läbi tühjusest kaikuvate tänavate aguli poole. Ta peas kumises samasugune tühjus nagu tänavail, südamealune oli närtsinud ja jahe ning silmakoopad sügavalt õõnsad, millest vaatasid hingetud silmad nagu agulimajade tühjad ja ehteta aknad.

Robert Sarapuu korteriuks oli avatud, noor kojamees ise valmistus parajasti hommikusele koristamistööle, kui tüdruk nagistas end mööda kitsast treppi tuppa.

Ta jäi lävele seisma, selg vastu uksepiita. Teretamata, sõnalausumata seirasid nad silmapilgu teine-

teist. Poisi punased töökäed kaotasid hetkeks rahu, ta valge lakk väratas, silmadest lailas tardumust ja jääd. — Noh? tegi viimaks huuli praotamata.

— Tulin ütlema sulle, Roobi, et kolin ära...

— Ütle parem, et leidsid rikkama, kellele ei tarvitse juurde maksta, vaid kes sulle võib maksta! kihvatas noormees mürgiselt. Keeras ümber ja tõmbas kulunud jopi raksudes selga.

— Sa oled kuri minuga... püüdis naeratada tüdruk, aga see suri jõuetult ja kuivalt suunurkadesse. — Jah, sul on õigus kuri olla. Ma olen ise enesele ka kuri... Aga ära mõista mind hukka... Ma tahtsin ka elu näha ja elada... Sina ei saa sellest muidugi aru, sa vihastud... Aga ma ei suutnud... Mind võlusid ilusad asjad ja inimesed... Oh kui palju on kõike ilusat, millest sina, Roobi, pole kuulnudki... Aga ütle, miks ei saa meie läbi paha ning kurjata? Ära vihastu! sirutas tütarlaps käed ette nagu kaitseks, andestust manguvalt. Kuid poiss ei võtnud märgatavakski abituid käsi, ägedalt hüüatas:

— Minu ema tappis too mees tööga, sinu kiskus ta mult rahakotiga — mind ei pea ta murdma isegi mitte väevõimuga! Tean, mis mind ootab, tunnen oma kohustust! oma kojamehe kohustusi! Aitab sest lorast, käi minema!

Trepiastmete valuliselt nagisedes laskus tüdruk munakivilise sillutisega hoovile, sealt kõndis liivasele tänavale. Tund aega hiljem istus ta kontoris masina taga ja tippis nagu igal hommikul. Jõi kanget teed ja vahetas aeg-ajalt mõne harva sõna möödaruttavate kaasametnikkudega. Kiikas vahetevahel

peeglisse ja tervitas lahkelt külastavaid kehakaid ärimehi kui ka kõhnukesi jooksupoisse. Ning kui saabus tund ja tänavail hõigates pakuti müüa pealelõunast ajalehte, kõndis ta ruttamata lähemasse sööklasse, tellis endale esimese ettejuhtuva toidu ja asus hoolikalt lugema korterikuulutusi.

Õhtuvidevikul kolis ta sisse oma uude pessa. See oli sopiline ja hämar katusekamber kuski põiktänava vanas majas. Ämblikuvõrgud rippusid nurkades ja veenõu ääred kooretusid mustusest. Kuid selle loputas peagi tütarlapse kärmas käsi, asetas lauale ja seintele oma väikesed asjakesed ning — tundis nüüd korraga end nii vabana ja peremehelikuna nagu mitte kunagi varem oma elus.

Siin ta võis elada oma tänasele, eilsele, üleeilselegi, rahus ja segamatuses — mitte ainult homsele nagu seal teises väikeses kambrikeses vaiksel agulitänaval, kesk taevakaarte diagramme ja pakse, kohmakaid raamatuid, mis lõhnasid koirohust ja mida lehitsedes tihti oli tundnud nagu ennastki löövat kopitama . . .

1932/35.

VÄIKESED SOOVID

I.

Nad istusid vastamisi pehmetes madalates toolides ja nokitsesid väljaõmbluse kallal: kaks lokispäist tütarlast tumerohelistes koolikleitides, pruunides tööpõlledes. Nende peened valged sõrmed jagasid eksimatus järjekorras värvilisi niite nagu väikesed masinaliikmekesed, nõelad välgatasid ja näod õhetasid. Olid töötanud kogu kevadsuvise pühapäeva hommikupoole ja kippusid juba väsima, kuid teineteise õhinal pingutusid siiski edasi peene lõuendiõmbluse kallal — sest sellest pidi kujunema nende käsitöötunni küpsusnäide, mis võis otsustada lõputunnistusele pandava hinde nagu mõni eksam.

— Ooi, ringutas korraga pruunilokiline, unistavate sõstrasilmadega Helga, sirutades töö kätega ette, — kas sa tead, kuidas praegu tahaks hullata või tantsida! Liikmed sügelevad vahelduse järele nagu noorel kutsikal hambad . . . kohe . . .

Linalakk tugitoolis kehitas õlgu, tõmmates end kõrvale heledast päikeselaigust, mis lõunapoolsest aknast langes otse ta jalgadele, kehale, näkku ja kätele.

— Täna, Helga, ei tohi säärastele asjadele mõtelda. Viimane nädal, lõputööd, eksamid . . . Ajad oma pea segi ega saagi lõpetajat tänavu veel, mis siis? Häbi kogu klassile.

— Martake, sirutati kaks siidsukas säärt otse päikesesse, — see on ju ainult kool ja koolihäbi! Niipea kui olen sealt väljas, on mulle täitsa ükskõik, mis minust seal arvatakse või arvati. Elus pole mul midagi peale hakata algebra või füüsikaga — mis ma neist ikka nii hullusti tuubin? Oleks hoopis iseasi, kui õpetataks koolis, näiteks käitumist ohvitseri, lenduri või advokaadiga ... Kas sa tead, kui raske on end mõne niisuguse hirmus targa ja elukogenud mehe juures huvitavaks teha ja talle kas või olla meeldivaks tantsupartnerikski kord peol? See on veel palju raskem kui integraalid... Kunagi ei või sa aimata, kuidas su kõne või käitumine mõjub mõnesse niisugusesse vanemasse ja kohutavalt tarka isandasse. Ikka tunne aga hirmu, et jälle saad maha mõne lollusega ... Oi, Marta, sa ei tunne üht sajandikkugi elu mitmekesisustest! lõpetati jutt ilusa kannal-lastud täispöördega kesk libedat põrandat, nii et roheline kleit kaarutas avaneva langevarjuna üle tooliserva.

— Hm, kust ma võin siis teada, kui mamma ütleb ikka: oota, oota, kui saad suuremaks ja oled koolilapseeast väljas — küll siis kõik tuleb omal ajal, mossitas linalakk, heites samuti kõrvale töö ja ringutas.

— Mamma! lõkatas Helga naerma, nii et küpspunaste huulte tagant sähvatasid helevalged teravad hambad. — Meie oleme targemad, koolitatumad kui meie mammad. See, mida mammad meile kunagi tahaksid võib-olla ütelda, see on meil ammugi teada. Või tahaksid sa oodata, kuni mamma sind käe kõr-

vale võtab ja mehele paneb mõnele tohmanile? Ei, mina olen ise täiskasvanud tüdruk, ja tean, mis teen...

— Aga, Helga, mina küll ei tea, Jumala eest, kuigi saan ka sügisel juba kaheksateistkümmend täis.

— Kas sa suudelnud oled? asjalikult küsitles sõbranna.

— Helga! peitis linalakk oma punastuva palge käsitöö taha. — Miks sa niimoodi, Helga, sa ju tead! pahandas.

— Tean küll, et sa ei osanud suudelda ja seepärast Oskar su maha jättis . . . naerdi laginal vastu.

— Helga, kui sa veel . . . ma hakkan nutma! kaebas tütarlaps lõuendi tagant, millel rippusid rohelised, punased ja sinised niidid ning mille keskpaika oli tikitud uhkelt õitsev roos.

— Loll! Oskar ei armastanudki sind! Ta ainult niisama, püüdis vaadata, mis näo sa teed. Poisid sageli suudlevad tüdrukuid lihtsalt spordi pärast, et märkida endile taskuraamatusse suudeldu nime, kust pärast, kui juba vanad mehed, on hea veerida mälestusi . . . Oskar armastab mind.

— Sind? Siis oleme ju mõlemad märgitud ta taskuraamatusse! Küll see on rumal, mul on kole häbi! Võib-olla oled sina ükskord ta naine, ja kui ta siis vaatab oma taskuraamatusse ning leiab sealt minu nime . . . oh, ma hüppaksin kohe vette praegu!

— Ei ole põhjust. Mina Oskariga ei abiellu.

— Ei abiellu Oskariga . . ? Ta on ju kõige toredam poiss koolis, iga tüdruk on uhke, kellele heidab pilgu.

— Tore jah, aga vaene, kirtsutati huuli.

— Kas vaesega ei või siis abielluda? Mina

mõtlen nii, et kui lõpetan kooli, hakkan ise teenima. Ja kui mees ka teenib — mis sellest, et ta on vaene, elame ilusasti.

— See on liiga igapäevane, lihtlabane elu. Mina tunnen end olevat nagu millegi parema ja uhkema jaoks. On niisugune aimus veres, et minust peab saama rikka ja kuulsa mehe naine . . . kammis hoolega lokke kõrva taha.

Päike langes ta juuksevihkudele ja korjas sealt kollaseid helgipärle nagu küpsi rukkiteri. Ta nõtke piht kaardus sügava võlviga ülalpool täidlasi puusi ja rind paisus värskelt ning nooruslikult nagu kohe, kevadine seemet igatsev muld Midagi uhkest sälust ja heitlikust hirvest oli loodus valanud ta suurtesse sõstrasilmadesse.

Marta, kelle nahk oli kahvatum, kehahoid kohmakam, juus tuhmvalge nagu mitte kõige paremat sorti lina, ja silmad madalapõhjalised hallid, heitis kadeda pilgu kontrastides säravale kooliõele. Aga kuna teda vastupanematu jõuga tõmbasid kaasa Helga seletused ja targutused, kuna need tundusid tulevat justkui ta oma sügavast südamepõhjast, seesugusest sügavusest, kuhu ta oma mõistusega veel polnud jõudnud tungida — siis ei julgenud ta kuuldavale lasta pisematki arvustavat hinnangut Helga ülalpeo kohta ning uuesti tööd kätte võttes ohkas ta vaid kahetsevalt:

— Kust sa küll võtad säärased unistused!

Helga, kes vahepeal peegli ees oli korraldanud oma lokid, pani käed puusa, seisis keset väheldast tuba ja vastas deklameerides:

— Unistuste tiivul lendab elulaevuke! Ja lastes

end siis mõnusalt endisele istmele, pehmele, sametpõhjaga tugitoolile, hakkas rääkima:

— Kas sa tead, Marta, mis ma praegu seda laudlina tikkides mõtlesin? Oi, sa ei või aimatagi! Ma nägin terve oma elu ette . . .

— Nägid terve oma elu ette? ehmudes tõstis silmad linalakk. — Oled sa nõid või ennustaja, kes oskab ette näha? Kole tüdruk niisugune!

— Mitte sugugi, ei nõid ega ennustaja. Aga vaata, oskan tahta, ma kujutan endale asju niimoodi ja — viimaks ma saangi nad kätte, nagu olen kujutlenud. See on minu nõidus. Kui ma veel alles õige väike plikake olin, unistasin alati pikkadest siidsukkadest, kõrge kontsaga kingadest ja ilusatest roosadest šlüpferitest . . . Nüüd on mul nende kandmisest juba isu täis. Vormiriiet ei salli ma silmaotsaski. Maani ulatuvad õhtukleidid raskest siidist, avara dekoltee ja hiilgava garnituuriga — nende vastu tekib vahest säärane ohjeldamatu huvi, et tahaks kohe saada näitlejannaks või filmitäheks! Aga võib-olla ma saangi. Kui ma just tõsiselt tahtma hakkan, siis saangi ma kindlasti . . . Jah, Martake, kui ma just tahan, saan ma suureks ja kuulsaks kinotäheks, kelle ees kummarduvad kogu maailma mehed, Euroopas, Ameerikas, Aasias ja Austraalias jooksevad nad minu piltidele tormi ning kaaluvad kullaga minu autogramme . . . Aga ma olen külm nende vastu. Nii külm ja südametu nagu Greta Garbo. Ma võtan nende raha, nende uhkuse ja heidan nad tee äärde nagu tühjaksjoodud pudelid . . . täpselt nagu pudelid . . . Mulle tuleb tuhandeid kirju iga päev. Mul on oma auto, sohver,

erasekretär ja stenografist. Noored ilusad poisid kõik. Aga ma mängin nendega. Ma vastan abieluettepanekutele kõige kummalisemate õrnuseavaldustega, jagan lootusi paremale ja pahemale, mõlema käega nagu külvates lilli eluteele kõigile — aga ma ei võta nende kosimisi vastu... Mulle ei ole vaja neid, sest mina olen nende kõikide valitseja, olen käskija ja sundija. Minu ilu ja ande ees kummarduvad kõik...

Ta pani käed ümber põlvede, tõmbas jalad toolile, nõjatus selgtoele ja sulgedes pooleldi silmad jätkas nagu unes:

— Aga kui ma kinotäheks ei saa... Kui ma niipalju tahta ei suuda, siis lähen ma mehele. Minu mees on rikas, ilus, noor. Tal on linnas oma maja, maal talu ja rannas suvila. Auto tal peab olema ja teenijaskond. Meie korter peab koosnema vähemalt kuuest toast, kus on suur võõrastetuba-saal, elutuba, buduaarid ja magamistoad kummalegi eraldi. Oma magamistoa ma ehin kuldroosaga. Mööbel peab seal olema kergest, valgest roosipuust, seinad pehme, roosa siidiga kaetud, lagi drapeeritud ja põrand lakeeritud roosaks nagu minu küünekesed...

Laest ripub kristall-kroonlühter, säärane ilus ja sätendav nagu inglise kuninganna buduaaris. Seintel Kleopatra, Katarina, Maria Antoinette'i, ja teiste tarkade ning kuulsate naiste pildid, ainult minu isikliku maitse ja soovi kohaselt valitud poosides ja tualettides. Aknaeesriided minu buduaaris peavad olema raskest siidist ja põrandad kaetud paksude pärsia vaipadega, mis jala all pehmelt vajuvad nagu samet... Ja sest sametist tõuseb ainult mõne tolli

võrra kõrgemale lai, madal kušett, mille üle valgust heidab kirev jaapani abažuur, nii et vajaduse järgi valgust võib tumendada või helendada. Kušeti ees on väike laud parimate ajakirjadega moe, maniküüri, soengute ja kosmeetiliste küsimuste üle. Kesk ajakirju ja ilustusesemeid elevandiluust sigaretitoos ja plaatinast tikukarp — nagu filmis „Ilus elu“ . . . Seal laman ma oma pealelõuna-tundidel ja tutvun uudistega, mis käsitlevad ilu ja igavese nooruse saladusi . . .

. . . Aga mis ma oma teiste tubadega teen? Õige! Saali — klaver, niisugune suur must kolmenurkne . . . Kuidas seda nüüd nimetataksegi? Noh — ah ja, tiibklaver. Siis raadiokapp, millel ülekanne grammofonilt ja terve hulk . . . ütleme, nii tuhande tüki ümber plaate — kõik uuemad tangod ja šlaagerid . . . Mida iganes tahad, muudkui mängi. Tead, ma istuksin pooled päevad ja aina kuulaksin. Aga vahest kutsuksin ka mõne kena kavaleri endale külla ja laseksin end hurmata tangorütmil . . . oh, kuidas veel. . . .

— Mis su mees küll siis ütleks? hüüdis korraga ammulisui kuulama jäänud Marta, töö langenud rüppe.

. . . Minu mees? See peab olema džentlmen ja aru saama haritud naise hingeelust — või muidu ma lasen end temast lahutada. Ma ei kannata mühakaid, armukadedaid mehi, kes ei tunne naise hinge . . . Aga tead, Marta, sa praegu parem ära sega vahele, — ajad mu mõtted segi, viskus kähar-pea toolileenile!

Valgepäine tütarlaps haaras pettunult töö uuesti kätte ja süvenes sesse, kuna Helga unistledes jätkas:

. . . Söögituppa tuleb suur, madal puhvetikapp mahagonipuust. Nõud ja serviisid puha selgest hiina portselanist, hõbenoad ja kahvlid, aga võib olla ka kuld, mõned kullatud kooginoad, näiteks, on väga ilusad . . . Laud on suur ja massiivne, toolid kõrged, nahkpõhjadega . . . Ja tead, söögilaua juures peab teenima eht neeger, minu söögilaua juures neeger! hüppas korraga vaimustatult püsti, plaksutades käsi nagu laps, kes leidnud päratu huvitava mängukanni. — See vast on idee, Martake! haaras sõbrannal ümber kaela kinni, aga taandus samas mossitades — sest Marta oli julgenud naeratada. Päris häälega ja itsitades naeris lõpuks too linalakk tüdruk, keda Helga tavaliselt oli pidanud õpetama nagu last.

— Mis sa, tobu, itsitad! käratas raevunud tüdruk oma õmblustööd kätte haarates. — Arvad, et ma seda ei saa, mis tahan, ah? Küll näed veel! Kas mul mõni häda oli siia tulla ja sulle rääkida? Ise sa kutsusid ja mangusid — nüüd veel lõhverdama!

— Helga, ütles Marta rahulikult, — ega ma sind naera. Ma naeran toda neegrit, kes sind söögilauas teenima hakkab . . . Puh, nüüd ma kardan isegi juba mõtelda neegrile! Ei mina saaks neegri juuresolekul suutäitki kurgust alla!

— Sa oled ju rumal ja vanamoodne. Neeger perekonnas teenijaks — see on hirmus šikk, viimane moekarjatus välismail . . .

Nad vaikisid hetke ja välgutasid nõelu päikeses.

Väikese ja lihtsameelse Marta mõtted olid nii

tegevuses Helga poolt kujutud fantaasiakanga harutamise ja vaatlemisega, et ta läks otse higiseks. Üleni, nagu vahest palava ilmaga mõnd järsku pingutust tehes. Ta kadetses oma tillukeses südames seda elavat ja lõbusat kooliõde, kes juba kõik teadis ja kõigest võis rääkida nagu täiskasvanu. Eriti riivas Martat alati Helga sihiteadlikkus ja usaldus enesesse. Ta imetles nende julgete unistuste päritolu ja oskust seada end ikka kõige toredamate unistuste keskpunktiks. Muidugi, Martagi oli näinud koolinoortele keelatud filme, lugenud ajakirju salaja koolitunnis pingi all ja küllalt kuulnud plikade omavahelisi arutlemisi tulevikuküsimuste üle. Aga tal puudus see vaimuomadus, mis kõik need keelatud-lubatud raamatukesed kokku oleks kittinud ning neist vorminud ühtlase, tervikliku kujutluse ja sihi, mille poole püüda. Ta ei teadnud veel isegi, kas talle meeldis või mitte abielluda. Mingi rahutus ja ängistav tunne tekkis alati, niipea kui ta püüdis sellele mõtelda. Ta ei osanud midagi kujutleda ühenduses mehe ja abieluga, seepärast jäi ta otsiv mõte rabelema tühjusse ning südamesse tekkis värisev rahutus. Ta südamesse olid paari koolivenna pilgud puurinud esimesed igatsuseaugukesed. Teine neist oli söandanud teda kõrvetada isegi oma huultetulega — aga vastulõõmavat tuld mitte leides ruttu jahtunud ning taganenud. Tütarlaps ei mõistnud seda kuidagi võtta, nägi vaid noormehe taganemises enese halvakspidamist ja — nuttis, väikest, lapseliku tüdrukunuttu. See kuivas küll sõbrannade pilke all peagi — aga rahutus jäi. Ja sestsaadik ei teagi õieti Marta, mis arvata poistest ning abielust.

Ainult Helga ajab vahetevahel oma unistustega ta palged õhetama. Ning noormeeste keskel viibides tunneb ta nende pilke end torkivat kui nüridaid nõelu. Praegu tahaks Helgalt küsida, kas sõbranna ihkab nii abielu ja lapsi pealegi? Aga ta ei julge. Torgib närviliselt nõelaga, noor, sile otsaesine kistud kipra. Nii kohutavalt palju küsimusmärke kuhjub ta ajju, et võtab ohkama.

— Kuule, Marta, järsku katkestas Helga, — kas poleks peale seda pikka kükitamist tore jalutada natuke pargis?

— Kui valmis — siis jah.

— Mis tühja! ja siis sõrmi suule surudes tasakesi: — Mamma läks vist välja ... kui ma õige helistaksin, mis sa arvad?

— Kellele?

— Loomulikult mitte plikadele, poistele ikka! Jaan ja Kõu on täna üksi kodus ... Ootavad ... Paluti sind kaasa tuua ...

— Mind? üllatus Marta.

— Aga loomulikult! hüüatas Helga juba eesruumis telefonitoru haarates. Ka linalakk tõusis ja heitis põgusa pilgu peeglisse, kuulatas ühe kõrvalehe õhetades, teise külmetades sõbranna arenevat vestlust. Töörahu oli temalgi tänaseks jäädavalt läinud.

Kui kõnelus aparaadi juures lõpeb sooja nägemiseni-jätuga, polegi nad korraga enam koolilapsed, vaid kohtumisele valmistuvad vilkad neiud, kelle kingakontsad kõpsuvad ootusärevuses teravalt vastu põrandalauda ja kelle silmis helgib ahne rahutus nagu värske, jääkatte alt vabanenud kevadine vesi.

II.

Mõlemad sooritasid siiski eksamid ja unustasid varsti koolikleidid, nagu matkajad unustavad läbisõidetud jaamad.

Käisid leeris, võttes valgete siidilõpustega kirikhärralt leiba ja viina — kui esimest pattudest lahtiostmist — ning tunnistati täiskasvanuiks, kel õigus määrata ise oma elu sihte ja taotlusi, kelle tegude tagajärjed ja vastutus nende eest langeb ainult neile enestele, aga mitte enam perekonnale ja vanemaile nagu seni.

Elluastuvad poisid on seda viimast alati valmis vapralt omaks võtma ja mõistma, tüdrukuist paljud iseseisvusetumad, nõrgemad iseloomud aga ei oska värske vabadusega midagi peale hakata, rippudes endiselt perekonna ja kodu küljes. See rippumine tuleb pooleldi nagu harjumusest, pooleldi umbusust ja kartusest, mida sisendab olukorra uudus, ning mis ühtub lapse kartusega esimeste sammude astumisel.

Ühe väljapaistvama osana, jämedama joonena esines see kartlikus koos tagasihoidlikkusega ka Marta Halli iseloomus. Ta oli keskmise, enesega rahuloleva ja valitsemishimulikkuseta ametniku lapsi, keda varasematest elupäevadest peale juhitud mööda kõige rahulikumaid ja keskmisi radu, vältides kõiki

võimalikke kokkupuuteid elu äärmiste avaldustega nii selle ilus kui ka inetuses. Ilus seepärast, et vanemate majanduslik seis, aga vahest ka arusaamine selle kõige parema ja meelihaaravamani ei küündinud, inetuses — et nii raamatupidaja Hall kui ka ta naine olid sügavalt usklikud, kõlblad ja vooruslikud inimesed, kes ise hoidusid igast ebameeldivusest või teravusest isiklikult, veel vähem siis seda võisid lubada oma järeletulijale, hapraloomulisele plikale.

Mõnel teisel juhul võib-olla oleks Marta-taolisest tüdrukust kasvanud eluvõõras unistaja neis tingimusis, mis valitsesid perekonna siseelus. Siin polnud aga selleks eeldusi — peale sõbranna Helga mõjutuste unistuste alal puudus Martal seks igasugune väline tõuge ja sööt. Vanemad elasid asjalikkuses ja kainuses ning maailm, elu, mis ta enese ümber nägi ning tunnetas kõige nooremast lapsepõlvest alates, oli ikka üks ja seesama äärepoolse kesklinna viisakas, ükskõikne, auväärne — kuigi ka natuke koppinud ja tuim elu ning maailm. Ta polnud kunagi saanud kaugemale oma kodulinna piiridest, kunagi elanud päevagi väljaspool oma tänavat, maja ja korterit, mida vanemad, kes kogusid raha selleks, et ükskord võib-olla ise omandada maja — pidasid järjest üle paarikümne aasta selle odavuse pärast. Harva sattus ta jalutuskäikudel kaugemasse linnaossa; aga ta ei igatsenudki sinna — sest oli võõras talle sealne käratsev ja lopsakamas stiilis agulielu. Veel harvem käidi külas mõnel isa ametvennal või ema noorpõlve sõbrannal — kus Marta tavaliselt viisaka lapsena sõnalausu-

mata istus toolil ja tuimalt kuulas vanainimeste mälestuste korrutamist asjadest ning aegadest, millest tal polnud vähematki kujutlust. Lugeda lubati tal nooremana ainult seda, mis oli isa-ema poolt ammugi proovitud ja heaks kiidetud: vananenud, väga viisakaid ja kombelisi, ent loomulikult ka värvita ja kireta jutukesi ning mõningaid kasulikke teadmisi pakkuvaid raamatuid — lisaks enesestmõistetavalt nood teosed, mille tundmist hiljem nõudis koolikava. Aga neist libises Marta vaim kuidagi pealiskaudselt üle — ta oli varasest noorusest peale harjunud pinnapealse ja ühehülbalise lugemismaterjaliga ega osanud enam oma vaimu kohandadagi lektüürile, mis avastas sügavusi. See väsitas teda ja häiris, erutaski teinekord meeli, mis polnud sellega harjunud, vaid magusalt tukkusid tuimuses.

Ja nüüd öeldi järsku sellele vähe kartlikule, tuimakskasvanud tütarlapsele ühel päeval: oled täiskasvanu, pead hakkama ise enese eest hoolitsema ja võid teha kõik, mida lubab hea ning kõlblas toon! Ütles seda kirikhärra ning pärast kordas südamlikus õnnesoovis isa. Aga mis pidi ta siis kõigepealt ette võtma tolle täie kasvuga?

Marta ise ei teadnud seda — ega teadnud ka ema-isa, kelle poole pöördus mõnepäevalise nõusklemise järele küsimusega.

— Tavaliselt sinuvanustel tütarlastel on juba oma austajad ja kavalerid ning nad abielluvad, tähendas ema.

Martal polnud ühtki austajat — ega teadnudki ta veel õieti: miks peavad noored tüdrukud kohe

abielluma, kui nad on täisealised. Ning seepärast vastas ta emale:

— Aga kui ma ei taha abielluda?

Ema naeris:

— Rumal, kõik tüdrukud tahavad abielluda...

Miks kõik tüdrukud tahavad abielluda, seda ei suutnud Marta mõista, esimest korda tajus ta, et on midagi elu ja tema vahel, mida ta ei tunne või ei oska taibata, et ta nagu teisiti aru saab elunähtustest kui kõik muud inimesed, kellega iga päev samadel tänavatel liigub, sama toitu tarvitab ja sama õhku sisse hingab. Ta pidas oma kombelikkuses rumalaks järelepärimist emalt ning tuttas nõu ja abi saama sõbranna Helgalt, kes elas ja võttis asju nagu kõik inimesed.

Aga ka sõbranna naeris:

— Martake, see on armastus! Pead armuma kellessegi, siis tead kõik! Tüdrukud, kes ei armu, jäävad vanapiigadeks...

Vanapiigasid oli Marta näinud ja lugenud neist veidraid lugusid — sääraseks ta ei tahnud jääda. Aga kuna armumine ja abielu talle tundus vaid mehe-naise ühiseluna — siis saabus ta sõbranna juurest tagasi veel õnnetumana kui oli sinna läinud. Saabus ja nuttis salaja järjekordse tüdrukunutu patja, nii et riie märg — seepärast et tal polnud ühtegi austajat, polnud kellessegi armuda ja kellegagi abielluda, nagu abielluvad kõik tüdrukud. Aga ka seepärast, et ta end nagu sunnitud tundis olevat ettevõttele, mille vastu tal sügavam huvi puudus, mis nagu riivas ta värsket, kõlavalt tunnustatud täisealisust ja iseseisvust.

Sellest meeleheite-seisukorrast päästis Marta isa Hall, kes ühel lõunal pajatas hubasemas tujus naisele ja tütrele:

— Hea ikka, kui lapsed juba suured... Näed, praegu teedeosakonnas tore kantseleipreili koht vaba... Mis sa arvad, Marta, kui paneme sinu sinna ametisse? Teenid oma ilusa palga ja oled korralik inimene — eks siis ole ka kergem edaspidi teisepoole järele vaadata, on isegi nagu põhjust valida ja vaadata... Ei ole ikka enam lihtsalt tütarlaps ihu ja hingega, vaid ikka oma ilusa sissetuleku ja ametikesega... Nüüdsel kitsal ajal on perekonnas suur asi see, kui mõlemad teenivad... Saab kergemini edasi... Oi, kui palju kergemini, — mõlgutas seal juures mõtteid oma pikkadest pingutusaastatest, mil oli kogunud sendi teise kõrvale, revolutsioonisegadustes juba ilusa kapitali kaotanud, ja jälle uuesti alustanud kogumist. Aga ka ülejääkidest, mis tekivad tütre teenima asudes ja mis kenakese lisa moodustavad ta igakuisele panusele pangaarvel.

Marta ei osanud palju iseseisvalt arutada asju. Heites korra pilgu isa hallidesse silmadesse, tabas ta sealt kindla tahte ning — alistus pikemata, tundes teise kindla tahte mõjul eneses nagu värsket huvipuhangutki tekkivat tolle ametlauakese vastu kuskil kantseleis kesk paberite sahinat ja arvelaudade lõpmatut klõbinat.

Ainult ema Hall noomis porisedes teistpoolt:

— Oma last sinna võõraste inimeste kätte! Nii noor ja rumalake teine veel... Kes teab, mis ja kuidas kõik...

Ent tütred on emadele ikka tüdid ja habemes pojad poisikesed — seepärast naeris isa Hall ja otsustas küsimuse tütre vaikival nõusolekul sellega, et ta räägib osakonna juhatajaga, kus vaba koht, pikemalt läbi isiklikult, mille järele Martal tuleb minna viisakalt ja alandlikult kõrge härra silma alla.

Läbirääkimised algasid hoogsalt, ent siis selgus korraga, et pakutav koht on praktikandikoht, kus esimesel aastal palka ei maksta ja — isa pettus, katkestas kõnelused direktoriga. Möödus mõni kuu. Nii isa Hall kui ka tütar hoidsid silmad-kõrvad lahti kohtade suhtes. Aga asjata — kriis lõikas järjest sügavamale ning vabad kohad muutusid sama haruldasteks kui sabagatähed. Nendele tekkisid järjekorrad juba kuid ja aastaid enne koha vabanemist — kas vana ametniku surma või pensioonile minekut. Väljavaated muutusid kurvaks.

Marta oli nüüd juba aasta istunud kodus ning tegeliku eluga enam kokku puutudes õppinud ammugi tundma neid saladusi, mis koolist tulles ta arusaamist varjutasid. Ta ei nutnud enam sellepärast oma aeg-aegseid salajasi tüdrukunutte, et oli rumal, küll aga seepärast, et tundis end sageli maailmas ülearuse ja otstarbetu inimesena, keda kuhugi ei vajata, kel midagi pole peale hakata enesega. Nii tuligi, et ta ühel päeval tähendas ise isale:

— Võiksid uuesti tolle teededirektoriga rääkida, papa. Mis siis, et ei saa kohe palgale. Aasta pärast ikka saan. Muidu istun jälle aasta kodus ja — loota pole midagi. Seal olles oleks vähemalt oodata . . .

Isa kiitis eneses tütre praktilist meelt ja algatas uuesti läbirääkimisi koha asjus. Ning kuna vahepealne praktikant parajasti juhtus olema loobunud, saadigi peatselt kaubale.

Marta käis direktori juures. Väikesed katsed masinkirjas ja mõningais arvutusis tunnistati rahuldavaiks ning ta välimuse kui ka ülalpidamisega jäädi väga ja väga rahule.

— Perekond Hallid elas rõõmupäevi: direktor oli Martat isiklikult tundma õppides lubanud isegi väikese taskuraha praktika-aastal.

Nii sai Marta Hallist väike ametnik, korralik, end valitsev ja sõnakuulelik, kes hommikuti minuti pealt ilmus büroosse ja pealelõunati alles kellalöökide järele julges rutata riidevarna juurde, kes iga käsu täitis vasturääkimata ja kaalutlemata, kas see käsk või korraldus eneses sisaldas mõtet või mitte, ja kas ta selle täitmiseks võis tarvitada mõnd tõhusamat abinõu kui soovitatu, mis võib-olla olleks lubanud toime tulla vähema ajakulu ja suurema energiasäästuga. Sellised asjad polnud tema mure. Tuim kasvatuselt, tuimenes ta siin veel kiiremini, omandades ametkonna väljakujunenud kombed ja viisid rohkem sellele inimrühmale alluvuse vajadusest kui nende kommete omasusest või meeldivusest.

Ta polnud iludus — seepärast ei tikutud teda kuidagi eriliselt austama meeskaaslaste poolt. Aga ta äratas siiski tähelepanu oma värskuse ja noorusega, seda eeskätt ametkonna juhataja juures. Selle tõttu ei püüdnud temaga sõbrustada ükski naiskaaslane, pigem halvutati tagaselja. Nii jäi ta üksi ise-

enesega. Täiesti üksi — sest kooliõde Helga, kelle seltsiga harjus koolipingil, oli mõningate ebaõnnestunud katsete järele pääseda lavale või filminäitlejaks eelistanud puistata jalult kodumaa tolmu ja siirduda ühe Ameerikas elutseva suguvenna kutsel ookeani taha. Mismoodi sõbranna end seal elatas ja kuidas oli end sisse seadnud Uues Maailmas — sellest ei saanud Marta kunagi õiget ettekujutust: Helga kirjutas harva, kuude tagant, ja kui — siis tavaliselt säärasel hulgal elu igapäevastesse mõrupillidesse segades unistuste siirupit, et kunagi ei võinud teada, mis tal juba oli käes või mille poole ta alles püüdis. Viimaks Marta mitmekordsete nõudmiste peale vastas ta kord siiski otsekoheselt, et ta filmidiiva veel ei ole, ent seletas samas omavat tutvusi ja vahekordi, mis tal võimaldaksid selleks saada iga päev — kui ainult keel ei tekitaks raskusi. Kuid selle natuke banaalse Ameerika inglise keele lubas ta omandada mõne eelseisva kuuga, ning siis pidid kõik seitsmenda taeva väravad ta ees avanema Uues Maailmas.

Marta ei osanud unistada ega ka sügavamalt mõtelda. Aga nähes, kuis teisel, kes lapsest peale toitnud end järjekindlate unistustega ja püüdnud üha vaid ainsa sihi — jõukuse, toreduse ja kuulsuse poole — kuis sel teisel ta unistused hakkasid realiseeruma, kuju võtma, igapäevaseks eluks kristalliseeruma — tekkis temas tume arusaamine, alateadlik aim eneselegi elu eesmärgi loomise vajadusest, sihi raiumise tarvidusest läbi selle metsa, mis teda piiras igalt poolt.

Teda ei rahuldanud need väikesed flirdid, mis

olid tekkinud iseenesest mõne juhuslikult sümpatiseeriva või pealetükkiva mehega. Tal oli villand ettepanekute ootamisest nende kõlavate sõnade kõmistajate poolt, kes noores ja kogenematus tüdrukus nägid peamiselt huvitavat ajaviite-objekti, omamata ta vastu pingsemat huvi. Tundis end niivõrd iseseisvana juba, et julges ütelda enesele: kas kiire abiellumine, perekonnaelu ja tubli mees või — pikk ning vaheldusrikas vallalise naise põli, sest tal läks raskeks olla tütarlaps. Ta kaotas sageli rahu ja tasakaalu sootuks, tal polnud enam hea üksi ega seltkonnas viimasel poolaastal, mil hakkas juba lähenema oma kahekümne esimesele sünnipäevale. Eriti häirisid ta hingerahu nüüd paljud raamatud, mida ta ametnikkude kogust sageli laenas ja millest oma meeleolutsemise põhjusi otsides talle ikka selgemalt vastu karjus vaid üks vastus. Ent talitada tolles vastuses antud retsepti järgi polnud sugugi sama kerge kui sest arusaamine. Tüdruk, kel endal pole algatusvõimet ja kes oma iluga ei saa uhkustada, seob harva kedagi püsivamalt. Mehed tormavad tast mööda nagu liivaterad rohukõrrest mäenõlvakul. Ikka jääb ta üksi, ikka igatsusega, et tuleks tugevam puhang ja viiks ka tema kaasa, päästes põuast, ähvardavast kolletusest.

Ning too puhang tuli. Väga proosaliselt ja argipäevaselt tuli ta osakonna juhataja näol ja ütles:

— Pean sõitma paariks päevaks lähemasse supellinna revideerima teedeameti asjaajamist. Mul oleks hädasti vaja abiliseks tähelepanelikku ja osavat arveametnikku. Kas teie, preili Hall, vahest ei tahaks kaasa teha seda väikest reisi? Kõik kulud

kaetakse ametkonna kassast: sõit, ülalpidamine ja hotell. Ma loodan teie vastutulelikkusele ja kohusetundlikkusele . . .

Mõlematele võis ta loota suurima kindlusega, sest Marta Hall ise otse ihales midagi uut, mõnd erakorralist vaheldust oma tuimuses, igatses rohkem iha ja alateadvuse kui selge arusaamise ja kujutlusega. Ning siin see vaheldus end nüüd pakkus. Kuidas ei oleks pidanud ta sest kinni haarama? Pealegi, kui ammugi oli märganud enesel erilise heameelega puhkavat juhataja pilku ja sellest tekkinud kadedust teiste naisametnikkude hulgas. Juhataja ei meeldinud talle eriti: oli mees üle neljakümne, lüheldane, karvane ja rasvavoldikestesse uppuvate silmadega. Aga temaga oli ometi uhkem sõita kui mõne viimase järgu ametnikukesega mööda linnatänavaid luusida, ning mis peaasi — sai panna järjekordselt sügelema ametikaaslannade kadedusekonnasilmad. Seda mõnu — äratada teistes kadedust — oli Marta, nagu kõik naised, õppinud juba tundma ja nautis, kus võimalik, täie sõõmuga.

Nad sõitsid supellinna, võtsid toad võõrastemajas ja asusid tööle. Avastatud ülekulutus osutus keeruliseks ja komplitseerituks, nii et kolme päeva asemel kulus direktoril selle väljaselgitamiseks kuus. Esimesed kolm päeva töötas ta koos oma naisabilisega päevad läbi, õhtud aga istus rannalokaalis ja lõbutses. Marta Hall oli esimest korda sellises elukeerises, ta ei suutnud millestki loobuda juba uudishimu tõttu. Nii tuli, et neid nähti pikkadel automatkadel ja purjejahiga merel õhtupoolikuti. Ning

nii tuli ka, et Marta külmetus ja haigestus neljandal revideerimispäeval.

Juhataja rasvavoldikesed silmade all hüplesid tol hommikul natuke rahutult, aga ta suu ümber levis magus rahulolu ja võidurõõm. Päris triumfeeriv heameel haaras teda aga lõuna ajal vaheukse kaudu omast toast Marta tuppa libisedes, kus talle vastu sirutati laia hommikmantli rippuvais varrukais naisekäed sõnadega:

— Mul on siin igav, ega sa ei pahanda, kui tulen õhtupoolikul jälle tööle . . .

Pahandamiseks polnud põhjust. Sõpradena sõitsid nad kuuendal päeval tagasi kodulinna.

III.

Marta Halli üksluisesse elukangasse hakkas lükkuma kirevamaid ja värvikamaid koelõngu. Vahetevahel tundus, nagu oleks isegi lõim — ta oma iseloom — peenenenud ja tihenenud. Tekkis järske ja sügavaid huvipuhanguid, ilutsemist, elurõõmu, aga ka pettumusi ja vihastust. Elamused kuhjusid, harvenesid ja pudenesid nagu terad sõelal. Hinge, mille põhjas oli varemalt läppunud soovesi, pääsid uhtma vulisevad allikad, vesi selgus ja — siis tajus Marta korraga, kuis ta oli seni elanud nagu kõigest mööda, varjus, võõralt ja kaugelt.

Talle meeldisid ainult nende kahe teada jäävad kohtumised mõnes varjulises lokaalikambris — selles peitus elu.

Talle imponeeris selle vahekorra salajasus — selles oli romantikat, see intrigeeris.

Ja ta oli sügavalt haavunud, kui mõne kuu pärast enam kutset ei tulnud, kui temale hakati kõrgemalt poolt jälle vaatama nagu tavalisele ametnikule. Ta oli harjunud teisiti, ning millega ta kord harjus, sest pidas ta oma iseloomu kohaselt kinni. Leinates taga romantikat ja harjumusi, nuttis ta esialgu mõned padjatäied vaikset tütarlapse-nuttu. Peagi aga kogus end ja otsustas — teiste parastava pilke alla sattumisest pääsemiseks — ise esineda

väljakutsega. Südame meeleheitlikult tagudes rinnalehe all, astus ta ühel päeval juhataja tuppa ja ütles:

— Tahaksin rääkida midagi, direktor . . .

Mees vaatas üles paberite tagant, nagu vaadatakse igale jutulesoovijale, ning vastas samas isikuta vormis:

— Kallis laps, eks's muud kui räägime kohe jutud maha.

See oli säärane asjalikkus ja ükskõiksus, et Marta selle häälekõla kustutamiseks oma kõrvadest tormas enne läbi mitme käratseva toa, kui julges ühes esikus peatuda ning hingata sügavalt.

Niisugune oli siis lõpp . . .

Ta surus hambad kokku, hammustas enesele huulde tärkme ja — läks, küürutas ükskõikselt töölaua taha: must töökittel pingselt ümber väheldase, vormika keha, jonnakas juuksekahl otsaesisel, põsesarnadel kahvatud laigud, kirjutav käsi vaevuaimatavalt värisev.

Lõunalauas päris talt ema, kellega tol päeval juhuslikult sõid kahekesi:

— Oled sa haige, Marta?

Marta vahtis lauale enda ette, tuimalt, liikumatult, käed surutud põlvede vahele, söök vastikuna tiirlemas suukoopas. Ütles viimaks pikka, jäiselt, halinata.

— Ei . . . Olen mahajäetud armuke . . .

Ütles ja astus raskelt oma plikapõlve-aegsesse tuppa, kus toetudes diivaniservale jäi tuhmil silmil vahtima tühjale tänavale. Ema nõudis üksikasju, ja ta andis neid lahtisi sõnu nagu kivikesi pildudes

lainetavasse vette, kuni mõõt täis sai ja ema purskus nutma, halades:

— Mis sust nüüd saab, tütreke? Kes sind enam korjab . . . Jutud . . .

Kuid too halin ei heidutanud tütart. Ta oli juba leidnud eneses tugipunkti ning vastas päris rahulikult:

— Pole viga, leian endale uue elusihi! Ega siis nüüdsel ajal naise elumõte seisa ainult meheleminekus ja lastekasvatamises!

Elatanud naine selle vastu ei vaielnud, aga tal oli lõpmata raske. Raskusest aetuna rääkis ta sündinust mehelegi ning — siis oli neil vananevail, sinnapoole elu piire rühkivail inimesil kahekesi veelgi raskem.

Nad ei rääkinud sõnakestki enam sest küsimusest, aga Marta taipas peagi, et teda jälgiti, et ta käike ja viibimisi isegi silmas peeti koduste poolt. Teadis tulevat säärase tähelepanelikkuse heatahtlikust huvist oma saatuse vastu. Kuid talle ei meeldinud see. Nüüd ta oli juba paljusidki asju õppinud iseseisvalt otsustama, tahtis olla omaette, rahulikult, segamata nagu hunt metsas — ja mõlgutas seepärast vanemate juurest ärakolimise mõtteid. Kuidas võisid ning söandasid seda teised tüdrukud? Kuidas võis Helga ihuüksinda võõra mehe kutsel lipata Ameerikassegi, ja kuidas ei võiks tema iseseisvalt asuda elama kuhugi vaiksesse, võõrasse tuppa, kus ei oleks valvsaid silmi ega ka asju ja asjakesi, mis meenutavad sageli pisisündmusi, südant kipitava panevaid pisisündmusi endistest aegadest?

Istudes oma kambrikeses jälle pikki tunde, nõeludes või heegeldades, hakkasid talle meenuma Helga

päratud unistuste voorid ja siit-sealt raamatutest meelde jäänud kujutluspildikesed. Uuesti tundis vajadust mingi sihi ja eesmärgi järele oma elus.

Oli end lasknud lahtise lehena kaasa haarata juhusel ja jäänud nagu midagi ootama selt juhuselt, kuigi teadis, et ootamisel puudus mõte. Uuele juhusele oli tal enda poolt pakkuda vähe ning — seepärast tuli ka sellelt veel vähem oodata. Õieti otsustas ta üldse enam mitte midagi oodata. Pikkade vaevlemiste ja pingutavate mõtiskluste järele, milles enesele sihiteadlikkuses korduvalt eeskujuks seadis Helgat, hakkas ta hinges omandama vormi ja värvi kujutlus sellest, kuis ta kuskil vaikses toakeses võiks veeta oma elupäevad üksiku naisena, omades meest, kes aeg-ajalt külastab teda lembeil ning uimastavail õhtutundidel, kes tuleb julgelt ja uhkelt, räägib valjult ja kõmavalt, läheb, millal meeldib, sama üleolevalt ja hoolimatult — sest ta pole kellegagi seotud, keda peaks kartma; samuti pole Marta kellegi käsualune, et peaks kuulda võtma oma korteris teiste arvamisi. Nad puutuksid kokku ainult siis, kui see mõlematele meeldib, kui nad mõlemad ihkavad kohtumist. Nad ei segaks kunagi teineteise tegevusvabadust ega armukadetseks või salatseks. Kummaltki poolt tõotatud ja nõutud täielik majanduslik olenematus ei sunniks neid koormama teineteist vastastikku oma muredega, seepärast võiksid nad maitseda ainuüksi teineteisele pakutud elamusi ja unistada uutest, üha tugevamatest. Nad elaksid nagu kaks igavesti õitsevat sirelit, nagu kaks kergelt tolmlevat rukkipead teineteise tolmu uimas või nagu liblikapaar õilmitseva niidu kohal lenneldes,

ikka päikeses, ikka rõõmsad, õnnelikud ja rahul iseenese ning maailmaga, nagu võiksid olla ainult inimesed, kes elavad iidselt vabas looduses, ilma vähemategi seltskondlikkude või kombeliste kammitsuste ja piiramisteta, nagu troopikataimed, ürgmetsa võsud ... Lopsakad ja jõulised, eeskujuks teisel pinnal sirguvatele omataolistele.

Ja kui sest elust sigiks võsusid, kasvataks Marta nad samas vaimus ning samas vabaduses, varasemast noorusest midagi varjamata, iga tekkiva huvi puhul seda seletades õigel ja loodusele vastaval viisil, aga mitte, nagu temaga oli tehtud — salatsedes ja häbenedes. Elu pole häbenemiseks või silmakirjatsemiseks. Seda tuleb võtta täie südame ja lahtiste silmadega, tuleb sukelduda sügavustesse nagu vette ja vaevaga rebida end kõrgustikele — et kõike tunnetada, et kõike mõista ja teada — hakkas ta nüüd arvama tasapisi.

Haududes neid mõtteid ja kerides kavatsusi nagu lõnga tulevikukeradele, torkisid teda aeg-ajalt siiski kahetsusnõelad, mis oma mürgiste otstega kippusid meenutama abielu ja selletaolist perekonnaidülli, nagu ta oli harjunud nägema oma vanemate juures aastate jooksul. Meeleldi ta oleks ju abiellunud nagu kõik naised, võtnud oma õlgadele peremured ja lastekasvatamise vaeva — kuid ema hoiatuse tõttu eeljuhtuvate arusaamatuste suhtes kui ka oma eksimuse äratundmisest üldiselt valitseva eelarvamuse ning kombe vastu, pidas ta targemaks sest mitte endale valekujutlusi teha, vaid pigem sammuda teed, mis talle veel loomuliku ja enesestmõistetava rajakesena valida jäänud, seda kitsast,

teatud määral libedaks peetud ja maksvat kombelikkust vastu karva silitavat teekest, mida naine valmis valima ainult siis, kui teda ängisteb kõige sügavamate pettumuste padi.

Tal poleks ju tarvis olnud pettumust võtta nii rängalt — teadis ja mõistis seda — oleks võinud sama kergelt unustada ja minna edasi oma elupeenra rohimises nagu suurem enamus, tavaliselt kõik inimesed lähevad peale selliseid pettumusi, ja lohutada end ajaga, mis kõik haavad parandab. Aga ta oli neid iseloome, kes pettumuses ühtlasi tunnevad end nagu raasike õnnelikkudenagi, kes saadud löögi mõju eneses püüavad säilitada nagu vormitav tainas, et siis pärast, peale valuhooge tunda end väljapuhanumana, värskemana, uuemana. Oma uute sihtide taotlemiseks Marta tahtis end värskendada, ja seepärast ta püüdis kiskuda üha sügavamale seda pettumust ja vihasappi, mis kord oli pääsnud mürgitama ta argipäevast, ühetoonilist, värvita elu. Tegi sest endale värvi ja vaheldusegi teatud määral, millega mõõtis möödalibisevaid päevi. Ja võib-olla oleks ta ses enesemürgitamisuimas kolinudki vanemate juurest minema, kui mitte järsku vahele poleks astunud uus juhus — uus mees.

See oli elatunud kaupmees, kes oma inimesi tundva pilguga esimesel kohtumisel tabas Marta Halli murelikkuse tõsise põhjuse ja tähendas kõikemõistvas rahus:

— Tusa paremaks leevendajaks on uus rõõm. Tütarlaps, tulge minuga lõbutsema!

Marta tõstis jahmudes silmalauad, oleks pidanud

vihastuma sääraselt pealetükkivaile inimesele, aga seeasemel kuulis end küsitlevat huvitatult:

— Kas te kõiki haigusi ravite lõbustustega, nagu mõni nurgatagune arst posimisega?

— Absoluutselt kõiki — isegi konnasilmi, vastati halli silmaterade välkudes kindlusest.

Mõlemad naersid ja — esimene jää oli murtud.

Jää järele pääsid liikuma veed ning Marta ujus neis jälle mõned head kuud pärivoolu, küsimata eneselt: kuhu, miks, milleks. Nii oli hea. Ta nagu vajas aeg-ajalt kaitset ja tuge; selle elava, kogemusterohke ja stoilises rahus mehe najale võis ta end toetada nagu väänkasv, palmida end tema ümber ja tunda hoopis tugevamana kui üksinda.

Ning peagi veendus ta lõbustuste ja vahelduste määratus ravivõimes: näriv pettumus mahenes võluvaks hajameelsuseks, hajameelsus varstigi ekstsentriliseks tujukuseks, nii et ärimees imetsema pidi oma nalja tõsiseid tagajärgi. Ta unustas igavad mõtisklused ja erutavad kavad, mille koostamise kallal veetnud päevi pettumuse sügavrõhu ajajärgul, elades jälle hetkele, käesolevale möödalippavale, nagu elas kõik ta ümber, nagu kasvas rohi ja lehtis puu.

Üle poole aasta kummus Marta pea kohal säärane pilvitu, päikeseline ja õnnepalav taevas, mis aeg-ajalt küll kippus põuaselt kõrvetama, aga ikka õigel ajal andis ka kosutava hoo vihma või sületäie tublit, jahutavat tuult. Ses mitmekesisuses oli ta juba niipalju üle saanud mälestustest, et päris rahulikult mööduda võis ametkonna juhatajast — kui ühel päeval see laskis ta kutsuda oma kabinetti ja ütles:

— Mis sa arvad, Marta, kui me sööksime täna koos õhtust?

Heledate silmaripsmete värisedes küsis tüdruk vastu:

— Huvitav, mis puhul?

Mees pöörles toolil natuke rahutult ringi, rääkis ajapuudusest, mis teda vahepeal kuude viisi vaevanud, ja töörohkusest, aga viimaks ütles kuidagi siiski välja, et naine olevat sõitnud nädalaks maale. Ta oli lihtsameelne mees ega osanud hästi valetada. Pealegi arvestas ta enese kui ülemuse mõju väga kindlalt.

Ent too arvestus oli tublisti hilinenud, talle vastati õlakehitusega:

— Tänan, pole viimasel ajal enam harjunud asetäitja osaga. Olen juba määraline ametnik.

Ja kõpsutati ukse poole, valmis väljuma.

Mees laua tagant jõudis aga enne järele ja haaras mustas kitlis käsivarre nagu pihtidesse, kähistades:

— Marta, sa tuled!

Kinnipeetav tõstatas korra pea julgeks vastuhakuks, aga samal hetkel suruti ta tugevasti vastu rinda ja korrati kutset tuliselt, käskivalt, nõudvalt. Hoiti teda niikaua ja korrati kutset, kuni tal valust ja abitusest pisarad purskusid silmist ja valge käharpea vajus jõuetult rinnale. Siis tõsteti ta sülle, suudeldi ta huulile ja silmile seni, kuni tahenes silmavesi, räägiti meelitusi. Peale selle aidati pesta nägu ja rahustati klaasikese veega.

Enne keskööd koju kõmpides tundis ta end läbipekstud koerana, hirmunud, iga silmapilk kivi

kartva külapenina — nii pingul olid uuesti ta juba paranenud närvid. Teadis nüüd, et kui tahab teenida, peab igavesti jääma selle karvase ja rasvavoldilise mehe mängukanniks. Seda oli antud küllalt delikaatselt, kuid siiski selgesti mõista. Ja too võimutsemine, pealesundimine hetkel piinas teda isegi rohkem kui tänane nõrkus ja eksimine kõikide tõotuste vastu.

Sest inimesed tavaliselt andestavad endale esimese eksimuse. Ka Marta oleks kuidagi üle saanud enesest, kõike jõudu kokku võttes viinud end jälle normaal-meeleoludesse, kui too eksimine tõotuste vastu oleks jäänud ainukeseks. Aga neid hakati nõudma nüüd jälle sagedamini, pea iga nädal. Kordusid vanad käigud tuttavatesse asutustesse tagauksist — ja neid ei talunud Marta enam, kuigi olid kord talle väga meeldinud.

— Mis ma olen? küsis ta eneselt.

Küsis ikka sagedamini, ikka kramplikumalt, piinlevamalt. Kuid ei julgenud vastata. Ka oma sõbra, kaupmehe silma alla kartis varsti ilmuda säärase lupardina. Puudus jälle tuju; nukrus, melanhoolia, jõuetus pures pikka ja halastamatult nagu koi, puurides üha õõnsamaks ta sisemust.

Ta jäi kõhnaks, silmade alla kaevusid sügavad sinised triibud nagu vermed, juus harvenes, magamata öödest tõmbus nahk kollaseks ja kuivaks. Nooruse jume lõi kahvatuma kesk päist elupäeva.

Aga ta ei andnud alla: töötas endise usinusega, kuigi vaevalt kunagi ise tajus, mille kallal töötas või milleks, liikus ja vastas mehaaniliselt kaasametnikele — kuigi kogu aja teadis end nagu ära

olevat sestsinatsest maailmast ja ümbritsevast keskkonnast.

Millegipärast hakkasid teda huvitama korraga õnnetused ja kuritööd ajalehtede sabades. Ta võis lugeda pikka ja mõnuga meestest-naistest, kes üksteist lasksid, pussitasid või mõnel muul moel hävitasid — et aga pääseda teise saatanlikust mõjust. Luges ja tundis, kuidas ta nende meeletuid tegusid mõistis, kõige oma südamega kaasa võis elada igale vähemalegi kui mõttevärinale, mis sääraste inimeste ajudes enne otsustavat tegu võis liikuda, tema — kes kunagi polnud võinud kiidelda oma kujutlusvõime teravuse ja aru vallalisusega. Tunnetus sellest kohutas teda ennastki niivõrd, et ta otsustas järsult loobuda igasuguste veretööde lugemisest. Ahastuses kõndis kinno, mille seinal ilutses nutuse ilmega filmidiiva päratutes mõõtudes näopilt, diiva, kes näidatud tummdraamas õnnetult armus ühte troopikavürsti ja seetõttu võttis eneselt elu. Ikka surm ja hävitamine. Marta oli tulnud siia end unustama, aga nüüd lahkus ta siit veel suurema ahastusega, kui oli tulnud.

Kuri küsimärk aina suurenes ta ajus.

Kui ta veel mõne aja pärast erakorralisi avaldusi hakkas märkama oma naiselikus tervises, siis oli otsus kindel: mitte keegi muu kui ta ise. Süüd pole ju teistel, neil, kes püüdsid, vaid sel, kes laskis end püüda ja tõugata sinna, kuhu taheti, laskis enesest teha nuku. Nii nõrk inimene ei kõlba elama, see on nagu munast väljuv kanapoeg vigase selgrooga või võõrasse mulda sattunud taim, mis nagunii varem-hiljem peab kõngema. Ning jälle süve-

nes ta oma lemmiklektüüri. Sedapuhku huvitus ta aga peamiselt enesetapmise meetoditest ja abinõudest.

Mõnepäevase lugemise järele ta pani tähele, et üldistest esinevatest enesetappe viisidest ükski teda eriliselt ei meelitanud. Need olid kõik jõhkrad ja rumalad, neid võis tarvitada inimene, kes oma jäänuste kallal tahtis lasta teha teatrit, mitte aga tema, kes pigem oleks kadunud jäljetult maailmast, nii jäljetult, et isegi oma lõhna poleks tahtnud jätta teistele haista. Nii võimatult tähtsusetuna, alaväärilisena, tühisena tundis end jälle.

Aga samal päeval, kui ta oli kõik valmistanud oma kavade läbiviimiseks, samal viimasel päeval, kui ta marke läks ostma oma lahkumisteadete jaoks — ulatati talle saatuse veidra pilkena kiri Helgalt, maade ja merede tagant tulnud, lõhnav võõrast elust ja võõrast ümbrusest.

Esimesel hetkel lisas kaugelt tulnud kiri nagu hoogu ta kavatsustele; kujutles kirjas Helgat teatavat, et on nüüd juba Hollywoodis ja treneerib hoolega tulevase starikarjääri vastu. Nii kaugele võib inimene saada sihikindlusega! Aga mis oli saanud temast? Tal oli häbi mõtelda oma rumalustele — eriti nüüd, mil see sõbranna kiri nii erksalt ja intrigeerivalt lebas ta ees laual. Tal oli nagu häbi avada seda kirja nüüd, mil ta nii selgesti tundis oma küündimatust, saamatust, poolikust ja kindlusetust. Aga samas tärkas ta südames ka tänutunne sõbranna vastu, kes teda siiski mäletas ka kaugel olles, mitte tema kombel ei lasknud end mässida

kägistavaisse võrkudesse ega unustanud selle tõttu kõike peale oma häda ja piina.

Tollest tänutundest aetuna ta avaski kirja.

Kiri oli lühike ja üllatav: sõbranna teatas ainult, et ta samaõhtuse liinilaevaga üle Stockholmi saabub kodulinna, ja et ta väga tänulik oleks, kui võiks sadamakail end vastu võtmas näha vana pingiõde koolipõlvest.

Marta käed lõid värisema. Miks tuleb ta tagasi? Kas ka temal on elus midagi äpardunud? Kõigele meeleheitlikkusele vaatamata tärkas tas korraga sääräne naiselik uudishimu hoog, et ei suutnud midagi enam valmistada, pistis kirja ja margid käekotti ning tõttas laevakontorisse kuulama liiniauriku tulekuaega.

Teel kohtas juhuslikult kaupmeest, heasüdamlikku inimest, kes teda enam ligi paar kuud polnud näinud ja nüüd kohe ruttas tormiliselt pärima, missugust hingehaigust tütarlaps jälle põeb.

Tibatas peent vihma hallist, tuhksest taevast ja vile sügiskuine tuul keerutas ümber nurkade. Tüdruk, nagu püüdes vihma ja tuule eest pääseda, rahutult nihutas end seina äärde ning mööda mehest, sest ta ainus eesmärk oligi vabaneda teravast silmast ja küsimusist. Aga mees nägi ta kavalused läbi, laskis tal mõne sammu minna, astudes siis uuesti kõrvale.

— Kuule, jäta mind, või ma pean sulle tõesti midagi ütlema! ähvardas tüdruk mornilt.

— Armas inimeselaps, seda ma ju ootangi, vastas naeratav terassilm.

Martat nagu kiusas miski torkama ja narrima

seda inimest praegu kesk tibavat vihma. Astus talle otse vastu, kergitas vihmavarju niivõrd, et võis vaadata mehele otse silma, ja pajatas siis masinlikult:

— Kui sa just teada tahad . . . Siis põen naistehaigust ja — mõne kuu pärast kavatsen tulla alimentide järele.

Ta ootas, et mees jahmub või vihastub, et ta siledas näos, läikivas otsaesises midagi morniks tõmbub ja ta minema jookseb. Aga eksis: sile nägu tõmbus veelgi pühapäevasemaks, laienes ja ujus korraga südamlikus naerus nagu päike pilvitus, rõõmsas kevadtaevas:

— Tore! Saan pärija . . . ma julgen ometi loota, et . . .?

Marta ei suutnud rohkem kuulata seda lõkendavat heameele avaldust. Nagu vihur keerutas ta kannal ringi ja lippas pooljoostes minema. Mees püüdis veelgi järgneda, aga naine ees — jooksis, ja ta peatus imestudes, hüüdes vaid veel järele jooksjale, et tulgu peatselt tema juurde sisse, vaja rääkida pikemalt.

Sellist esinemist polnud Marta eneselt kunagi julgenud loota, veel vähem oleks ta kunagi kujutleda osanud vastkuuldud suhtumist oma avaldusele, mis iseloomult oli alatuvõitu ja jäme ta meelest. Ja seepärast kõndis ta tolle õhtupooliku nii segaste tunnetega ringi nagu veel mitte ühtegi õhtupoolikut varemalt oma elus. Ei saanud isegi aru, mis see oli. Igatahes mitte kibedus või pettumus — pigem nagu vähe paranema lööva haava valulev sügelemine.

Kui laev enne videvikku sildus, oli ta ammugi

kail ja lehvitas saabujatele vastu. Esimesena tungis ta ka landgangi ette, otsides kogu aja silmadega sõbrannat, kes ta mälestuses elas ikka veel sihvaka piigana, helesinine keeb üle piha, valge suvimüts ruugetel juustel — säärasena nagu ta viimasel suvel kodulinnas liikunud ja äratanud kadedust oma välimusega Martas, niisamuti kui testeski naistes.

Ta uuris üksikult iga laevalael liikuvat reisijat, isegi mehi. Ent kummalisel kombel ei leidnud otsitavat. Mõtles parajasti pöörduda ametnikkude poole, et kuulda, kas sellenimelist reisijat laev üldse kaasa tõi, kui teda hõigati — otse lähedalt, kõrva äärest. Pöördus ja — pidi hetkelt hüüatama imestusest: landgangil ta kõrval seisis paks, laianäoline naine, mõnekuine laps süles. Naine kandis mitte just uhket suvemantlit ja tumedat kübarat, ta oli päevitunud, käed punased — aga tal oli siiski kohetabatav sarnasus Helgaga, ta silmis tuikas endine vallatusetuluke ja hääl kõlas uhkelt, hoolimatult nagu ainult Helga sopran võis kõlada.

— Sa ei tunne mind enam äragi, Martake!

Nad suudlesid teineteist, kusjuures Marta nagu vähe võõrastavalt eemale hoidis tulijast, et mitte häda teha lapsele ta käsivarrel.

— Ega poleks tundnudki märku andmata. Sa oled ju nii kohutavalt muutunud selle nelja-viie aastaga!

Naine siidmantlis naeris, kussutades last:

— Elu väärab kõik unistused ... minul ja teistel ... Nagu ma näen, oled ka sina tugevasti muutunud. Oled sa haige või — värskelt mehel?

Marta haaras mõned pakid ja nad liikusid ootava taksoautode rea poole, et sõita Helga vanemate koju.

— Ei kumbki, vastas ta autosse istudes. — Minuga pole midagi, nagu ikka, vana viisi ... Aga, ütle Helga parem, mis on sinuga juhtunud? langes ta pilk küsivalt lapsele, kes parajasti sirutas punaseid käsivarsi helevalge teki vahelt.

— Ah seda sa mõtled? Oh harilik, ma juba teist aastat abielus, naeratas hooletult, visates kübara autopadjale. Ta õhetas värskusest ja elujõust, ning Marta pidi tunnistama, et oma tüsedusele vaatamata Helga oli siiski veel ilusam kui ta ise oma sihvakuses.

— Olid saamas kord ikka juba kinonäitlejaks — või oledki? nõudis edasi.

Helga ohkas kergelt, tõstatas last rinna ligemal, ja seletas siis:

— Tead sa, Martake, üks asi on unistus — teine tegelik elu. Nii nagu mina kooliajal lapsuke olles unistasin, nii unistavad enamasti kõik tüdrukud ... Ikka printsidest, rikastest kosilastest ja kinotähdedest ... Ega nad seepärast kõik pääse printsessideks ja kinodiivadeks! Kaugeltki! Elus on vaja ka töökäsi, perenaisi ja lastekasvatajaid. Palju rohkem vaja kui siidpatjadel puhkavaid filmidiivasid! Seepärast on mulle viimasel ajal ikka enam meeldima hakanud sinusugused töö — ja teoinimesed kui minusugused viletsad unistajad. Sina elad nii nagu läheb, aga mina teen kavasid ja rajan sihte — millest kaugemale tihti ei jõuagi. Petan ainult ennast! Nii, näiteks, Ameerikasse jõudes kujutlesin

hiilgavat karjääri ja peadpööritavat menu enesele — tegelikult hakkasin aga juba esimesel nädalal New-Yorgis köögitüdruks, sest mees, kes mind sinna kutsus ja pileti saatis, nagu ta kuulutuses lubas, oli vana ahv . . . Vaene ja inetu! Aga siia saatis pildid, mis võetud kaheküminne aasta eest! Kah unistus! Oma mineviku söödamail . . . Ei kannatanud teda välja päevagi. . . . Ja kui sa oled juba kord võõrsil nälginud või uulitsal olnud, siis haarad igast leivakoorukesest küüntega kinni . . . Muidugi tuli teha ropult tööd, nagu ikka Ameerikas. See oli mulle esialgu võõras ja vastik. Aga ma pidin, kui ei tahtnud minna päris põhja . . . Ja ma olin siiski niivõrd kange, et ei läinud, kuigi see vahest oleks pakkunud kergemat ja muretumat äraelamist . . . Muidugi soendasin ma esialgu ikka veel oma lapselikke unistusi, aga kui märkama hakkasin, et mu ihuvormid enam stari mõõte välja ei anna, kui selgeks sai, et ränk kehaline töö oli teinud minu sihvakast pihast töölooma turja — siis ei halanud ma kaua . . . Püüdsin ruttu mehe kinni ja viisin ta altari ette . . . On kenade dollarikeste ja oma väikese majakesega eestlane New Yorgist . . . Praegu kaupleb puuviljaga, varem tegi müüritööd. Muidugi harimatu, õige mats mees. Aga mis kasu ongi ühe mehe haridusest, kes lapsi ei kasvata ega raamatuid ei kirjuta? Mees on tavaliselt naisele vaid raha produtseerivaks masinaks . . . Ja tead, kui ma ta kord kodumaale saan, küllap siis ehk panen veel õppimagi vanu igi! Sest raha meie päevadeks ja elu alustamiseks ka lastele jätkub . . .

Auto rappus munakividel ja Helga kohendas uuesti lapse peaalust.

Marta oli algul avasui kuulanud sõbranna juttu, siis aga toetanud lõua pihupesale ja jäänud üksisilmi vaatlema uinuvat, punaste paletega põngerjat ema rüpes.

— Poeg? küsis ta viivukese pärast.

— Ei, tütar, vastas ema.

— Ja sa oled nüüd sama rahul ning õnnelik nagu oleksid olnud võib-olla kinotähena või miljonäriprouana? — algas uuesti, tundes samas, kuis tas nagu viha tõusis selle vastu, et ta enesegi elu oli püüdnud korraldada teise unistuste järgi, unistuste järgi — mida teine ammugi oli hüljanud nagu ärapeetud, vana pesu. — Ah sina oled niigi väga õnnelik? kordas ja tundis, kuis kogu aeg temaski nagu vaheseinad varisesid, kuis nagu oleks maha kistud sisemuses hirmsaid musti eesriideid ja otse südamesse tungima hakanud hele päikesevalgus.

— Olen... Eriti selle tõttu siin, näitas Helga oma sõnade kinnituseks silmadega lapsele põlvedel.

Toda lailavat õnnetuld teise naise silmis nähes ei suutnud Marta enam end pidada, vaid vaatas otse Helgale silmi ja ütles pikka:

— Tead . . . Mina saan ka varsti . . .

— Sina . . .? imetles Helga. Ja siis ühinesid nende pilgud sügavas vastastikuses mõistmises, mis nagu looduse enese elav hingeõhk helgib ja virvendab ainult emasilmades.

Varssavis, 1935.

SIDRUN JA APELSIN

I.

Laevakeres tuksub terassüda. Lahkujad laulavad, hüvastijätjad laulavad. Noorte laulukoor sõidab tagasi vennasrahva pealinnast. Maha jäävad kaljused rannad ja saarekupud. Südamed löövad ühes taktis masinaga — mitusada väikest tundehella masinat.

Paadisillal seisab sinises mantlis noormees. Igatsev pilk mahajääval saarestikul. Äigab käeseljaga üle otsaesise, unustusi pühkides, ohkab ja pöördub. Näeb, köiekeral ta ees tütarlaps koorib apelsini.

— Erna, kas tulen osaliseks? paneb käed vallatades selja tagant tütarlapse silmile.

— Aih! kostab. Poisi soojad käed vallanduvad ja kelmikas ilme vaheldub ahastusega.

— Andestage . . . mõtlesin, et . . . kogeleb.

Tütarlaps naeratab, lõkendavad palged ja radiaarselt laialisirutatud kuldkollased apelsiinikoored naeravad lustakalt kaasa.

— Mis te siis mõtlesite? küsib, naljatades jonnakalt juuksekiharat rohelise mütsiserva alla surudes.

— Et olete . . . Erna, kogeleb poiss veel enam punastudes.

— Ah-ah-haa — olengi ju.

— Teie? . . . Kummaline.

— Muidugi, sest ilmas on Ernasid ka peale teie jumaldatu — kas ei usu või?

— Usun, aga eksisin rumalalt. Peate mind vist nüüd naistekütiks?

— Arvate? Noh, eks katsume siis, kas annate mõõdu välja.

— Minu nimi on Aksel Haab, kummardub kergelt.

— Erna Kallas, ulatab käe lahkelt ja siis: — Kui olete juba kord reisiseltsiline, eks siis laske maitseda, pakub apelsini.

— Väga rõõmustav kuulda teilt reisikaaslaseks tunnustamist.

— Isegi minule — olen üksi ja esimest korda. Üllatavalt huvitav reis.

Päikesekiir mängleb võikollasel koorel ja piimane mahlatilk langeb pärlina tüdruku roosale käeseljale.

— Näete, apelsin nutab . . . lausub piiga.

— Rõõmupisaraid, kindlasti — sest teie, preili Erna, naerate. Ja milleks peakski teiesugune nutma?

— Ärge tehke oletusi liiga vara. Ma ei naera sageli, sootuks harva. Nii tore on see reis, nii kummaline olete teie, härra Haab, et pean naerma. Peab naerma vastu ka sellele hõiskavale päikesele, taevale, merele. Ah, tahaksin praegu olla Hispaanias, Itaalias — teab kus kõik . . . õitsvate palmide ja apelsinipuude all; sinise, veel sinisema taeva all...

Poisi silmist helgatab veel kord unelev vaade kauge ranna poole. Siis lausub tasa:

— Teie armastate unistada . . .

— Võib-olla.

— Aga unistavad tavaliselt armastajad . . .

— Kas ainult, härra Haab? Mina pole armunud . . .

— Kui pole, siis alles võite olla . . . meri on nii jumalik ja teie nii noor . . . rõõsk, nagu see väike kollane puuvili te käes. Vaja ainult noppida, sirutada kätt . . .

— Nüüd te liialdate. Minul on okkad. Kui sirutaksite käe — siis torkaksin, ja õige valusasti.

— Ärge torgake, pai preili Erna! palub poiss.

Ja tütarlapse õhetus mattub naerukihinasse. Poisis on midagi, mis nakkab temassegi; poiss tunneb, et tüdruku vastu ei saa jääda külmaks. Ühesugune suveõhtune härdus ja südamlikkus haarab neid oma embusse laisa vetevälja piiritus luules.

Õhtu saabub. Punetava rattana sukeldub silmapiiril päikeseketas ja veteväljal mängleb lillakashall eha. Ärevus tantsib eredate lehvikute hõljudes läänekaares, tantsib ja pillerkaaritab värvirätitikutega, kuni tuleb sametsinine öö ja viib ta armukesena voodisse.

Laevapäras istuvad kaks üksildast, käed teineteise kätes, küljed koos, sosistavad salamisi. Nad on vahepeal muutunud usaldavaks ja sõnaohtraks.

— Minu armastuses on minu hing, Aksel . . .

— Sinu hing on puhas, suur ja sügav . . . ma tunnen, esimesest pilgust aimasin. Sina ja too kuldne apelsin! Ah, sa ei tea, kui õnnelik ma olen, Erna . . .

Neil on korraga teineteisele nii palju öelda, et ohkavad südamest.

Sume taevas kuuleb ja laisk meri kuuleb: armastus . . .

II.

Juuli põuapäike kõrvetab ning rannaliiv on palav kui tuleaseme tuhk. Sõidukid röögatavad metsas. Rannas kihab tuhatpäine supelpere. Vesi tuiskab ja pruunid kehad praevad laisalt leitsakus.

Eemal suurest murrust, üksiku pajupõõsa varjus, pikutavad ruske noormees ja valgepäine piiga.

— Erna, kas tead, kui tore on praegu . . . sosistab. — Ei tahaks kuskil mujal olla iganes kui sinuga siin. Päikeses ja männikuõhus . . .

Neiu tõstab pea. Lahtiste lokkide vahelt välgatab kaks teravat sinist silma, silma, milles peegeldub natuke jaheda vee kargust.

— Aga sa tuled ju nii harva siia?

— Töö, kallis. See räpane linn neelab aja.

— Aga kui sa täna jääd õhtuks ka, kas me siis ei läheks õige korraks salongi? Seal on nii kena, palju lõbusat rahvast, muusika, tants — väga tore, sõnaga!

— Võib-olla, aga sa ju ütlesid, mäletad, et ei tantsi.

— Ütlesin või? Kuule, Aksel, ega sa mõni vanamoeline inimene pole! Ma ju õpin, õppisin.

— Kus kohal — lubasid mitte kuskil käia? Kas sa siis . . .

— Aksel, ütle, kas olen sulle kallis, ikka nii kallis, nagu veel kevadel, siis, kui tulime laevaga üle lahe, eha tantsis ning taevas värises.

Poiss sirutab käe ümber piha: — Oled mu väike merineitsi Soomelahelt? Miks sa seda?

— Räägin sulle, sa ei teagi veel. Me elame kolmekesi ühes toas ja meie toa kõrval on poiste tuba. Üks poiss on niisugune suur ja kohmetu — naljakas justkui karu, suured käpad ja karvased sääred. Teine on paks ja lühike, aina pühib higi. Aga tantsivad mõlemad hästi. Eks Jenni ja Mary tegid tutvuse — ja nüüd muudkui iga õhtu tantsime koos. Neil on grammofon ja hulk tangosid . . . Tore on tantsida. Tantsus väljendub hing, armastus, kogu elu.

Poiss põrnitseb tummalt liivakuhilat, mille ta käsi hajameelselt üles kühveldanud. Põrnitseb ja — lööb selle siis järsu liigutusega laiali, nii et tuiskab ümberringi.

— Sa oled paha, Aksel, noomib tütarlaps.

Poiss ei kuule seda. Tõuseb ja läidab suitsu.

— Sinu hing pidi olema sinu armastuses, ütleb veidi aja pärast, vahtides vastu kallast kobrutavale ummikule.

— Tüdruk puurib esisõrmega pehmesse liiva mustava augu. Pilukil laugude alt luuravad kaks

silma naiseliku uudishimuga poissi, kes on pööranud selili ja neelab ahnelt suitsu.

— Armastus ja tants — need on kaks hoopis iseasja, Aksel, tähendab viimaks pikka ja mõttes.
— Iga naine tahab tantsida . . .
— Jah, tants küll, aga poisid. Ütle, kummaga

sa kurameerid, tolle paksuga või pikaga? põristab kannatamatult.

— Armukade oled, päris narrilt armukade, Aksel!

Lõkatab naer, kuid sureb poisi tõsiseks jäädes peagi tüdruku huultele, nagu jõuetu, raugev tuulepuhang.

Ei ole hea enam kummalgi. Päike on liiga tuline ja liiv külje all terav. Rahutult visklevad siia-sinna.

— Kuidas saaks teada, mis mõtleb tema? targutab eneses noormees. — Salakaval on ta, kunagi ei või teada, mis peitub naise hinges, koore all . . . Pöörab teise külje vastu päikest, jälgib vidusilmil veejoone tihkel liival jalutajaid: kirjudes, laiades pükstes naisi ja paljakoivalisi mehi . . . Need võrrelduna naiste värvirikkusega on nagu ahvid pidusaalis . . . Edevad, lobisevad isased, kes oma teenistusvalmis olekuga ja päikesekõrvetatud nahaga püüavad meelitada enesele vastassoo ahnet pilku... Isu selle apla pilgu järele vahib vastu nende püstiaetud peadest, ettelöödud rinnast, laialivenitatud ninasõõrmeist . . . Aksel Haab on korraga muutu-

nud hirmus kriitiliseks ja sapiseks. Märgates seda ise, ta keerutab liival täispöörde, nii et tuiskab, ägab: „Palav!“ ja jääb siis vahtima vastu taevast. Seal põhjatus ning ääretus värvituses pole midagi huvitavat: ainult põuapilv, mis oma mügerikkudega näib ehtsa ämblikuna, vajub kiiresti ja tõtates järele väiksemale omataolisele, keda Aksel meeleldi tahaks pidada isaloomaks, sest ainsa emasena elavas looduses ämblik hävitab oma partneri peale armumängu . . . Püüab kinni, nagu praegu suur valge pilvetort püüdis väiksema, ja neelab enesesse . . . Igav, vastumeelne, võigas isegi . . . Aksel suleb silmalaud ja katsub juhtida mõtteid teisale, kuid ikka seisab ta kujutluses raevunud ämblik . . . Kuidas õieti ei peakski muutuma siin raevunuks, kui vesi, värvid, päike ja virvendav õhk löövad pähe nagu viin? Võib-olla peaks isegi enam pakitsema ihadest, peaks väljakutsuvalt lööma koonu ette ja kudrutama armsalt oma kaaslasele mõttetusi . . . Ent Aksel ei oska. Ta pahandub isegi vaimus: misjaoks mina! ja tunneb, kuis järjest võõramaks, kaugemaks muutub talle see õrn ja unelmaterohke maailm, milles ta sõudis kevadest seniajani. Tal kumiseb kõrvus ja kargleb keelel terve leegion sõnu, millega võiks puistata, kallata üle tütarlapse nagu kuuma dušiga. Kuid sõnad ei saa kuuldavaks . . . Ei kunagi! Pikad päevad töölaua taga, tülpimus, ükskõiksus, meeletu rähklemine on tast teinud kõhkleva ja pettumusi kui õnnetust kartva pelguri. Ta ei saa vallatleda vallatutega, ta meeled ei sütti koos teiste meeltega. Ohkab ja valutab rinna vastu jahupeent liiva . . .

Erna on meele- ja tundelaadilt praktilisem, olukorraga kiiremini ja põhjalikumalt kohanev. Ta meeliskleb, õigemini teeskleb mõtlemist ainult selleks, et mitte näidata end pealiskaudsena noormehele, kes üha valmis rääkima hingest, õrnadest tunnetest ja soojast südamest. Need ei huvita Ernat kuigi tõsiselt. Ta on näinud noormehi, kes millalgi ei puuduta oma kõnes südant ja hinge, kuid kelle käepuudutus või suudlus selle eest põletab hullemini kui tuli, paneb Erna noore ihu värisema ja võppuma kui palavikus. Ja ta ihaleb neid, nende tuld, kõrvetavat palavust, silmade söövat pilku ning hooletut, väljakutsuvat kehahoidu naiste hulgas. Tal on õige natuke kahju Akselist, kuid see kahju kaob nagu vari, niipea kui talle meenub noore šokolaadivabrikandi kutse tantsuõhtule rannasalongis. Ta tunneb end isegi koormatud olevat sest hingelisest ja alati ohklevast poisist, kes lebab ta kõrval juba ligemale veerand tundi, oskamata sõnagi poetada suust. See on nagu laps, kes veel ei räägi, kellelt peab manguma üksikuid sõnu, neid meelitama.

Erna ei meelita. Ta võiks, ta oskab seda — kuid miski ei kutsu tas esile tahet meelitada poissi. Ta vahib päranisilmi niikaua rohekatele, vahus murdlainetele, kuni silmad väsivad ja valguvad vett täis. Siis raputab käharpead, nagu peletades kärbseid, otsustab julgelt: Mingu! Kui tema ei taha seda, mida tahan mina — misjaoks siis! Otsustab ja hakkab muretult vilistama kitsaste huulte vahelt.

Aksel kuulab natuke kohmetuna. Milleks siin vilistada? Tardub minutiteks selle vile mõjul nagu tarduvat madu hindu vile all. Siis heidab käega, hüppab püsti ja hüüab häälega, millest kostab mehist ükskõiksust segi nukrusega:

— Lähme kotta, Erna, palav hakkab!

III.

Maa ja vesi hõõgub sügisest viludust.

Üle taeva kihutab tuul kärisenud, kistud pilveräbalaid kui sassis sulgedega kajakaid.

Tormine. Leetseljakuil pahiseb murd ja veetolmus kekslevad väikesed rahutud vikerkaarekesed.

Rannakohviku rõdul klõbisevad teenõud, virvendab pudelis kollane jook nagu mesi.

— Jääd sa veel — kauaks siia? — küsib Aksel, silmis ja suunurkades sügav, morn tõsidus.

— Pean jääma, vastab, — võib-olla väga kauaks . . .

Aksel vaikib. Joob. Midagi huvitavat pole ütelda selle kohta. Teab, kõike teab, rääkimatagi. Nagu oleks puhang viludat sügistuult joosnud südame alt läbi. Rüüpab suure lonksu sooja teed.

— Miks sa nii mulle? . . . küsib pikka, pilk tüdrukul.

— Nii? Mis sa sellega tahad öelda? Kas seda, et minule sellest küllalt pidi olema, kui sa mind nagu mõnd vana naist ainult kord nädala vaatamas käisid? Olen noor, elada tahan! kähistab, nii et seda kuuleb ainult ta vastasistuja.

— Aga sinu armastus?

— Nagu sinu omagi — täpselt. Sina oma armastusega ei suutnud mulle pakkuda muud kui jahedaid, mõõdetud kallistusi ja paarikümne sendi eest jäätist igal pühapäeval! Aga ma vajan enam! Vajan elu, seltskonda. Seda sul pole, ega saa sa pakkuda mullegi! turtsub, valmis minema.

Akseli pilk langeb tuiskavale merele.

Puiest pudeneb üksikuid suuri punakollaseid lehti.

Variseb . . .

Rinnus ka. Tunneb.

Võtab sidrunipoole tassilt ja pigistab, vihaselt pigistab. Haljas mahl niriseb klaasi.

— Vaata, niisugune on praegu minu süda! viskab kuivaks surutud sidruni tagasi. — Andsin ta sulle nagu lopsaka, lõhkemisel apelsini aga sina tegid tast sidrunikesta!

Tüdruk nuuksatab.

— Palun, ära räägi apelsinist! mangub.

Ikka, kogu eluaja räägin. Tean nüüd, mis on naine, ja mis on armastus.

— Aga kuule, mina armastasin ju sind ka kogu südamega.

— Südamega, mis ihales tantsu ja lõbu ja mis esimesel võimalusel jooksis üle mõne šokolaadikarbi eest!

— Alatu oled!

— Aga aus.

Okas poisi rinnus ei torgi enam. Sest väljakaubeldud kohtamisest on niipalju kasu, et on saanud öelda suurema osa oma südamelt. Rahu ja jäine selgus laskub ta üle.

Nood apelsini koorivad sõrmekesed laevalael, suviõhtune roidumus ja öine mereromantika . . .

Kas see oligi siis armastus? Oh ei!

Ja nüüd istub ta vastas siin kõikide reeglite kohane seltskonnadaam, kes varsti naitub töösturiga. Tema armastus on tema hing . . .

Kummutab klaasi suule ja purskub korraga naerma.

Niisugust asja — pole olnudki.

— Andesta, Erna, pean sulle ka midagi ütlema. Ma ei olegi sind armastanud. Ei seal laevas ega kunagi pärast seda.

— Häbematu! surub kahe veripunase huule vahelt ning peene kingakontsa tormakalt kõpsutades jookseb uksest välja.

Rahulikult ja pikka järgneb poiss. Aga enne kui väljub kohvikust, keerab õrnalt paberisse sidrunipoole ja pistab tasku.

Olgu edaspidiseks — et kogemused ei ununeks, amulett armastuse vastu — mõtleb tuimalt, jaheda tuule tuisates näkku.

ROHELINE KIIR

Paksust sügavrohelisest metsast nagu pimedast ööst torkus hele-valge, veidi tolmav maantee otse randa, kesk kalurite kehvi, adruga väetatud kartulilapikesi ja madalalt õõtsuvat rukkipõldu, kus raudkivi noogutas raudkivile ja meretuul aeg-ajalt viljakõrte vahelt üles keerutas kerget, lendavat liiva nagu jahutolmu. Metsast tulles paistis sillutatud maantee nagu sööstvat ülepea-kaela otse merre, mis kohises paar meetrit madalamal kivirahnude vahel, kuid vastu veepiiri hargnes ta siiski kaheks külateekeseks. Paremale viis rooplik ja rohtukasvanud vankrirada, mille ääres, vastu ääretu avarat mereselga küürutasid tuulest maapoole lüngivajutatud männid, vasemale aga lai liivajoom, mõlemalt poolt piiratud viletsa roigasaiaga, keerlev ja väänlev kivide ning tarnadesse kasvanud liivaküngaste vahel, kui rahutu madu, mille seljakirjadeks pehmes liivas kokkuvajunud ratta- ja inimesejäljed.

Mõnekümne sammu kaugusel maanteest, kahel pool roigasaeda algasid rannameeste majakesed: ümmaratest palkidest, sammaldunud ja tuultest kokkulitsutud madalad hütikesed, mõned õlg-, teised pilbaskatusega, virilad ja väikeste rämuste akendega vastu merd nagu nood vähe kühmus ja viltukäivad naised oma laiades seelikutes ning hilpnevates suurrätikutes, kui nad tugeva tuulega sattusid liivasele teele rannas.

Majahüttide vahelt sirutasid käharaid latvu vastu tuulist taevast üksikud harvad männijändrikud. Kas oli neid sinna istutanud inimkäsi hallis minevikus või külvanud tuul — kes teab seda! Puuks nad olid kuidagi kasvanud, kõverad ja keerus, mõnedel mehekeha jämedune tüvi väänlemas pooleldi mööda liiva, üksikute juuresoontega liivasesse kamarasse kinnistunud, teistel sõlmised ja vigastatud oksad vastu maad. Aga ladvad tõusid kõigil siiski nagu ilutsevalt ja elurõõmsalt kõrgemale, jahedasse ja kergesse mereõhku, kuid ulatusid vaevalt hüttide harjadest kõrgemale ega suutnud seetõttu pakkuda Leeteotsa külale mingisugust varju või kaitset.

Leeteotsa oli ja jäi kõikide meretuulde kaisutada nagu enamus lahekalda kalurikülasid. Ega suutnud varjata vaba vaadet igast hütist avamerele ka piirivalvurite poolt oma kordoni kaitseks istutatud männihekk, sest istutatud mänd osutus õrnaks — neid kuivas ja kõdunes enam, kui mehed jõudsid neid tassida metsast ja sõduritena seada ritta.

Meri siin ei armastanud rahu, tormitsedes ja tuisates alalõpmata vastu majakõrgusi ja väiksemaid raudkivi-mürakaid. Ning mänd ei hoolinud korrast, nagu tarngi, kasvades vahel aia ääres, vahel kesk kaluri madalat kartulivagu, nii nagu talle just meeldis. Teinekord ronisid mõlemad üleannetute poisikestena isegi kaluri õue või aeda, lokates seal võidu istutatud marjapõõsakese või soolasest tuulest võssujäänud kirsipuhmaga, ajades end üles mööda aedu ja majaseinugi. Mänd ja tarn olid siin ainuvalitsejad oma leplikkuse poolest mul-

lasega ning võisid laiutuda; majade taga metsa pool aga, kus väikesed põllulapikesed olid hoolikamalt haritud, taganesid nad häbelikult, andes ruumi kapsale, peedijuurikale, orasheinale või virnale; viimaks, seal, kus maapind laskus ja madalaks metsaks muutus, isegi kuusele, kasele ja lepale kesk lopsakaid mustika- ja sinikavarsi. Ent seal lõppes ka Leeteotsa ja algas võsane, jändrik riigimets, ulatuv kilomeetreid sisemaasse.

Sealpool metsa ja võserikke algas leeteotsalaste arvates õige elu. Siin tuulisel ja kehval rannikul elutseti kuidagi nagu vastu tahtmist. Kunagi ammu, isade ja isaisade aegu, tõsi küll, Leeteotsa oli olnud tugevate ja hinnatud kalurite kodukohaks — nüüd aga elasid siin peamiselt naised ning vanadusest väetid ja noorusest nõdrad. Osa Leeteotsa teovõimsamaid ja tugevamaid mehi oli riisunud mõninga aasta jooksul tormine meri, järelejäänud olid naaberküla purjekatel ja pealinna aurikutel meremeestena kihutanud iga nelja tuule poole laiali, et otsida õnne avarast maailmast, et panna oma ihurammu ja mõistus mängu paljutõotavama tasu ees, kui suutis pakkuda kehvalt võrku rippuma jääv kilu, räim või lestakala.

Seetõttu valitses juba mitmendat suve Leeteotsal igapäev ühetaoline pühapäevane rahu. Harva libises kiviselt valgmalt paat merele, veel harvem kuivas mõni võrk õrtel võrgusaunade ees, mis maha jäetud koertena lömitasid põndakul vastu kivist valgmat, katused tuultest sasitud, uksed viltuvajunud.

Ei suutnud siia laste- ja naisteküiasse õiget elu tuua ka üksikud suvitajad linnast, kes tulid mahajäetud, nurgatagusesse randa kosutama linnaelust pingulikistud närve ja maitsma päikesekõrvetust. Leeteotsa oli igav ning vaikne. Elevust natuke tõi ainult iga nädal paar korda lähemast linnast saabuv autobus, mis sõidutas posti kui ka suvitajaid, ja laupäevaõhtused külanoorte kogunemised kiigele riigimetsa servas, sest sinna olid harjunud käima ka nooredmehed paarist naaberkülast ja sealtpoolt metsa. Seal lauldi ja leelutati, mängiti ringmänge ning aeg-ajalt, kui mõnel külapoisil juhtus kaasas olema suupill, lööi selle kehva muusika saatel isegi tantsu.

I.

Ühel juunikuu sauna- ja kiigepäeva õhtul, kui päike kallas parajasti oma viimast tuld kühmulistele kividele, kõveratele mändidele, võserikule metsale ja rõõmututele majahüttidele liivasel teeserval, sumpasid kaks tüdrukut rutates ranna poole, sinna, kus neemeriba kõige kaugemale merre ulatus ja kust aeg-ajalt kajakad nagu ehmudes lendu tõusid, et silmapilk hiljem jälle vaikselt laskuda suurte kivide vahele, adrusodisesse merre otsima kehva õhtueinet. Tüdrukute paljad sääred välkusid imelikult veereva päikese veretuses, nagu oleksid nad voolitud läikivast pronksist, nende lühidakslõigatud juuksekahlud hilplesid tuulevines, mis puhus merelt, ja nende taga jooksid nende pikad varjud, vaikselt ja salapäraselt hüpeldes puust puule, kivilt kivile, liivahunnikult teisele nagu tontlikud hiilijad. Liiv kõhises, tuisates tasases õhtutuules vastu lõikheina puitunud varsi, küla taga ammus kellegi lehm ja saunadest valgus maa poole laiu, vormituid suitsutorte nagu heinasületäisi.

Jõudnud veepiiridele, sinna, kuhu aeg-ajalt sirutab oma lakkuva keele kivirisust läbimurdnud võimsam laine ja niisutab liiva siledaks, klaassiledaks asfaldiks, raputasid tüdrukud jalgadelt lahtise tolmu, kergitasid natuke oma õhukesi, odavast rii-

dest kleite ja sulistasid pooleldi vees käies edasi, üksikute suuremate kivide poole, mis neemel kasvavast männitukast alates jooksid kitsa keelena merre, kus murdus nende vastu ulguvetelt tulev ummik, järsk ja raske nagu müür. Seal pahises ja turtsus meri lakkamatult, piserdades oma vahuga kivimürakaid, siin maapiiril, graniidirüngaste taga oli ta aga vaikne ja rahulik nagu unine laps.

Väiksem, kräsuspealisele männile sarnanev tüdruk tõstis silmad korraks jalult, viskas pilgu päikesele, mis ähvardas iga hetk kukkuda lainetesse seal kuskil kauguste taga, ja küsis siis saladuslikult:

Oled sa kunagi näinud, Viiu, nii päris oma silmaga . . ?

Pikem ja sihvakam tüdrukutest hüppas kaljukitse kergusega kivile, tõstis käe päikesekiirte kaitseks silmade kohale, vaatas tähelepanelikult loojangu poole, pöördus siis tagasi ja ütles:

— Nii ere teine, et teeb kohe pimedaks . . . Oh, kui ma oleksin näinud, siis, tead, et oleksin ammugi siit läinud!

Viimane lause oli öeldud sellise kire ja tulega, et rässakas, männitüve taoline Laose Senni pidi ohkama. Ta oli tüdruk, kes maast madalast kasvanud külaelu külge, rassinud koos poistega metsas, põllul ja merel, hoidnud lapsi ja karjatanud loomi, rookinud kalu ja riputanud kuivama võrke. Kunagi ei osanud ta õieti kujutleda, miks siit Leeteotsalt kiputi ära ja kuhu õieti. Paljud seljapöörajad olid taas saabunud külla, teised aga olid jäädavalt kadunud. Neist teati sama vähe kui sellest maast, mis asus kaugel mere taga, või harvast laevast,

mis kündis pikka ja rahulikult Leeteotsast mööda kõrgel mereseljal. Niihästi maa sealpool merd kui ka juhuslik laev äratasid Sennis sageli võõrastust. Samasugust võõrastust kippus esile kutsuma Sennis viimasel ajal ka ta lapsepõlve sõbranna, Männiku Viiu unistus äraminekust. Ta kehitas oma kohmakaid tööinimese õlgu ja algas uuesti:

— Ah sellepärast sa siis tahadki näha, et . . . minna? Siis vist oleks küll parem, kui üldse ei näeks . . .

Sihvakas, hästiarenenud puusadega ja lokkisjuustega Viiu, kelle nägu oli nagu voolitud siledast, roosast marmorist ja kelle suured sinised silmad rahutult olid piirelnud ümber vette sukelduda ähvardava päikese, heitis sõbrannale peaaegu vihase vaate:

— Kas sa oled kuulnud, et mind kutsutakse „Ilusaks Viiuks“?

— Olen kuulnud küll . . . Kõik poisid kutsuvad . . .

— Ja seda vist pole sa ka veel unustanud, et mina ainukese meie küla lapsena oman keskkooli haridust? Mis sa arvad siis, mida võivad mulle pakkuda need meie küla poisid, mühakad ja kohmakad mehekolakad, kes mind peavad ilusaks? Mitte midagi muud kui tavalikku rannanaise rasket ja roppu elu! Kraabi küüntega maaveert ja kisu paadis aeru teinekord, nii et piht on juba viie aasta pärast vimmas! Kas siis inimesel, kes haridust on saanud ja kel natuke jumet, muud paremat maailmas tõesti ei peaks leiduma?

— Aga, Viiu! Sul on ju piirivalve Volli! kil-

kas jässakas Senni juuksetuttide hüpeldes ümber punaste kõrvalehtede.

— Volli! õhkas Viiu kükitades kivile ja peites kleidisabaga märgi jalgu vilu loodetuule eest. — See on samasugune maapoiss nagu teisedki. Ainult, et longib püssiront õlal mööda randa ringi, kuna teised teevad tööd, püüavad kala või sõidavad merel. Lihtne ja tavalik üleaja-teenija, vanapoiss, kes seepärast siia külakolka tuli, et mujal enam leivatüki järele joosta ei jõudnud. Isa, kadunuke, ütles alati, et Volli on mõni põhjakõrbenud vangivaht või lahtilastud politseikordnik. Ja seda ta on. Jookseb mu järele ja hiilib igalpool nagu kaval täi! Kellele teda vaja! Oh Senni, kui sa teaksid kui õnnetu, õnnetu ma olen!

Senni istus sõbranna kõrvale laiale kivile, vaatas korra vargsi ringi ja tähendas siis nagu muuseas:

— Räägitakse, et Vollist saab uus kordoniülem. Kordoniülema proua, iga plika oleks kade . . .

— Olgu, mis see minu asi! viskas Viiu üle õla.

— Aga kui sa oled Volliga nii olnud . . . kas sul siis täitsa ükskõik on, kes ta naiseks saab? kiusas tõmmunäoline, väike männijuurikas edasi, uurides sealjuures ise hoolega sõbranna kaela ja valgeid juukseid, mida kullatasid päikese violetsed kiired. Ta oli seni hoolega peitnud iga sõbranna eest oma huvi laiaõlalise piirivalvuri vastu, leides seepärast kõige kohasema olevat praegu säärase ükskõiksuse jutuga tõe jälile jõuda. Ning aimamata sõbranna salakavalust, lihtsameelne, unistava iseloomuga Viiu pahvataski:

— Olnud! Mis mina sinna parata sain, kui ta kord poolpurjus-päi ja vägisi mind suudles... Aga kas ma siis eluaeg niimoodi ennast pean vägistada laskma inimesel, kelle vastu mu süda on sama külm kui see kivi? Sa, Sennike, oled muidugi mõistlik ja pead ilusti suu. Jäägu ainult meie teada, omavahel, ehmus natuke, — aga minust ei saa, nii tõesti kui ma elan, kunagi Volli naist!

Senni pani hästi tähele ilmet, varje ja päikeselaike ütleja näol ning — uskus, rõõmutsedes endamisi nii, et tundis eneses tungi hüpata üles ja tormata laintesse, metsa, kiigele. Ent see tung kustus kohe: ta talitses end hästi, tõmmukskõrbenud näonahk peitis täielikult enese taha suure sisemise lainetuse. Sirutas vaid paljad jalad kivile välja ja ütles pikka:

— Nüüd hakkame vaatama, päike kustub pea.

Suur punane tulekera veepinnal paistis hällivat ja kõikuvat nagu värskelt värvitud võrgupulla või ankruboi. Korraga hüppas ta natuke üles, taevasse ja merepinnale joonistusid lillad kiirtevihud ning siis polnudki ta enam kera, vaid lömmivajutatud ratas, poolik sõõr, mille alumine osa pistetud vette. Ent tollest veepinnale jäänud rattaski leegitses veel sellist valgust ja tuld, et tüdrukute silmis tantsima lõid tuhanded mitmevärvilised rattad, kerad ja sõõrid. Kuhu ka pilku poleks juhtinud peale loojuvasse päikesse vaatamist, kõikjal tantsisid lillad, rohelised, sinised, mustad, kollased ja punased sõõrid. Kogu loodepolne silmapiir oli korraga täis miljoneid hüplevaid tulikerakesi, veepinnal ja kõrgemal taevaviirul, kus pikad punased vihud karglesid

rahutult lainete kohal rippuvatel põuapilve sagaratel, värvides neidki veripunasteks ja sinililladeks. Merepind viskles rahutu sulametallina, seal, kus aeg-ajalt murdusid lainepead, kerkisid nõrgad madalad vikerkaarekesed veetolmust, ja silmapiiri viimasel joonekesel süttisid valged laineharjakesed järsku nagu plahvatavad bengaalituled. Pärivalgust idasse vaadates aga mustas ja sinetas seal rahutu vesi süngelt. Pilvedki rippusid seal nagu külmanud konnad jääs: liikumatud, võikad, mustlillad, räpased. Ja üle mere vihises lõikav loojangutuul. Tuul, mis nagu küünistas, silmad vesiseks tõmbas ja rannal mändide käharad pead sassi ning värisema lõi. Samal hetkel, kui iiling sasis mändi, kukkus tuline päikeseratas järsku vette. Nagu oleks mõni suur kala ta tõmmanud vee alla — ainsa hetkega polnud teda enam. Üleni tõmbus meri sinimustaks ja ähvardavalt karmiks. Randa rühkivad lained püüdsid nagu vihaleärritatud sokud tabada oma vastaseid, kive, ikka järjest kõrgemalt. Oli korraga külm ja igav. Kõik tulukesed kustusid hoobilt, nagu oleks lõigatud läbi miljonid nägematud voolujuhtmed.

Hinge kinni pidades jälgisid tüdrukud seda värvidemängu, vidukil silmad kogu aja punktil, kus rahutu meri näis neelavat päikese. Nad ei hoolinud eredast loojangutulest ega tuhandetest valepäikestest, mis nende silmis sätendama lõid — nad ootasid pingul ja põnevalt. Aga kui maailma valgus viimaks järsku kustus ja veteväli morniks lõi, pöördusid nende pilgud teineteisele. Peaaegu üheaegselt küsisid nad:

— Kas sa nägid?

Ja peaaegu sama üheaegse pearaputamisega vastasid teineteisele pettunuina eitavalt. Viiu suurtes ümmarates linnusilmades virvendas isegi midagi nagu pisara taolist. Ta kõrgele otsaesisele, valgete juuksetukkade piirile tekkisid ristloodis kortsud ja pehme, kaarjas ülalhuul tõmbus pingule, kui ütles jonnakalt:

— Aga ma pean kord nägema! Ma hakkan iga õhtu siin kividel käima, kuni ma ükskord siiski näen. Mul on niisugune tunne, et näen . . .

Senni mustad silmad naersid, silmist valgus muie pikkamisi ka tedretähnilisele, ümmarale näole:

— Ega seda igaüks ikka näegi, ütles ta kahtlevalt. — Näevad ainult need, kes elus väga õnnelikuks saavad või kes kaua elavad . . . Meie vanaema oma kaheksakümne viie eluaasta jooksul on näinud ainult kaks korda. Esiteks siis, kui oli pruut, pärast kui vanem onu Mihkel Ameerikast pärandas vanaemale paar tuhat dollarit. Mõlemil korral ennustas kiir talle head. Aga, mis sa arvad, missugust suurt õnne võiks kiir ennustada praegu mulle või sulle?

— Mulle? kordas Viiu mõtlikult. — Ma tahan teada, kas mul läheb hästi laias maailmas.

— Kavatsed siis ikka päris kindlasti ära minna?

— Mul on kõik ettevalmistused tehtud... Ootan ainult kirja.

— Ja lähed ka ilma rohelist kiirt nägemata?

Linnunäoga Viiu vaatas mõtlikult männilatvadele. Seal õhetas veel midagi kustunud päikesest, tumerohalises oksastikus kõrgel nagu oleks hõõgunud

liimuskiga kattuvad söed. Ta ohkas ja ütles siis kindlalt:

— Isa mul enam pole. Vana emake elab pensionist. Mis mul ikka. Muidugi lähen . . .

Samal ajal kostis kivide vahelt kellegi jalaasteid ja mehehääl mõmatas, nii et tüdrukud kiljudes üles hüppasid.

— Ah lähete küigele või? Tore õhtu, kõik nooremad koos. Muidugi tuleb minna. Tere, tütarlapsed!

Rohelises frentšis piirivalvur tõstis käe mütsi äärde, naeratades endamisi õnnestunud ligihiilimise üle. See oli pikk, tugev mees, tuultest ja mereõhust parkunud näonaha ning paksude kollaste kulmupuhmastega. Ta õlal kõlkus allapoole pöördud toruotsaga laskevalmis püss ja silmad hüplesid rahutult, luuravalt pealuus, nagu tahtes igas inimeses ja esemes rannal näha midagi seadusevastast, kahtlast.

Tüdrukud naersid oma ehmatust, sülitades vingesse tuulde, mis vedas nende kleite ümber paljaste säärte kitsaste püksiharudena. Nad katsusid võidelda tuulega, aga nähes selle võitluse mõttetust hüppasid kiljudes kivilt alla pehmele kruusale ja jäid nõutult seisma. Viimaks haaras Viiu natuke pahaselt sõna:

— Noh, kas on nüüd süda rahul, et said jälle ehmatada meid?

— Aga Viiu. Volli tegi ju ainult nalja! kaitses Senni poissi.

— Ärge siis nii kuri olge, Männiku preili, ümises vormikandja kohmakalt püssirihmast äravenitatud õlga kergitades. — Nägin preilisid kuulust rohelist

kiirt ootavat, jäin siis isegi paigale, ja kui kiirt ei ilmunud, mõtlesin, et õige vaja natuke lohutada lapsi . . . Laupäeva õhtul südamevaluga magama minna, see ei ole ilus!

— Ilus! Kas see ilus on, kui sa nagu spioon iga teiste sõna ja juttu salaja pealt kuulata püüad? turtsus Viiu ümmargusi silmi pilukile kiskudes ja vihast nägu teha katsudes.

— No-noh, kas siis tütarlastel on nii suuri saladusi, mida maksab kuulata? irvitas mees.

— Pole sinu asi! kähvas Viiu, tõmmates Sennit käest. — Lähme!

Aga väike rabamännile sarnanev tüdruk tõrkus. Astus sammu, kuid pöördus tagasi rannakaitsja poole, kes teda uudishimulikult mõõtis silmadega pealaest punaste kandadeni.

Viiu lonkis mõne sammu eemale, kordas kutset, aga kui nägi neid toetuvat külg-külje kõrval kivile, lippas ta vilkalt minema, nii et paljad jalapäkad aina välkusid üle pika tarna ja kivikobarate. Ta imetles sõbranna äkilist huvi, võrdles seda oma huviraasukestega, mis too mees kunagi paari aasta eest oli suutnud tema veel hoopiski plikalikus südames äratada, ja sampsis usinalt liivast teerada kõrgete mändide all edasi, sinnapole, kus mustasid küürus varestena majahütid.

Taevas oli tõmbunud hämarasse pilve, meri urises vihaselt karidel ja kidurad, pooleldi maasroomavad rannamännad kõigutasid jõuetult päid, vajudes ikka enam looka valju loodetuule ees. Taamal mustas metsaalune, lage rand oli nii nukker ja igav, et Viiu tundis algavat seletamatut tusahoogu,

säärast pahatujulist õhtut, mil ta võimatuks pidas minna teiste inimeste hulka, mil ta tavaliselt oli harjunud istuma oma madala kambrikese akna all ja nutusilmil vahtinud kustuvasse ehasse kaugel vete ja taevapiiril, sinna kaugusse, kuhu ta igatses, aga kust polnud tal ema ega teiste arvates loota midagi head. Rannarahva hulgas liikus vana muistend, kes loojangul näeb rohelist kiirt, mis kustuvast päikesest lööb otse üles taevasse ja nähtav on vaid silmapilgu, see saab õnnelikuks ja rikkaks. Nüüd ootas ja vahtis Viiu juba teist suve toda kummalist õnnekiirt — aga oli seni ikka ja alati pidanud tagasi pöörduma pettumusega südames. Pettumus sünnitas viimaks ta südames hirmugi, ning seepärast venitas sõiduga pealinna, välismaale, kus oli rida koolisõpru ees, kes teda kutsusid oma keskele, kirevasse, huvitavasse ellu iga kirjareaga, mis saabus sealtpoolt merd. Ent lõplik pettumus ka mehes, kes teda siin oli varemalt teatud määralgi huvitanud, oli sundinud otsustama. Ning nüüd olid viimaks asjad nii kaugel, et ootas järgmisel nädalal ainult kirja laevakaptenilt, isa vanalt sõbralt, kes pidi ta kaubaaurikuga viima Inglismaale keeleõppimise otstarbel. Teadis vägagi hästi, et tal tuleb mängida seal lastekasvataja või pesulappija tähtsusetut osa. Ent lootis siiski oma vabadele minutitele, lootis, et kirev maailm ja määratu suur linn suudab teda köita ja pakkuda talle oma kõige haaravamat ja huvitavamat.

Nende lapselikkude unistustega viskus Viiu tol õhtul asemele. Aga tal puudus rahu, unistused muutusid tuhmiks ja sogaseks kui madal vesi tuulise ilmaga. Aeg-ajalt tõstis ta pea ja kuulas kuis kii-

gelt metsaserval kõlasid lauluhelid. Ta tundis oma kindla ja nootipidava hääle puudumisel lauljaid pahatihti komistlevat ja nagu kõhklevat. Hämarus lehvis koos lauluhäältega üle küla ja ranna, sahistades tiibu nagu suur kalakull. Mets mühatas aeg-ajalt ja neemetipust kajas ühetooniline salavihane võitluspahin kividelt, kus raugelt surid ulguvete lained. Üksik nahkiir lendas rutates, madalalt ja hädiselt tiibu pekstes, nagu oleks teda jälginud mõni tugev kiskja.

Korraga vaikis laul, vastu tuult kostsid aknalaual toetujale nõrgad, korduvad hüüded:

— Viiu, Männiku Viiu, tule „Lepalindu laulma!

— Tule „Lepalindu" laulma!

See oli ta paljudest nukratest lauludest armsamaid. Tüdrukutekoori saatel võis ta seda laulda nii tundeliselt ja südamessehaaravalt, et kiigele kogunud vanemad inimesed tihti pidid õhates tunnistama: küll see Viiu aga oskab laulda, ära sulatab südame seest.

Aga täna Viiu ei saanud laulda. Kui ta oleks läinud „Lepalindu" laulma, oleks ta hakanud ise nutma härdusest. Tundis seda kogu närvikavaga ja tõmbas kiusatuse vältimiseks akna ropsudes kokku.

Ent laulahääled leidsid endale tee läbi seinapragude ja aknaraamidegi. Pikka ja venitades tõmbasid tüdrukud, Laose Senni hääl ulatumas kõigist üle:

. . . Lenda, lenda, lepalind,

Viimast kord veel palun sind . . .

Lenda üle laia vee, sinna, kus mu kallike . . .

Viiu surus käed kõrvadele. See oli valus, otse füüsiliselt. Ei, parem enam mitte midagi näha ega kuulda Leeteotsast! Eemale, kaugele! Tal oli enesest korraga hale ja häbi, kuidas oli ta haritud inimesena võinud leelutada koos külatüdrukutega sellist mõttetut joru!

II.

Teisipäeval saabus kaptenilt Viiule lühike jaatav vastus ning neljapäeval istus ta pussi ja sõitis. Saatmas olid teda peaaegu kogu küla noored, õnnitleti palju ja sooviti paremat kordaminekut. Kui masin liivasel teel suristama hakkas ja kodukoht juba mändide varju kadus, kui randa, heledat ja päikesepaistelist, enam näha polnud, kui ümberringi mustas ainult sügav, roheline okasmets nagu samet — meenus kohe Viiule, et saatjate hulgas puudusid piirivalvur ja metsavaht Kägu, too suur sõbramees ja laululööja, kes kord purjus päi oli palunud ta kätt, aga mingit vastust saades tõmbunud nagu eemale kogu Leeteotsa talust, süvenenud oma metsadesse ja asjaajamistesse, olles nagu unustanud noorte inimeste trallid ja lõbud. Kas sellele heasüdamlikule ja sõbralikule poisile siiski liiga valus polnud ta ärasõit? Miks muidu puudus ta poolpidulikult saatmiselt? Ent mis sai tema sinna parata.

Viiu kallistas silmadega paksust okasmetsast üksikuid väljahüppavaid valgekoorelisi kaski ja laiu, haralisi sarapuupõõsaid tee ääres, kust oli sageli korjanud pähkleid, mõteldes endamisi: hüvasti, sõbrad, mingu teilgi hästi! Viiu jahmus, kui kitsal metsavahelisel teel kuuseoksad nagu lahkumisvalus kaelustasid kõrget pussikeret, keerles rahutult ist-

mel ja püüdis iga puud, kivi ning kändu silmadega hüvasti jätta, vähemalt visata viimast, hellitavat pilku. Tundus kitsas ja umbne siin õhukeste vineerseinte vahel, mis kandsid teda ikka kaugemale ja kaugemale Leetotsast, kodust, emast ja kõigist lapsepõlve sõpradest.

Kui viimaks mets järsku lõppes soonikuga ja algasid kihelkonnameeste laiad, igavad põllud mõne üksiku kivikangru ning kidura kase või pihlaka peenral, oleks ta tahtnud peatada masina, et veel kord heita vaadet Leeteotsa sammaldunud kuuskedele ja kirjude tüvedega kaskedele, mis nagu kummardusid kiirelt kihutava sõiduki poole.

Aga laiad rattad keerutasid üha hoogsamalt tolmu üles, mida paremaks muutus tee, seda kiiremalt läks sõit ja — ikka kaugemale jäi rand, kodu, Leeteotsa, metsad, kivid.

Jaamas ohkas Viiu ja — astus raske südamega rongi, mis viis ta hiliseks keskhommikuks pealinna. Oli nii väga igatsenud lahti saada kõigest ühendavast Leeteotsaga, aga nüüd taipas vast esmakordselt, et kandis toda viletsat küla ja kehva kodu eneses ega võinud tast vist millalgi päriselt vabaneda, tunda end lahti sealsetest inimestest ja lihtsast loodusest.

Nädal hiljem ühel sompus ja udusel hommikul ärkas Viivu oma kitsas kois kapteni kajuti kõrvalruumis tundmusega, et laev seisab. Puudus tavaline, igapäine ja öine, juba kõrvu ning ergukavasse sööbunud masinate monotoonne mürin. Päral! välgatas tal läbi aju ning silmapilk oli ta jalul ja riides.

Tekil korraldasid tüürimehed madrustega laeva lossimisvärke, avati luuke ja õlitati auruvintse — ilusaid, plekkvitsadega ümbertõmmatud puumassi palle nagu värskeid suhkrutükke. Märganud hommikkuues tütarlast nõutult vahtivat vastu taevast, kergitas vana merikaru oma nokkmütsi, mille sinine põhi oli soolasest mereveest halliks tõmbunud ja sõnas lõõpivalt:

— Noh, täna viskame preili vintsi otsa ja aidaa — how do you do!

— Kas see siis ongi London? vidutas Viiu uskumatult suuri silmi.

Niipalju kui udu näha lubas, ei seletanud ta midagi peale madalate, räpaste ja suitsunud kivihoonete ümberringi. Kuskilt paistsid suured raudsete haaradega tõstekraanid; kümme, kakskümmend tükki reas kui soomustatud rüüs sõdurid. Taamal mustas kõrge silla kaadervärk ja silla alla lookles laevakülgi uhtes sopane halliveeline jõgi, mille keskpaigas aegajalt tekkisid seletamatul põhjusel vihased, üksteist purevad murdlainekesed — sama räpased ja näotud kui kogu ümbrus. Eemal palistas jõekallast päratu hulk mitmesuguste lippudega ja igas võimalikus värvis laevu, väikesi kui ka suuri. Laevade vahel askeldasid pirisevate parmudena kiired mootorpaadid, ühed vedades laiamaolisi praame kui täissöönud kiile, teised kihutades niisama. Kaldalt, mis oli laevast ainult mõnekümne sammu kaugusel, paistis üksikuid kolletunud näo ja kühmus turjaga jalakäijaid. Paljudel kõlkusid vihmarjud käevangus või lehvisid vihmakuue siilud. Kuskilt puhus, raske, soe ja soolakas-vesine tuul, mis tõmbas

huuled kipra. Ja tuulega kandus võõrastava tütarlapse kõrvu imelikku kohinat, nagu oleks kuskil eemal, majade taga või maa all mühanud tugev hiidmets, nagu oleks joosnud korraga miljoneid jalgu siledal tantsupõrandal või urisenud kari vihaseid metsloomi.

Ta pingutas silmi ja kõrvu, toetudes rinnaga vastu tahmast reelingit. Aga kõik, mis ta suutis näha, oli see, et sillast aegajalt üle veeresid suured majakõrgused autobused, et võdinal jooksid elektritrammid ja mustadest täpikestest koosnev inimsipelgate kari kord tihenes või hõrenes kõrgetel kivikõnniteedel jõe kaldal. Ainult salapärane mühin ei vaikinud hetkekski. Ta pöördus kapteni poole, tähendades:

— Kas Thames nii kohiseb või ulatub mere mühin siiamaale?

Hõredate vurrudega vanamees muigas:

— Ei kumbki. See, mis kuulete, on Londoni tuiksoonte peksmine. Miljonite inimeste jalaasted ja hüüatused, miljonite rataste müdin ja masinate võrin — see kõik ühineb Londoni iseloomulikuks kohinaks.

Viiu vahtis suuril silmil tühjusse. Räpaste majade siluetid ja sadamavärkide piirjooned lõid tantsisklema. Seal, nende taga oli siis too maailma süda ja valitseja, uhkeim ja võimsaim Babilon moodsal ajal. Seal oli suursugusus ja pillav küllus, igast maailma otsast kokku veetud rikkus ja toredus.

Ta jooksis ruttu oma väikesesse kajutisse ja hakkas pakkima kokku asjakesi, et mitte enam kuulata toda pead pööritama ajavat kohinat, võigast ja

saladuslikku, mis meenutas petlikult merd ja Leeteotsat.

Tundis oma kõhetuid käsivarsi tasa värisevat, põlvis ja puusades lasus imelik, roiutav rahutus. Sajad mõttekillukesed tormasid korraga läbi aju, segaselt ja katkendlikult nagu kuskilt kärisenud filmilindist. Raugeval jõul võitles ta vihaselt silmile tükkivate kollaste juuksekahludega, millest meretuul oli välja pigistanud viimased lokid. Oleks tahtnud olla korras ja nägus, nagu kõik siin maailmalinnas öeldi olevat, aga nüüd ei suutnud oma närustest juustestki jagu saada!

Ent oma metsaküla tütarlapse visadusega sai ta enesest peagi võitu. Ja kui paari tunni pärast laeva astusid kooliõed, kes talle muretsenud koha kuhugi perekonda, ise juba varemalt samasugustel kohtadel metropolis, võttis ta nad kaunis rahulikult vastu, vestles lihtsa ükskõiksusega sõidust, kodumaast ja sõidukaaslastest, meremeestest, nii et vastuvõtjad päris rahule jäid uustulnukaga ja arvamist avaldada julgesid, et säärasel tragil tütarlapsel siin varsti, kui mitte just kõik, siis vägagi auväärsed uksed avanevad ja et ta ükskord Inglismaalt suurima rahuloluga lahkub — kui üldse lahkub, naersid.

Vahepeal olid laevavintsid ragisema pandud ja puumassi pallid lendasid laevakerest suurte lumeräitsakatena kivikaile, sealt vaguneisse. Läbi tolle ragina kõndisid naised ettevaatlikult mööda hõljuvat ja nõtkuvat landgangi kaile. Kapten tõukas käe mütsi serva äärde, ütles head õnne noorele reisijale ja saatis laevapoisigi ligi, kes pidi ta raskemad kohvrid viima läheduses asuva maa-aluse

raudtee jaama. Noid pakke polnud palju, ja Viiu oleks tahtnud tugeva tüdrukuna ise tassida nad kohale, aga vastuvõtjad-saatjad ei lasknud sest rääkidagi. Suures linnas ei tassivat ükski daam ise oma kohvreid!

See oli esimene õpetus, mis talle selle maa pinnale astudes anti. Siin, üteldi, peab ka kõige mühakam köögitüdruk oskama esineda vajaduse korral daamina. Viiu elav kujutlusvõime sidus selle kõik džentlmeni ja leedi nimetusega, ning ta oli eneses tänulikki meeldetuletuse eest. Oleks veel muidu teinud kohe alul vea.

Nad läksid natuke mööda kivist jõekallast, sammusid siis tippides ühest trepist üles ja läbisid mingi laia katusealuse ruumi, kus kummalistes riietes, laiades põllsärkides ja kummulikäänatud korve meenutavates mütsides mehed jooksid vilkalt edasi-tagasi, tilkuvad kalakastid pea otsas. Nende riided olid räpased, kalalimased, kogu hoone haises tursast ja rapetest, aga nad ise naersid, hõiklesid vastamisi ja vatrasid sellises murrakus, et Viiule tundus nagu oleks ta sattunud Jaapanisse. Kuskil samba ääres seisis kõrgel puldil mees ja kirjutas aeg-ajalt arvusid mustale tahvlile oma pea kohal. Murd inimesi sumas selle koha ümber, kalakastid ja rahatähed lendasid käest kätte, punaste nägudega naised ja mehed hingeldasid tegevusrutus.

— See siin on Londoni kalabörs, seletasid Viiu saatjad.

Viiu oli näinud rannas suuri ja väikesi kalasaake, aga säärast kalaliha ladet, nagu avanes see ta silmi ees siin, polnud ta kujutledagi osanud. Siin

oli kalu terved laevatäied, mäed. Aga see kala haises vastikult, ja Viiu katsus enesest peletada mõtte, et temagi varsti võib olla sööb sealt räpaselt kivipõrandalt ostetud turski.

Siis ületasid nad väikese platsi ja astusid betoneeritud seintega kivitorusse, valgustatud ohtralt elektritorudest. Inimesed tormasid siin võikas rutus kõik ühele poole, ikka sügavamale maa alla — nagu taipas Viiu. Lõpuks jõuti maa-alusesse halli, mille seintel kirendasid sajad reklaamplakatid ja kus käigusuudel välkusid punased ning rohelised tuled. Hallist laskus trepp alla, suur ja lai, laiem kui maantee, kus ruumi kolmel autobusel üksteisest mööduda. Aga treppi mööda inimesed enam ei tormanud, vaid seisid rahulikult astmetel, kuna trepp ise vahetpidamata sõitis, ühe poolega üles, teisega alla, vedades inimesi, kuhu keegi aga soovis, alla või üles. Trepp ja hall olid täis paberirisu ja suitsuotsi. Nad jõudsid käigu lõppu ning saatjad lükkasid ta ühte parajasti ettetormanud vagunisse, poiss viskas pakid järele ja — juba nad läksid. Automaatselt langesid uksed kinni, automaatselt vajuti istmetele, rong tormas mürisedes edasi. Viiu sirutas pead, et vaadata linna ümberringi, aga mõlemilt poolt mustas vaid rasvane, paks pimedus — nad sõitsid sügavas maa-aluses tunnelis.

Siis tulid jaamad. Ikka täpselt ühesugused, roheliste-punaste tuledega, paberirisuga põrandail ja reklaamplakatitega seintel. Igas jaamas tormas sõitjad maha ja peale. Igal peatusel avanesid ning sulgusid vaguniuksed ühesuguse automaatse plaginaga.

Ses masinlikkuses puudus pisem kui ilu ja võlu. Viiu pettus niivõrd, et maa-alusest välja astudes ei viitsinud enam õieti ringigi vahtida. Istus ükskõikselt autosse ja lasi end sõiduta oma uude kodusse. Kuidas ta kõike oli kujutlenud hoopis teisiti, nägusamalt, huvitavamalt! Siin polnud kuskil muud näha kui suitsenud ja hallid kiviseinad, read klaasaknaid ja rivid pikki, peenikesi kaminakorstnaid katustel. Aguli pool, kuhu auto kihutas läbi omataoliste rägastiku surudes, peatudes ja pidurdades järsult, muutusid majad koguni madalateks, ja kui ta poleks teadnud end maailmalinnas viibivat, oleks ta meelsasti noid peenikeste plekkorstnatega maju pidanud Leeteotsa hüttideks. Nii viletsad, mahajäetud ja tuimad paistsid need ta silmale.

Teda võttis vastu sihvakas, kitsa näoga naine, kelle õhukesed ninasõõrmed tõmblesid kui heal hundikoeral ja huulte asemel oli vaid kaks õhukest ning kitsast punase värviga tõmmatud triipu. Naine kandis kodust hommikkuube ja madalaid kummitallaga kingi.

— I am very glad, kordas ta vahetpidamata.

Viiu ei osanud midagi vastata, kuigi ta hästi aru sai. Vahtis vaid nukrail silmil ringi avaras söägitoas, kuhu neid talutati. Seintel olid mõningad harilikud odavad trükipildid, paar portselaanvaasi postamentidel ja ühes nurgas puhvetikapp mitmesuguste pudelitega, lauapesu ja nõudega. Tuba oli hämar, ja vaatamata südapäevale põles kogu aja laelamp. Ainuke kitsas aken avanes kuhugi hoovi. Sealt paistis ainult teise maja hall kivisein ja seina

ning akna vahel pikka, loiult voogav, kollakas, sogane udu.

Perenaise vanust oli uustulnukal võimatu määrata näo järgi, mil lasus terve kiht pastasid ja puudrit. Ka liigutused olid tal vilkad nagu mõnel noorikul. Ainult hääl kähises vanalt ja kulunult, meenutades äramängitud grammofoniplaati.

Seletanud, et mees viibib kahjuks parasti ametis City's, et tal on ainult kaks väikest tütart, toredad kaksikud, kellega noorel leedil tuleb aega viita ja neid vahetevahel karjatada, perenaine tõmbas puhvetikapist esile paar pudelit ja klaasid, sõnades:

— Let's take a trop of whisky!

Rõõmsa naerulaginaga nõustusid saatjad. Klaasidesse kallati tilk viskit ja soristati teisest pudelist soodavett. Viiu nägi, kuis kaaslased suuri lonkse neelasid võõrast jooki, tal aga ei tahtnud kuidagi alla minna huultele lastud tilgakegi.

— See on viha ja vastik, seletas teistele.

— Küllap harjud, vastati. — Siin tuleb paljuga harjuda.

Mõneminutilise jutlemise järele pöördusid saatjad minekule ja perenaine juhatas Viiu temale valmispandud imetillukesse köögikõrvalisse ruumi, mille vangikongi taoline aken avanes otse vastu taevast. Toas oli ainult väike lapsevoodile sarnanev magadisase ja jalgadel kõikuv kitsas, sahtlita laud. Nurkades silmas Viiu ämblikuvõrke ja prügi.

— Nüüd pange kodused riided selga, siis lähme lastetuppa, tutvute ka meie väikeste leedidega . . . naljatas perenaine. Aga samas kostis laste virisemist kuskilt eemalt, ja ta lippas rutates minema.

Viiu laskus tuimalt asemeservale.

See oli siis see igatsetud suurlinn ja mitmekesine elu. See kitsas vangikong ja virisevad lapsed, räpane aguliümbrus ja sompus taevas. Ta oleks tahtnud peaaegu haarata kohvrid, joosta laevale ja karjuda:

— Viige mind tagasi!

III.

Aga ta jäi paigale, mõistliku tüdrukuna end lohutada püüdes nõuandega, et siin paljugagi tuleb harjuda.

Juba järgmisel päeval talle anti teada ta kohustused ja õigused. Tema hooleks jäi igahommikune laste vannitamine ja riietamine, mida tuli teha perenaise enese juhatuse ning järelevalve all. Siis tuli tal lunchini või high-tea'ni, paraja õhtupoolikuni, laste järele valvata, kui emand ise väljaspool kodu viibis — ja väljas käis ta pea igapäev, unustades end sageli tundideks — ühtlasi oli ülesandeks korras hoida ja lappida laste pesu ning riided. Õhtupoolikuti paluti teda teenijal aidata köögis lõuna valmistamisel ning õhtul pidi ta hoolitsema selle eest, et väikesed leedid, kaks kidurat jonnipunni, saaksid õigel ajal ja korralikult magama. Kõige selle vastutasuks lubati talle omaette tuba korteris, täieline ülalpidamine perekonnaliikme õigustega söögilauas kui ka seltskonnas ning neli tundi vaba aega iga reede ja teisipäeva õhtupoolikul. Peale selle veel iga kahe nädala tagant üks täielik vabapäev ja — taskuraha. Viimase andmise sageduse ja määra kohta muidugi Viiu ei saanud seada mingisuguseid tingimusi, kuigi ta väike rahatasku oli hoopis tühi ja nii mõnigi ost osutus hädavajalikuks.

Viiu armastas lapsi nagu enamus terveid ja elujõulisi naisi, püüdes seepärast teha nende heaks kõik, mis suutis. Ta hoidis nad puhtad ja toitis täpselt kellaaegadel, nii et pereema mõne päeva pärast oli sunnitud tähendama heakskiitva peanoogutusega:

— Olete distsiplineeritud ja korralik tütarlaps.

Tütarlapse põsed lõid õhetama ja ta mõtles, et sama päeva vabaks õhtupooleks ehk pihku pistetakse ka väike taskuraha. Ta viivitas väljaminekuga, kergelt mõista andes tarvidust äridesse sisseastumiseks. Aga kitsaste huulte ja kõrgete jalgadega naine vastas vaid:

— Siis peate ruttama, suletakse varsti.

Viiu läks, lonkides mööda agulikaupluste aknataguseid, väikesed käed kistud rusikasse. Ta ei tundnud linna ega julgenud kaugele tormata. Teinud tunnilise jalutuskäigu, hiilis ta tagasi majja ja sulges end oma tuppa. Ta mõtted jooksid ümber kolledžide ja teiste õppeasutuste — aga kuidas pidi ta pääsema nende ligi, kui tal puudus raha minimaalseikski kulutusteks? Edasi tundis ta vajadust paari sukkade ja mõne väiksema riidehilbu järele, sest isegi teenija Smithide perekonnas näis olevat varustatud mitmekesisemaga kui tema. Ent millega muretseda sääraseid asju?

Ühel õhtul, kui ta Upper Streetil asuva kooliõegi teadis parajasti vaba olevat, otsis ta selle üles, kutsus jalutama ja küsis:

— Mismoodi sa rahadega ka toime tuled?

— Niisama! Ajan läbi peaaegu pennita . . . Süüa saab ja peavari on, vastas kooliõde avameelselt.

— Kas keelt õpid kõvasti? Käid kolledžis?

— Niipalju õpin, kui kodus räägitakse. Kolledži pole enam paaril kuul jalga tõstnud.

— Räägid lastega või?

— Seda ka. Aga meil käib seltskonda. Noored kenad poisid. Tahad, teen sindki mõnega tuttavaks? küsis väikesekasvuline, odavas mantlis, hoolimata kõnnakuga tüdruk, kelle Viiu teadis olevat ühe linnalähedase väikemaapidaja tütre.

Muidugi polnud Viiul midagi tutvuse vastu välismaalasega, ja nii lepiti kokku, et ta tuleb juhuslikult Helmile külla järgmisel reedel, nende ühise vabapäeva õhtupoolikul, kui Adamsite pool istub parajasti bridžiseltskond.

Ja läksid jälle teine teisale kaks tüdrukut võõras, alati mühisevas linnas, kesk värviliste elektripäikeste sära ja miljonite sahisevat ruttu. Mehed jooksid paljapäi, naised paariti ja salgus lobisesid õõnsate kurguhäältega, mundrites hotellipoisid ja lehemüüjad tormasid läbi rahvamurru, röökides, midagi arusaamatut.

Kõigil näis olevat kuhugi kiire, Viiut aga piinas sihipuudus. Ta lonkis otstarbetult ja ümbervaatamata edasi, kuni jõudis tuledes särava Regent Streetini, Piccadillyni ja sealt Hyde-pargi nurka, Marbel Archi. Siin keerles säärane inimlohe igapool, et võttis pea ringlema. Kõnniteede äärde olid püstitatud puldid ja neilt peeti vahetpidamata sütitavaid kõnesid ümberringi tõuklevale, segavale rahvahulgale. Viiu kuulis siin räägitavat ühekorraga Kristusest, Leninist, Gandhist ja Macdonaldist. Sõnad, kujud, mõisted, värvid segunesid üksteisega nagu

kaleidoskoobis. Kõnelejad olid teineteisele nii ligi, et võimatuks osutus vahet teha, milline loosung kõlas ühelt või teiselt puldilt, kas adventist hüüdis appi Leninit või kommunist palvetas ärdalt Lunastaja poole. Üksainus üldine mulin, monotoonne pobin ja vaaksumine, millesse aeg-ajalt lõikus autobuste teravaid röögatusi või palvevendade unist laulu.

Viiu märkas peagi, et ses parginurgas liikus eriti palju naisterahvaid, paksult võõbatud ja hooletu ülalpidamisega suurlinna naisi. Nägi, et siin aeg-ajalt seltsisid pealtnäha üksteisega võõradki inimesed. Ta lonkis teedel, hämaras puude all edasi-tagasi. Aga temale ei võtnud vaevaks keegi vaadatagi. Kogu see mass rühkis külmalt ja asjalikult tast mööda. Kas tundsid nad lõhnast ta võõrust? kibeles Viiu. Viimaks üks vana ja inetu naine pöördus üksikul teekesel pimedikus ta poole:

— Miks sa üksinda sedasi ... Nukker. Sul on kena näoke, laps. Mina oskan, tule, teeme tutvusi ...

— Vabandage ... pomises Viiu jahmudes.

— Võõras, ah? Lollike ... Mehi tuleb püüda!

Viiu kohmetus ja jooksujalu pistis minema.

Need kombed ei mahtunud ta arusaamistesse. Ta tõttas nagu kellegi eest põgenedes südalinna heledasti valgustatud, reklaamidest kirevatesse tänavatesse tagasi ja sealt ummisjalu koju. Teel silmas ta avaraid kohvikuid, mõned pärani lahti, lõbusat rahvast täis. Tantsiti, jazz hüürgas. Aga tal polnud pääsu sinna, tolle rõõmsa rahva hulka.

Nii võõras, nii kauge oli kõik, et tundis südant valutavat.

Magas tol ööl hergalt ja pahu unenägusid nähes nagu kohutatu.

Juba oli ta üle kuu oma pererahva majas veetnud ning niipalju rahulolu ära teeninud, et majaproua usaldas päevaks lapsed jätta täitsa tema hooleks ja sõita Brightoni oma vanematele külla.

Lapsed aga polnud harjunud tervet päeva emata olema, õhtupoolikul algas jonn. Üksteise võidu kriiskasid nad, siplesid ja kiskusid puruks kõik, mis aga iganes rahustuseks kätte anti. Viimaks majahärra kojutuleku ajaks sai Viiu jõnglased magama. Ta korraldas lõunasööki ja istus peremehega lauda.

Peale lõunat peremees, harva punase põskhabemega pool-juuti, pool-inglast leidis vajaliku olevat sisse astuda ja vaadata, kuidas miss end ka oma toas sisse seadnud. Viiu naeratas vastuseks: väga mugavalt, mr. Smith. Ent mr. Smith tahtis veelgi mugavamalt. Ta haaras Viiul familjaarselt ümber piha ja sosistas sülje pritsides selle kaelale, et armastab teda esimesest silmapilgust, mil nägi oma majas. Rannaküla tüdruk kangestus suurlinlase ootamatu pealetungi ees, katsudes end tagasihoidliku tõukega vabastada, et mitte vihale ajada peremeest. Põskhabe aga kohkumatult tõmbas taskust naelase paberraha ja, krõbistades seda Viiu kõrva ääres, rääkis:

— Igale tütarlapsele kulub väike taskuraha... Mis sest siis on ... Ma teen teid tuttavaks rikaste

kavaleridega, saate veel Inglismaalt endale toreda mehe . . . Eh, terve nael?

— Selle võiksite mulle niisama taskurahaks anda, perenaine lubas . . .

— Tema asi anda ka, kui lubas . . .

— Ega ma pole selleks siia tulnud, vabandage väga! lükkas järsult eemale rahutult kobavad käed.
— Džentlmen! hurjutas.

— Džentlmen või mitte, inimene on inimene, targutas põskhabe jalalt teisele tatsudes kitsas toas, nii et ta laiad õlad käisid peaaegu kordamööda vastu toa küljeseinu.

Samal hetkel viiksatas vastastoas laps.

— Vabandage, ma pean teie tütreid vaatama! hüppas minekule Viiu.

— Aga seal on ju Betty, mangus peremees.

— Jätke see jant minuga! Sest ei tule midagi! lipsas Viiu välja, märgates teel, kuis teda saadeti vihase vaatega tagant.

Järgmisel hommikul kuulis Viiu oma tuppa, kuis peremees sõitles õrnema poolega, et ei olevat kohane jätta lapsi võõra tüdruku hooleks, kes neil lasknud kogu päeva röökida ja kõik mänguasjad ära lõhkuda. Edasi avaldati kahtlust ta aususes ja kombelikkuses. Põdrajalgadega naine kuuldus rahutult kepsivat edasi-tagasi, vastates viimaks ükskõiksust teeseldes:

— Küllap vaatan!

Ja hakkaski vaatama. Viiu märkas peagi enda järele salajast valvet, katsetusi mõningate väärtusetute ehteasjadega ja väiksemate rahatükkidega, mida

poetati ta ukse alla ja kotta. Ta viis need hoolikalt mrs. Smithi kätte, teatades viisakalt leiust.

Aga talle hakkas iga päevaga vastikumaks minema too maja. Sageli, kui lapsed kisa tõstsid ema ära olles, laskis ta neid kriisata, mõeldes väsinult ja pettunult, et milleks tema peab karjatama võõraid lapsi samasuguse hoole ja armastusega nagu omi! Kui Betty köögis jooksis ja kirus ruttu, ei liigutanud ta oma toast jalgagi. Vahtis vastu udust taevast ja näris kramplikult mõtet nagu kuivanud leivakoorukest: mis mina sest saan, et jooksen jalad rakku? Ühtlasi märkas ise, kuis kippus jääma hajameelseks ja vähesõnaliseks.

Sedasama märkas ka mrs. Smith, pistes talle nagu lepituseks pihku kümmnešillingilise paberi:

— Miss vajab ehk puudrit või paari sukki, katsus naeratada.

Viiu võttis raha tänuga vastu, aga ei rutanud midagi ostma. Järgmisel vabapäeval istus ta maaalusesse ja sõitis kohasoovitaja juurde:

— Sooviksin vahetada perekonda, ütles.

— Võimatu, vastati. — Kohti on nii vähe, olete üldse õnneseen, sattusite viisakasse ja peenesse perekonda. Tolle suure panga sekretäri majas peaks ju olema teil väga lõbus ja huvitav, seltskond ...

Viiu ei hakanud kurtma. Jaatas üht kui teist, tähendas vaid, et ta oleks tahtnud kolledžis käia, aga sealt ei pääse. Eneses tal aga hakkas muhenema hoopis teine otsus.

Mõtles ja kaalus oma asja veel nädalat paar nagu rasket kivi. Siis aga, olles täiesti kindel, et Robert Whitproof, nägus ja alati moodsalt riides

müüja kuskilt kesklinna ärist, teda oma pruunide silmadega ikka enam kallistama hakkas, võttis julguse kokku ja küsis selt ühel jalutuskäigul oma vabal päeval:

— Kas mr. ei teaks mulle soovitada kohta mõnda heasse perekonda?

Noormehe pruunid silmad mahakäänatud kaabuserva all paisusid suureks nagu rusikad. Ta võngutas uskmatult pead:

— Kas tahate siis hakata lihtsaks majateenijaks? Üliõpilane ja majateenija — see ei lähe hästi!

— Kes teile ütles, et olen üliõpilane?

— Aga miss Helmi loomulikult! Kuidas? Kas olete siis majateenija?

Viiu vaikis hetke kohmetult, taibates oma viga, aga nähes siis, kuis noormees ta kõrval rahutuks muutus, kuis seda nagu põletama hakkas miski vastutulijate tervitamisel otsustas mängida ausalt lõpuni oma väikese mängu.

— Võiksin olla üliõpilane, jah, hariduse poolest... Olengi. Aga pean olude sunnil leppima majateenija kohakesega söögi ja korteri eest kuskil Hampsteadis... Lootsin, ehk saate mind aidata paremale kohale.

— Aga vabandage, te naljatate. Mis võib teada kapteni tütar majapidamisest või keetmisest?

— Viiu naeris peaaegu kuuldavalt ja julmalt, nii et möödaminejad jäid laternatulede all tagasi vaatama, sõnades siis:

— Mu isa oli lihtne kalur. Hiljem väikese purjeka juht.

Noormees vaatas teda muiates, silmitses ta riideid, mis siiski ei rääkinud kõige suuremast kehvusest. Järgmisel tänavanurgal tegi ta asja astuda ühte passaaži, et tuua vähe šokoladi ja siis jutelda pikemalt oma huvitaivama tüdrukuga, nagu ta ütles, — kuid kadus rahvamurdu jäljetult. Ka Adamsite poole ei ilmunud ta enam.

Viiu lonkis koju, aju tuim ja süda tühi nagu joodikul peale suuremat pohmelust. Ta pigistas huuled sama kitsaks, kui olid need põdrajalgadega perenaisel, ja kuulas kurdilt väikesi irisemisi, mis ta pihta langesid mõninga tühise hooletuse pärast lastetoas või köögis. Mr. Smithi väiklased torisemised söögilauas või õhtuti lehelugemise ajal elutoas puudutasid teda ainult naermaajavalt. Mida muud ta pidi ootamagi tollelt tagasilükatud don Juanilt!

Järgmisel reedel küsis talt ikka lõbus Helmi naljatades:

— Oled meie Roberti ära pahandanud või?

— Ma ei oska valetada, vahtis Viiu tulekirjaga seinale jooksvat reklaami, mis juba tuhandat korda kirjutas „Bovril, Bovril . . .“

— Sa siis rääkisid talle, kes oled?

— Enesestmõistetavalt . . .

— Lollike, siin ei saa sedamoodi edasi!

Viiul polnudki enam kuhugi püüda. Vastumeelne, võigas oli talle kogu see linn, need inimesed. Sügisesed udud ja vihmasajud masendasid määratult, väikesed rohelised saarekesed pargis ei suutnud köita ta vaba loodusega harjunud silma ega südant. See oli kõik tehtud, kunstlik, antud teatud hoiakuga nagu selle rahva käitumine, iseloom.

Nukrutsedes viibisid ta mõtted koduküla kolletuvatel metsadel, sügisesel tormisel merel, luituval rannal ja hütikestel. Kui palju teisiti ja kui palju armsam oli seal olnud sügiseti, mis sellest, et vihane meretuul kiskus ja pures, et korstnas ning majanurkade ümber nagu keegi oleks nutnud ja kaevanud! See oli ometi nii kodune, ligidane ja armas.

Kõik see siinne sagimine aga osutus lõpmata võõraks, eemaletõukavaks. Võib-olla, ja kindlasti, siin leidus inimesi, leidus ilusaid ja liigutavaid asju, aga kuidas pidi tema, kõikidest tähelepandamatu ja kehv külatüdruk pääsema nende inimeste hulka või asjade juurde? Pealegi rahata ning alalises töörutus! Oh ei, kogu see kihu laia maailma, suure ja kireva elu keskele polnud ju muud kui unistus! Aga kes on siis nii rumal, et tormab kohe oma unistusi püüdma, neile andma reaalset kuju ja sisu! noomis end Viiu.

Roheline kiir — seda oli ta narrikesena joosnud otsima siit umbsest ja räpasest linnast!

Ta naeris kibedasti enese üle. Ning kui nädala pärast saabus kiri inimeselt, keda ta polnud toona võtnud ta kõigile südamlikkustele vaatamata vastamise väärilisena, istus ta oma kitsa laua taha ja kirjutas sama südamliku, pika ja pihtiva kirja, nagu oli kirjutatud talle.

Tolle kirjaga lahendas ta umbsõlme ja otsustas oma saatuse.

VI.

Meri oli oma turjalt heitnud jäärüü, veed vulisesid rõõmsalt, nurmed mustasid, lõo trallis ja vana tuttav mets Leeteotsa küla taga mühatas sõbralikult, kui Viiu ühel kevadisel õhtupoolikul rannamehe kitsas ja kägisevas vankris jõudis tagasi koju. Ta oli ette teatamatu hea õnne peale sõitnud väikelinna, kus teadis kalureid sel ajal käivat müütamas oma kevadist räimesaaki, ning leidnudki enesele tuttava küüdimehe, naaberküla vana kaluri.

Elukogenud ja tormides karastunud vanake ei pärinud pikalt Viiu käekäiku võõrsil, ainult ohkas paar korda ja tõmbas hobusele piitsa. Leeteotsa tukkus oma tavalikkuses ega märganudki keegi liivasel teel lähemale logisevat vankrikest, enne kui kalamees hüppas maha ja tagudes piitsavarre otsaga vastu ust, hõikas:

— Hei, Männiku Leenu, tõin sulle suvitaja! Tule, võta võõras vastu!

Lahtisele aknale ilmus kühmus vanainimese pea ja kael, halle juukseudemeid kõrva taha sobrates tõreles ta kortsudesse uppuv suu:

— Lõõp niisugune, mis sa halbid! Kuhu's mina selle võõra inimese . . . ? Aga samas märkas ta terane silm vankri kõrval seisvat tütart ja rutates tatsas ta õue, pühkides põllega nägu ja käsi.

— Oledki mul sina, tüdruk! vahtis ta igast küljest tulijat, oskamata anda kätt või näidata jällenägemisrõõmu. Mis sinuga siis on? Oled sa haige või? Nägin nii segast und.

— Pole midagi, memmeke! naeratas Viiu pisaraid tagasi hoides. — Läksid mulle seal kaugel nii armsaks, et ei saanud muidu, kui pidin tulema sind vaatama . . . lõi käed ümber ema kaela. Ta pikad ripsmed värisesid, kitsas, klaaris näos tõmblesid lihased, aga ta valitses hästi oma tundeid, kordas vaid elutargalt, kaisutades ema:

— Tulin sulle appi . . . Sa oled ju nii vana ja otsajäänud . . . Aias vaja kitkuda ning kartulid maha panna, eks ole?

— Jah, jah, jah, kordas vanainimene liigutatult. — Aga kes nüüd sind aeda või kartulisse, peenema eluga harjunud! umbusutses.

— Mind? Ma hakkan isegi meestega kalal käima, kui tahad teada! hooples tüdruk palitunööpe avades.

— Sõge! Kes sind selleks koolitas! hurjutas ema, endal silmad äkilisest heameelest vees.

Nad tassisid madalasse tuppa, mille ühes seinas kükitas lai ahi, teises aga isa vana kruupink ja Viiu kitsuke voodi, kaks väheldast kohvrit ja tekisse mähitud riidepambu. Küüdimees, soovides preilile kõige paremat suvitust, pööras hobuse ümber ja loksutas minema.

Ahi oli parajasti soe ja tuba täis kodust hõngu, millele seltsis värske leivalõhn ja köögiotsast rasvalehka. Viiu suured silmad jooksid mööda värvimata, laiade pragudega laudpõrandat, mis oli puh-

taks pestud ja mida kattis paar kodukoetud, närtsudest vaipa. Tõsi, siin polnud avarust ja puhtust niipalju kui Londoni pangahärra korteris, aga kui ta pilk sattus vanadele, kolletunud laevapiltidele seinal, kui ta oma madalat puuvoodikest silmitses, oleks ta tahtnud kingad jalast võtta, paljajalu hüpata mööda seda auklikku põrandat ja häid lapsepõlvepäevi meenutades hüüda: kodus, jälle kodus! Selle asemel aga riputas ta mantli ukse kõrvale naela ja ütles emale muheldes:

— Kuule, memm, sul on värsket leiba! Anna, ja too võid kah!

— Sõge, päris ära nälginud seal inglismannide maal! kurjutses vanainimene, rutates ise teenistusvalmilt kööki.

— Jah, ega kodunt äraminekust saadik õiget keretäit süüa pole saanud! hüüdis tütar talle järele, keerutades rõõmsa mõrsjana toas ringi.

Varsti oli soe, aurav leib laual, käntsakas võid ja piimakruus. Viiu keeras pätsi otsast paraja nuki, määris võid peale, mis sulama lõi ja värske meena imbus lõhnavasse leiba. Siis hammustas ta suure suuga, pikka ja mõnuldes, rüübates kopsikust piima peale.

Ema toetus madalale neljajalgsele järile, meelalt jälgides tütre head isu ja värsket puna, mis ta näole tekkis nagu kerge kevadine eha, roosatades kaela ning siledaid, püstseid põsesarnu. Murdis eneselegi muru leiba, rüüpas suutäie piima — aga sisemisest erutusest, mis teda vallanud, tõmbles ta kehvade hambakontsudega lõug ja söök ei tahtnud kuidagi maitseda. Joosnud paar korda tu-

dinal kööki, aga jälle kiirelt tagasi, istus ta viimaks laua äärde, toetas kolletunud lõua pihupesadele ja algas ettevaatlikult:

— Küll see pikk teekond sind nüüd ka väsitas?

Aga Viiu, puredes leiba suurima rahuga, seletas, et ta juba paar päeva Tallinnas ühe kooliõe pool puhanud ja et laevasõit vana tuttava kapteniga olnud üpris lõbus. Paaril korral ainult oksendanud.

Vanainimene, nähes, et sellest küljest tütrele jutuga ligemale ei pääse, kergitas end rahutult, lausudes uuesti:

— Käisid teised sind juba küsimas siin?

— Kes need? huvitas nüüd Viiu.

— Eks Käo Juku ikka, metsavahi-saks. Ja kordonist Senni ... Sa vist ei teagi, et Senni nüüd juba kolm kuud kordoni Volli naine ja suvisteks loodab maha saada?

— Tean küll. Ta ise saatis kaardi, naeratas Viiu. — Vaata, memm, selle julgusega ma tulingi, et nüüd too vanapoisi-konks mind enam taga ajada ei saa igal pool . . .

— Vanapoiss . . .? Mis tal siis nii viga ikka oli?!

— Viga või mitte, aga mina teda ei seedi, rüüpas Viiu viimase piimatilga ja asetas kopsiku kolksudes lauale.

— Söö, söö! Hea värske leib! sundis ema.

Viiu tõusis ja ringutas pikalt.

— Vitsutasin nagu jõudsin, aituma. Tead sa, küll on ikka tore kodune leib ja Vana Mustiku piim...

— Noh, mis nüüd seda. Ega linnas sihukest saa . . . Tsipake oma on ikka parem kui terve maailm võõrast.

— Ja vana emaraasukegi parem kui hoopis ilma, naljatas Viiu vastu, silitades kortsus palet. Siis tõmbas ta kingad jalast, haaras vanad saapapöiad seina äärest varvaste otsa ja lippas toast. Ema nägi aknast, kuis ta ümber kurgilava käis, kuis ringles ümber vast maast tõusnud lillepeenarde nagu varane mesilane, kes otsib õiemahla, enne kui õied avanenud. Ta küürutas siin-seal, kohendas näpuotsaga niisket mulda ja kergitas rohelisi võõrasemade varrekesi, milledel hakkasid sugenema õiepungad. Siis jäi ta kähara männi alla seisma, pööras pilgu mere poole ja kaua, üksisilmi vahtis neemeotsa, kus karidel tantsisid valged vahusambad, veetolmu mitme sülla kõrgusele üles paisates. Ta helesinine õhuke kleit tõmbus tuule käes vastu sääri ja lopendas nagu madrusepüksid, ta kollakad juuksed keerdusid tuulelakka, ta ninasõõrmed paisusid ja ema märkas, kuis ta toa poole tagasi pöördudes vargsi ohkas.

— Sa ju nagu koolist tulnud jälle, hellitad lilli ja võsukesi, ütles ema, Viiu uuesti tuppa astudes.

— Võiksid ütelda ka ülikoolist, elu ülikoolist, memm! püüdis Viiu naljatleda, aga ema märkas kurba tõde nalja taga.

— Inimene peab ikka tagasi vaatama ja möödaläinust õppima eeltuleva jaoks, sõnus ta vaikselt. — Ei tea, mis, kavad ja plaanid sul's nüüd peas?

Viiu viskas vilamisi vaate emale, heites end siis voodisse risti, selg ja pea vastu samblaga topitud palkseina:

— Mis muud, kui kakkan oma rohelist kiirt ootama, kõigutas jalgu hoogsalt, energiliselt, nagu juba teades, mil õnnekiir talle paistab.

— Seda kiirt, laps, otsi oma südamest, mitte mööda laia maailma, õpetas ema käsi põlvede vahel hõõrudes, huuled enamütlemiseks valmis. Mõtles siis natuke ja lisas: — Kui kirjutasid, et tuled ära, kartsin sul olevat asjad halvasti — oled ju sihuke rübeleja-raapleja, kes oma nina igale poole topib — aga näid olevat päris korras?

— Nii nagu ikka ja alati, naeris Viiu. — Minu pärast, ema, ära karda. Nüüd alles, tead, teeme ilusaks oma väikese onni ümbruse, istutame palju-palju lilli ja harime aia kõik üles . . . Ning kui aega saame, võib-olla, siis ehk lähme mehelegi . . .

— Sina siia mehele? mattis kibeduse suuvoltidesse vanainimene.

— Või miks siis mitte? marssis Viiu mööda tuba. — Kui mõnele tublile poisile mind vaja peaks olema, kas sa siis arvad, et ma peaksin ta ära põlgama seepärast, et ta on minust võib-olla natuke vähem haritud, ja minema jälle kuhugi teiste laste sõnnikut kasima, närutama mõnda pimedasse linna katusekambrisse?

— Etse võta! Egas mina! Endal sul ju muud laulu polnudki kui ikka Leeteotsalt minema ja minema! hürmistas ema.

— Nüüd on teised laulud, vastas Viiu, — mis võib-olla ka viivad mu Leeteotsalt minema, aga mitte enam nii kaugele.

— Ei tea, kes sind siit nurga tagant otsima tuleb? kahtles ema.

Videvik nagu kerge tume loor laskus puulatvadele, sealt merele ja pikkamisi külassegi, mähkides enesesse aiad, majad ja inimesed. Hämaruses astus Viiu emale hoopis lähedale ja kummardudes sosistas ta kõrva:

— Metsavahi Juku ootab sinu nõusolekut . . .

— Etsa, etsa näe! hüpatas vanainimene pingil, silmapilgul isegi arusaamatuses, mis teda ses teates liigutas, rõõm või kurvastus. Ta sidus rätikusõlmed koomale, tõmbas käeseljaga üle näo, pajatades siis peale mõtlikku vaikust: — Mis nüüd mina, peaasi, kui oma süda rahul. Ja ega metsavahi naine olegi see kõige viimane . . . Ta kah hariduse lõhna nuusutanud . . . Ikka riigi poolt palk taskus, maja ja elamine peale selle . . . Ainult, kuidas see siis kõik nii äkki, päris kirjalikult maha tehtud või?

Viiu noogutas.

— Noorte inimeste asi, kajastas vanake oma mõtteid, hakates kobama ahjuservalt tikutoosi, et süüdata köögis tuld, kus tal oli veel õhtusi toimetusi toimetada. Madala akna taga tihenes videvik pikkamisi uduseks läbipaistmata pimeduseks. Koldes hakkas kiil kõlistama oma savikannelt, millele kaugel kohisev meri lõi nagu passi sekka.

— Küll on siin toredalt vaikne, ütles Viiu. Aga enne kui ta jõudis oma lause lõpetada, kobistas keegi esikuukse lahti ja kuuldus sõrmenukkidega ettevaatlikult koputavat toauksele.

— Ja-jah, vastasid ema kui ka tütar ühest suust.

Uksest koos sisseastujaga tuppa pahvatavas valgusejoones nägid nad saabuvat pikka säärsaabastes noormeest.

— Tere, välismaalased, ütles võõras mütsi peast võttes ja õlal rippuvat püssi nurka toetades. — Tere siis, astus Viiu juurde.

— Miks ei tere, metsahärra! raputasid pikka ja tugevalt käsi.

Ema oli saanud vahepeal tikutopsi kätte ja süüdanud tule. Viiu naeris sütitavalt, aga mida enam ta naeris, seda roosamaks tõmbusid ta palged ja hoogsamaks läks tuju. Seda märkas noormeeski, ta kõrvale ahju äärde astudes ja tähendades:

— Aga oled sa seal ilusaks läinud!

— Tõesti? Ja kui sa teaksid veel kui vahvaks? Ei taha enam teadagi Leeteotsast, sest igavast ja elutust külast! nokkis vastu — Või mis mul siit oodatagi? Et oleks keegi ka tervitama tulnud ..?

— Tulin ju otse joostes, laskis jämedate sõrmedega läbi oma paksu musta juuksepuhma energiline metsavaht.

— Ah, kuule nüüd Viiu juttu! ühmas ema kööki kadudes.

— Nojah, ruttasin tõepoolest, rääkis noormees kõrgelt otsaesiselt ja vähe kommis ninalt pühkides higi. — Meil siin tuleval pühapäeval raamatukoguseltsi pidu ja „Libahundi“ Tiinat justkui marjaks vaja. Mine või linnast tooma. Sul see vana mängitud osa, ehk oled nii lahke ja lööd kaasa? istus pingile.

— Teab mis hunti mina siin mängima hakkan? piilus Viiu alt mahalöödud ripsmete mehe poole.

— Sina, sina oled tõepoolest see kõige kardetavam hunt! astus metsavaht ta ette ja tõstis ta

lõua oma pihul nii kõrgele, et ulatus talle parajasti silma vaatama.

Viiu võpatas: selle mehe silmade soojas säras tabas ta korraga oma õnnekiire, mis põletas nagu tuline raud. Nad haarasid vastastikku teineteise käed, võngutasid neid, pigistasid, siis vallandasid ja leidsid end paitavat teineteise õlgu, juukseid; pikkamisi, ettevaatlikult, nagu kartes ehmatada teineteist. Ootamatult aga nagu murdusid nad raske koorma all, ikka veel pilgud teineteise silmades, vajusid ettepoole ja surusid rahutult tuikavad huuled hoogsalt kokku.

Viiu värises jõu ja kire ees, mis hoovas mehest ja milles ta tundis nii imeselgesti kõige suuremat õnne nind rahuldust. Ta suletud silmade ette kujunesid päikesepaistelised aasad täis lilli, taamal tugeva rohelise metsaga, mis nagu pakkus varju ja kaitset. Veel kaugemal, kujutluste rajamail helkis rõõmus, suviselt sinine meri . . .

Jõuga kiskus ta end lahti huultest ja pettepiltidest. Ohkas.

— Ära ohka, Viiu. Meil on nüüd ühine tee, ja küllap ma aitan, kui sul peaks olema raske . . . lohutas ärevusest punetav poiss ta pead silitades. Siis aga surus kaabu pähe ja ütles kainestudes:
— Aga nüüd, Viiu, tahaksin sinuga kiikuda veel üks tore kiikumine . . . Üle võlli! Praegu on kiigel rahvas koos, pidime sealt minema näitemängu proovile. Kas tuled?

— Muidugi!

Viiu tõmbas mantli peale ja viskas salli ümber kõrvade. Külg-külje kõrval nad astusid üle konarliku, küntud maa metsaserva poole, kus juba helkis tulelõke ja kuuldus üksikuid laulujorutusi. Kiik kääksus nagu kaebavalt, igatsevalt.

— Jõudu! tervitas Viiu vähe võõrastavalt tüdrukuid ja poisse.

— Männiku Viiu, tere tulemast! ruttasid nooremad piigad ta ümber, Ka poisid ulatasid austavalt kätt. Ainult paar vanemat kadedat kaluripiigat kuulis ta kähistavat omavahel: — Mis siis muud kui Leeteotsale meest noolima, kui kõik maailma rajad tallatud . . .

Aga ta ei vihastunud, andestas neile omas südames, lobisedes tujukalt plikadega, küsitledes, kuidas ühel või teisel käsi käinud vahepeal, missuguseid uudiseid külas juhtunud.

Rutem, kui ta oskas loota, oli ta jälle siin oma ja kodune.

Kui tuli heledalt lõõmama lõi ja poisid kiige käima panid, nii et selle otsad juba ristloodis võllipuuni ulatusid, tõusis Viiu kiigepingil püsti, tõukas oma kõrge rinna ette ja hüüdis:.

— Tüdrukud, tõmmame õige „Lepalindu!“

Esialgu tagasihoidlikult, nagu häbelikult kostis talle omagi hääl. Kuid siis haaras kiik järjest enam hoogu, tantsides nagu määratu kellapendel ühe kuuse ladva kohalt teise kohta. Tuli praksus ja sädemed vuhisesid kiikujate kõrvadest mööda. Ning mida kõrgemale tõusis kiik, seda hoogsamaks, tujukamaks

läks laul, kajades kord nagu sillerdav hõise, kord nagu sügav kaebe üle tukkuva laane ja unise mere:

. . . Lenda üle laia vee,
Sinna kus mu kallike . . .

Viiu tundis end õõtsuvat nagu hea ujuja sügavalt lainetavas vees. Ta sulges silmad ja kiige vihisedes üle võlli tõmbas rõõmsalt oma hõbeselge häälega kõige kõrgemaid noote nagu liiritav pääsuke.

Varssavis, 1935.

SISUKORD